

PLANINSKI VESTNIK 6

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXIV

1974

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Marjan Manfreda	Črna stena	301
Ciril Praček	V decembrski noči na Kredarico	306
Matevž Hace	Spomini na Štirinajsto	309
Slavko Tuta	Po poti prijateljstva	313
Ivan Michler	Moja mladostna doživetja v gorah	319
Peter Soklič	Knjiga z vrha gore	321
Marko Štremfelj	Prvič v Paklenici – prvič v steni	323
Dušan Leb	Durmitorsko doživetje	325
Franc Vrankar	Najtežje v prvi sezoni	326
Erna Meškova	Litmerk, prleški Triglav, 331 m	328
Ciril Zupanc	Varovanje flore na Krasu	330
Ing. Pavle Segula	Tehnični pripomočki za reševanje iz plazov	332
	Društvene novice	338
	Alpinistične novice	341
	Varstvo narave	344
	Iz planinske literature	346
	Razgled po svetu	347

Naslovna stran:
 Log pod Mangartom
 Foto: Jožko Dolničar

Poština plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojín, dr. Tone Vraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 60 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 80 din (5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Po mnenju Republiškega sekretariata za prosveto in kulturo št. 421-1/73 z dne 18. 1. 1973 spada ta publikacija med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu (Ur. list SFRJ 33-316/72).

LETO LXXIV | ŠT. 6 | LJUBLJANA | JUNIJ 1974

Hotelsko podjetje
»GORENJKA«
Jesenice

priporoča obisk svojih hotelov LARIX, PRISANK, ERIKA, RAZOR, SLAVEC, VITRANC v Kranjski gori in Podkorenu, ter gostinskih obratov na Jesenicah in v Mojstrani

»PETOVIA«
PTUJ

priporoča:

Ado, naravna oranžada
 Alpe kolo
 Malinovec
 Sladke feferone
 Kumarice
 Rdečo peso

Poskusite in prepričali se boste!

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

74. LETNIK

6 1974

ČRNA STENA

MARJAN MANFREDA

eč let je že od takrat, ko sem prvič poizkušal srečo v tej neprijazni Črni steni. Takrat je bil moj tovariš na vrvi Peter Gros. Čeprav je že dolgo, se tega spominjam, kot bi bilo včeraj.

Otvorjena s težkimi nahrbniki sva se v ranem jutru vzpenjala pod severno steno, počasi z negotovimi koraki. Bolj kot težka nahrbnika naju je mučila misel na steno. Samo pogledaš jo in že ti je jasno, zakaj se imenuje črna. Ko sva se tako pogosto ozirala navzgor in v mislih iskala prehode čez ta skoraj nepremagljivi skalni zid, sva prišla v vznožje stene. Tako Črna stena ni bila več dosegljiva najinima ocenjujočima pogledoma. Po slovenski smeri in Zlatorogovih policah se povzpneva do vznožja. Sredi dopoldneva prideva na prehod v Črni graben. Od tu je pogled nanjo še grozljivejši, upanje na uspeh še manjše. Čeprav sem si steno ogledal že večkrat iz različnih krajev, me je vedno znova presenečala s svojo mogočnostjo in nepristopnostjo.

Iz Črnega grabna se pne črna trikotna stena, postavljena na glavo. Spodnji del je močno previsen in ker sonce nikoli ne posije nanj, je tudi moker in krušljiv. Nato se stena nekoliko razširi in položi pa tudi skala ni več mokra in krušljiva.

Pod previsno skalo si poiščeva prostor, varen pred padajočim kamenjem. Tu pustiva odvečno opremo. Zavedava se, da stene v enem dnevu ne moreva preplezati. Zato bova ta dan poskusila splezati čim višje. Od tam se bova po vrveh spustila nazaj prenočevat, naslednji dan pa bi nadaljevala.

Z vso mogočo plezalno opremo se odpraviva proti mestu, kjer se nama zdi stena preplezljiva.

Že prvi raztežaj po grabnu nama da vedeti, da stvar ne bo preprosta. Skala je mokra, mrzla in porasla s sluzastim mahom. Oprimki so majhni in nezanesljivi. Precej časa porabiva za tistih 40 metrov.

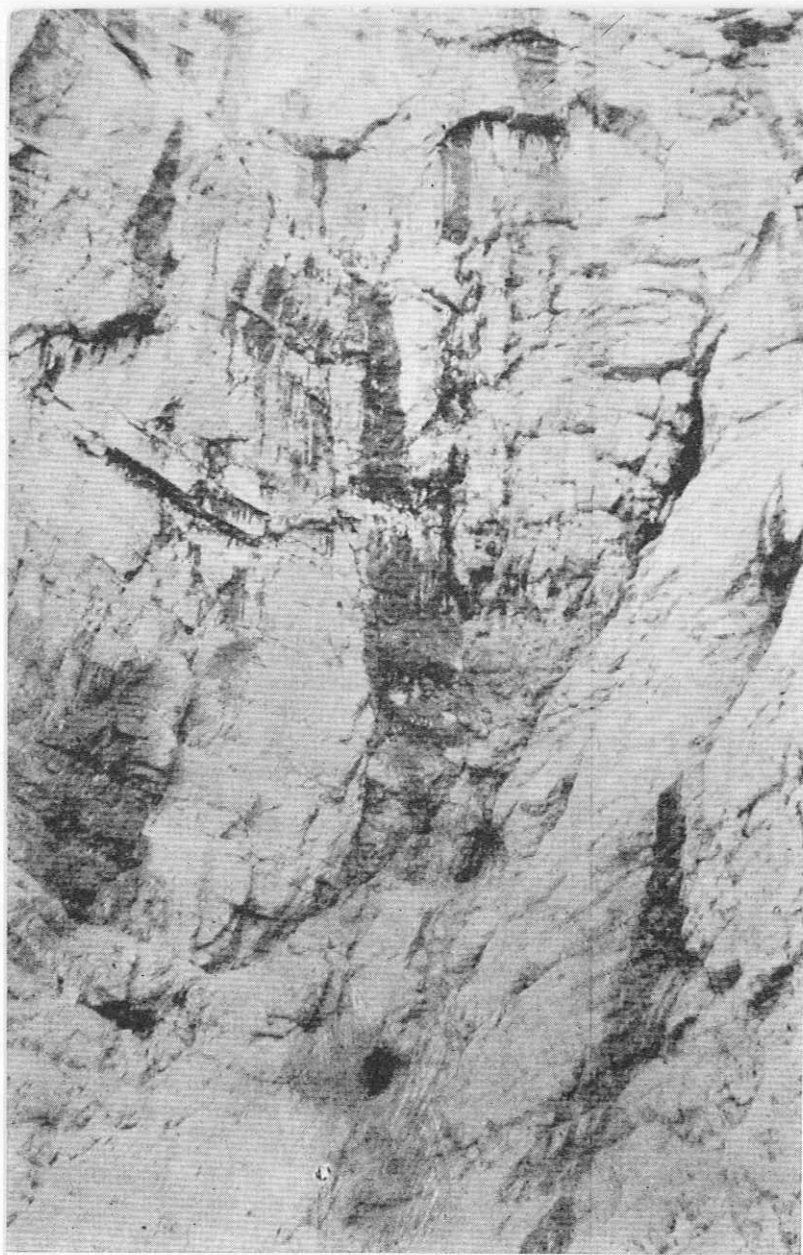
Od tu naprej ne veva, kako bova nadaljevala. Nad nama so črni previsi, ki zapirajo prehod navzgor. Neizrazita poč, ki drži navzgor, je edini možni prehod in še ta daje le malo upanja na uspeh.

Brez nahrbnika, s klini in vponkami za pasom, se prilepim na skalo. Napredovanje je težko in nevarno; klini slabo prijemajo. Posvetim se samo tem nekaj metrom skale – svet okoli zame ne obstaja. Le tu in tam slišim prijatelja, ki sprašuje, kako je.

Iz metra v meter je težje; stena postaja hudo previsna. Telo sili v globino, ki postaja čedalje večja. Napori so skoraj nečloveški. Končno priplezam do slabega stajišča, kjer se lahko vsaj malo sprostim. Skoraj dve uri sem potreboval za 40 metrov.

Pogled navzgor ni ohrabrujoč. Postane nama jasno, da steni nisva kos. Edino, kar lahko storiva, je, da se umakneva.

Spodnji del Črne stene

Foto St. Belak

Noč je že, ko sva na mestu, kjer sva pustila opremo. Tokrat nisva uspela. Ne bova mirna, dokler stena ne bo preplezana.

Minevala so leta, stena pa je še vedno čakala na snubce. Zdaj ni bilo časa, zdaj niso bile razmere ugodne pa tudi volje ni bilo zmeraj dovolj. Ves ta čas sem si steno ogledoval od daleč in blizu. Spoznal sem vse njene podrobnosti.

Po šestih letih sem spet tukaj; z menoj je Šrauf. Tokrat imava več možnosti za uspeh: dolgo že ni bilo večjega deževja, tako da je spodnji del Črne stene precej osušen. Grozljiva črna barva ni več tako izrazita.

Tudi sam sem se spremenil; za menoj so bogate alpinistične izkušnje. Soplezalec je prav tako kos težavam, ki so naju čakale.

Ker steno že poznavava, sva njej primerno opremo prinesla s seboj. Predvsem so to dolgi klini za spodnji del. Računava, da bova za plezanje potrebovala dva ali celo tri dni.

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
74. LETNIK

6 1974

ČRNA STENA

MARJAN MANFREDA

eč let je že od takrat, ko sem prvič poizkušal srečo v tej neprijazni Črni steni. Takrat je bil moj tovariš na vrvi Peter Gros. Čeprav je že dolgo, se tega spominjam, kot bi bilo včeraj.

Otvorjena s težkimi nahrbniki sva se v ranem jutru vzpenjala pod severno steno, počasi z negotovimi koraki. Bolj kot težka nahrbtnika naju je mučila misel na steno. Samo pogledaš jo in že ti je jasno, zakaj se imenuje črna. Ko sva se tako pogosto ozirala navzgor in v mislih iskala prehode čez ta skoraj nepremagljivi skalni zid, sva prišla v vznožje stene. Tako Črna stena ni bila več dosegljiva najinima ocenjujočima pogledoma. Po slovenski smeri in Zlatorogovih policah se povzpneva do vznožja. Sredi dopoldneva prideva na prehod v Črni graben. Od tu je pogled nanjo še grozljivejši, upanje na uspeh še manjše. Čeprav sem si steno ogledal že večkrat iz različnih krajev, me je vedno znova presenečala s svojo mogočnostjo in nepristopnostjo.

Iz Črnega grabna se pne črna trikotna stena, postavljena na glavo. Spodnji del je močno previsen in ker sonce nikoli ne posije nanj, je tudi moker in krušljiv. Nato se stena nekoliko razširi in položi pa tudi skala ni več mokra in krušljiva.

Pod previsno skalo si poiščeva prostor, varen pred padajočim kamenjem. Tu pustiva odvečno opremo. Zavedava se, da stene v enem dnevu ne moreva preplezati. Zato bova ta dan poskusila splezati čim višje. Od tam se bova po vrveh spustila nazaj prenočevat, naslednji dan pa bi nadaljevala.

Z vso mogočo plezalno opremo se odpraviva proti mestu, kjer se nama zdi stena preplezljiva.

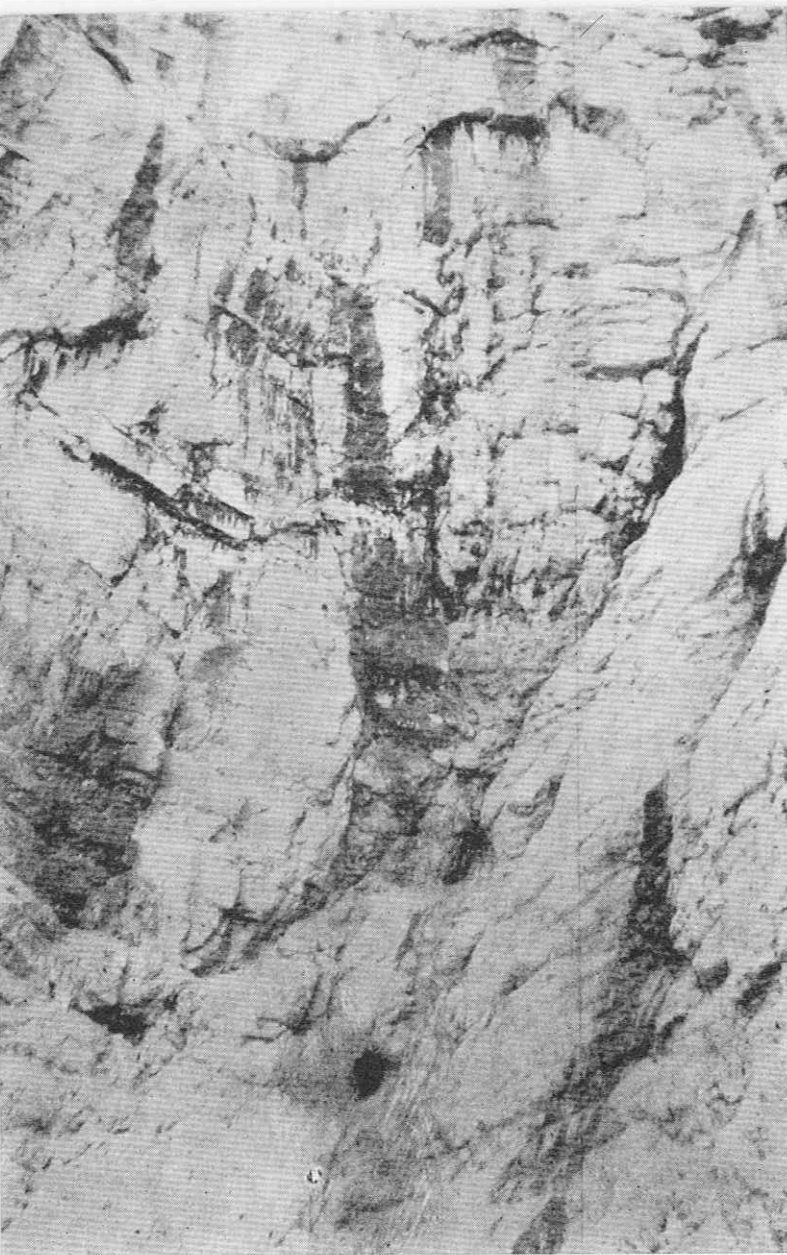
Že prvi raztežaj po grabnu nama da vedeti, da stvar ne bo preprosta. Skala je mokra, mrzla in porasla s sluzastim mahom. Oprimki so majhni in nezanesljivi. Precej časa porabiva za tistih 40 metrov.

Od tu naprej ne veva, kako bova nadaljevala. Nad nama so črni previsi, ki zapirajo prehod navzgor. Neizrazita poč, ki drži navzgor, je edini možni prehod in še ta daje le malo upanja na uspeh.

Brez nahrbtnika, s klini in vponkami za pasom, se prilepim na skalo. Napredovanje je težko in nevarno; klini slabo prijemajo. Posvetim se samo tem nekaj metrom skale – svet okoli zame ne obstaja. Le tu in tam slišim prijatelja, ki sprašuje, kako je.

Iz metra v meter je težje; stena postaja hudo previsna. Telo sili v globino, ki postaja čedalje večja. Napori so skoraj nečloveški. Končno priplezam do slabega stojišča, kjer se lahko vsaj malo sprostim. Skoraj dve uri sem potreboval za 40 metrov.

Pogled navzgor ni ohrabrujoč. Postane nama jasno, da steni nisva kos. Edino, kar lahko storiva, je, da se umakneva.

Spodnji del Črne stene

Foto St. Belak

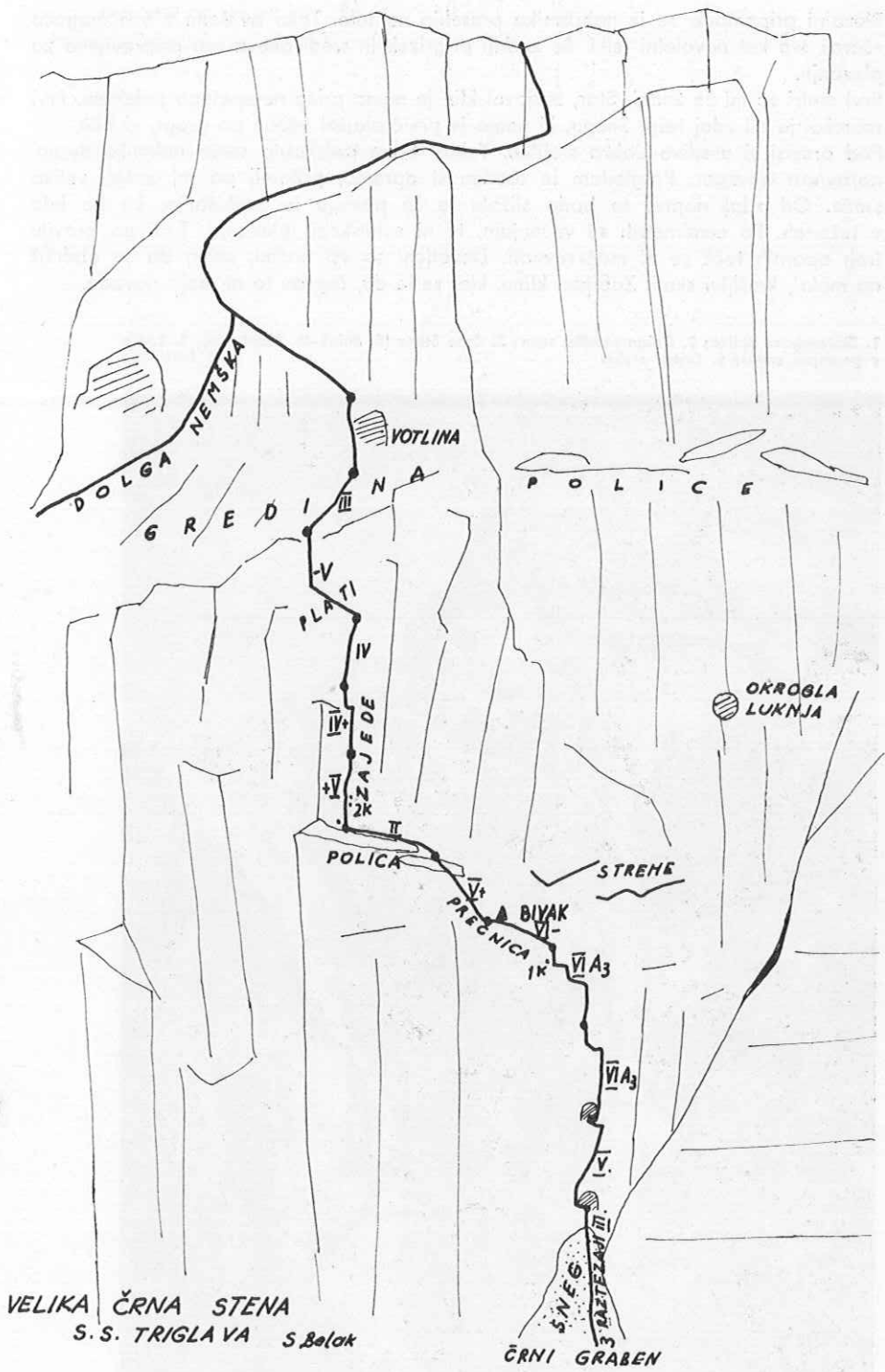
Noč je že, ko sva na mestu, kjer sva pustila opremo. Tokrat nisva uspela. Ne bova mirna, dokler stena ne bo preplezana.

Minevala so leta, stena pa je še vedno čakala na snubce. Zdaj ni bilo časa, zdaj niso bile razmere ugodne pa tudi volje ni bilo zmeraj dovolj. Ves ta čas sem si steno ogledoval od daleč in blizu. Spoznal sem vse njene podrobnosti.

Po šestih letih sem spet tukaj; z menoj je Šrauf. Tokrat imava več možnosti za uspeh: dolgo že ni bilo večjega deževja, tako da je spodnji del Črne stene precej osušen. Grozljiva črna barva ni več tako izrazita.

Tudi sam sem se spremenil; za menoj so bogate alpinistične izkušnje. Soplezalec je prav tako kos težavam, ki so naju čakale.

Ker steno že poznavava, sva njej primerno opremo prinesla s seboj. Predvsem so to dolgi klini za spodnji del. Računava, da bova za plezanje potrebovala dva ali celo tri dni.

VELIKA ČRNA STENA
 S.S. TRIGLAVA S. Balok

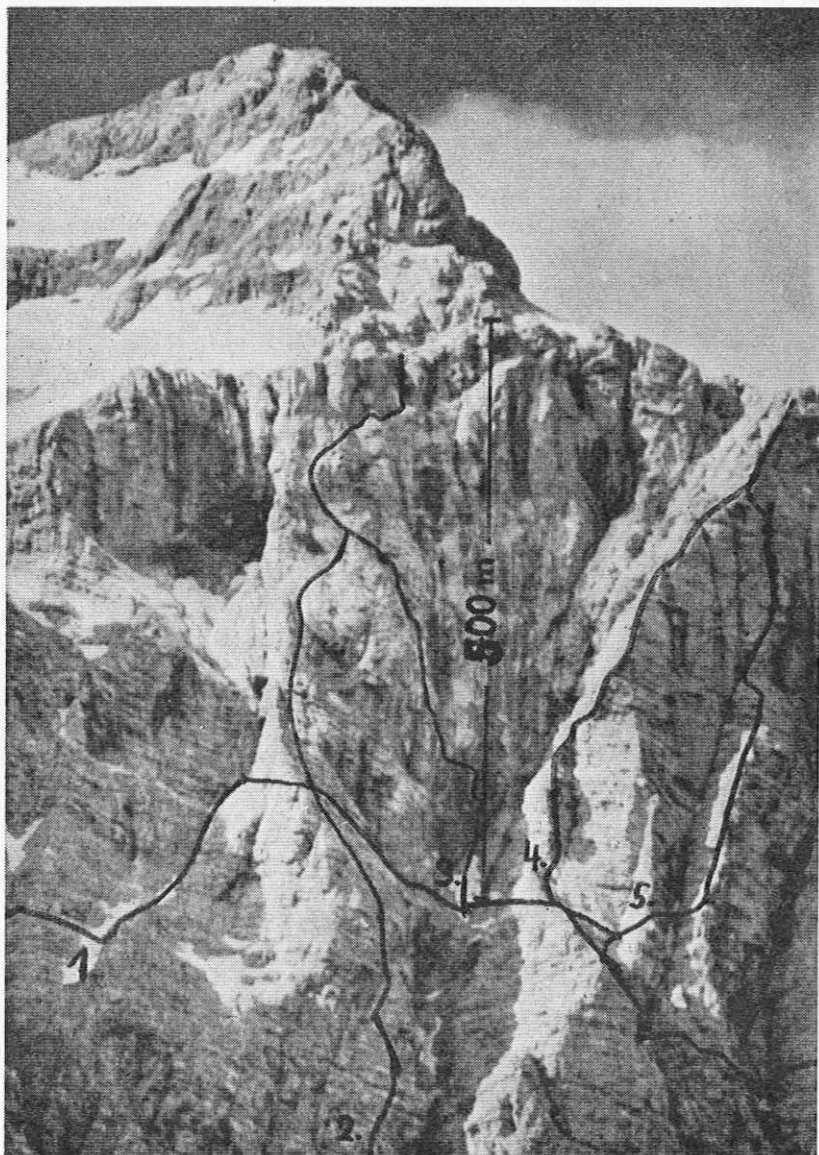
Plezalni pripomočki se iz nahrbtnika preselijo na telo. Tako ovešena z vso mogočo »šaro« sva kot novoletni jelki. Še zadnji prigrizek in sredi dneva sva pripravljena za plezanje.

Prvi metri so mi že znani. Star, zarjavel klin je nema priča neuspelega poizkusa. Prvi raztežaj je bil zdaj težji. Snega, ki nama je prvič olajšal vzpon po grapi, ni bilo.

Pod previsi si urediva dobro stojišče. Tokrat bova poizkusila srečo nekoliko desno, naravnost navzgor. Pregledam in uredim si opremo, prijatelj pa mi zaželi veliko sreče. Od zdaj naprej se bodo slišala le še povelja in pridušanje, ko bo kdo v težavah. Po centimetrih se vzpenjam, tu ni estetskega plezanja. Tudi po pravilu treh opornih točk se ni moč ravnati. Dovoljeni so vsi načini, samo da se obdržiš na mokri, krušljivi skali. Zabijam kline, kjer se le da, čeprav to ni moja navada.

1. Zlatorogove police; 2. Dolga nemška smer; 3. Črna Stena (S. Belak-M. Manfreda); 4. Ladja v gorenjski smeri; 5. Čopov steber

Foto Jaka Čop

Izmučen, zamazan in raztrgan, vendar srečen priplezam na prvo stojišče in zabijem več varovalnih klinov. Končno se lahko vsaj malo odpočijem. S pomožno vrvjo najprej potegnem nahrbtnik; ko ga šrauf spusti iz rok, zaniha daleč od stene. Šele sedaj vidim, kako je v resnici stena previsna. Nato varujem še šraufa.

Čas naju neusmiljeno priganja. Šrauf že gleda, kje naj bi smer potekala naprej. Težave so prav tako velike – tudi on je potreboval mnogo sreče.

Opazoval sem ga, kako se je mučil v črnih previsih nad menoj. Od tam bo poskusil napredovati levo pod veliko streho. Kmalu ni več dosegljiv mojim pogledom. Le vrvi, ki naju vežeta, me spominjata, da nisem sam.

Voda, ki enakomerno in vztrajno kaplja iz previsov nad menoj, me živčno uničuje. Zavesti, da se težave večajo in vrnitev zaradi previsnosti ni mogoča, se pridruži še stiska s časom.

Medtem šrauf pripleza do stojišča. Pripravim se, da se podam za njim. Tudi tokrat nahrbtnik zaniha in obvisi prosto v zraku. Najdlje se zamudim z izbijanjem klinov. Dan je že ugašal, ko sem priplezal do šraufa. Tu, v težki prečnici, kjer si je uredil varovališče, ne bo moč prenočiti. Hitro se pripravim za nadaljevanje. Dan se poslavljaja, ko premagujem prečnico. Še sreča, da je vsaj tu skala dobra in klini prijemljejo. Vrvi je zmanjkalo, prečenja pa še vedno ni bilo konec. Medtem se je stemnilo – tekmo s časom sva izgubila.

Zabijem nekaj klinov. Potrudim se, da so res dobri, kajti pripeta na teh klinih med nebom in zemljo bova prestajala dolgo, mrzlo noč. Šrauf si pomaga z baterijo. Kot netopir nevarno niha nad globino, snop žarkov poplesuje po steni. Tišina. Moti jo le žvenket plezalne opreme.

Zazrem se v dolino Vrat. Petek je danes. Kako prijetno bi bilo v veseli družbi v Aljaževem domu! Iz Mojstrane prihajajo avtomobili; le dve luči se premikata, izgineta in se spet pokažeta na drugem mestu.

Ko sva spet skupaj, si morava urediti bivač. Prostora ni toliko, da bi lahko pošteno sedel. O kakšnem spanju ni bilo govora. Sam si iz vrvi naredim nekakšen vrvi sedež. Šraufu bo lažje – s seboj ima desko, privezano na prusikih (čičko).

Na njej je prav udobno presedel dolgo noč.

Priprave za prenočevanje nama gredo počasi od rok. Paziti morava, kajti vse, kar ni privezano in spustiš iz rok, se ustavi nekaj sto metrov nižje. Ko se namestiva, je na vrsti večerja. Hrana nama ne tekne preveč, le huda žeja naju muči. Dobro, da sva s tem računala.

Iz doline signalizirajo – sporočava, da je vse v redu.

Vrvi se mi zažirajo v telo; večkrat se moram premestiti. Luči v zaselkih Gornjesavske doline ugašajo – ljudje se odpravljajo k počitku. Ne zavidam jim. Kaj vse doživiš v enem takih bivačev, kaj vse občutiš v teh trenutkih samote, ve le tisti, ki je to doživel. Nekaj lepega, vznemirljivega je v tem, čeprav je združeno z velikimi napori. Kazalci na uri se počasi premikajo. Kako neusmiljeno dolga je lahko taka noč!

Za kratek čas zadremam, vendar me bolečine, ki jih povzročajo vrvi, prisilijo k spremembi položaja. Tako je počasi minevala noč. Proti jutru je postalo hladneje. Na vzhodu se je prižgal dan. Obetal se je lep, sončen.

Rana ura, zlata ura, pravi pregovor, zato se pričneva pripravljati za odhod. Še prej zaužijeva nekaj hrane. Prečnica, na kateri sva prespala, drži proti levi. Šrauf je že zabijal prvi klin. Kakih dvajset metrov je bilo še težko, potem se je prečnica razširila v široko polico. Ko bi to vedela, bi si prihranila hud bivač. Tudi spočila bi se, tako pa sva bila utrujena še bolj kot prejšnji dan.

Šrauf je že stal na polici in me varoval. V prvih metrih sem neroden in nezanesljiv, šele proti koncu sem se ogrel in razgibal. Prišla sva v levi del Črne stene. Od tu je lep razgled na srednji in desni del stene. Srednji del je gladek, brez razčlemb. Čezenj bi lahko prišel samo z vrtnjem. Tudi na desni ni dosti bolje.

Od tu naprej sva poskusila naravnost navzgor po spletu zajed in počli priti na vrh. Stena ni več previsna, skala suha in manj krušljiva. Razčlemb je več, zgornji del

V Črni steni (diapozitiv)

Foto St. Belak

je lažji. Po nekaj težjih odstavkih sva priplezala v lažji del. Tu se smer priključi dolgi nemški. Še neka raztežajev in že stopiva na Kugyjevo polico.

Kako hitro je minil dan! Sonce je zahajalo za vrhovi gora. Luč dneva je ugašala. Prijetno je, ko veš, da je konec težav in nevarnosti. Plačilo za prestane napore je zavest, da sva preplezala novo smer.

Prvenstveno smer v Črni steni severne triglavske stene sta preplezala Stane Belak-Šrauf in Marjan Manfreda. Ocena V-VI, A3.

Smer sva preplezala v spomin Marjanu Zorču, ki se je ponesrečil 1. julija 1973 v Kriški steni.

V DECEMBRSKI NOČI NA KREDARICO

CIRIL PRAČEK

isto popoldne Frane ni prišel, kot sva se zmenila: »Veš, imel sem tri operacije in še obisk zdravnika iz daljne Avstralije. Prosil me je, naj mu pokažem film o neki operaciji, in nisem mu mogel odreči, ko pa je že prišel tako daleč.«

Čudoviti so ti možje v belih haljah, v enem dnevu reši trem ljudem življenje. Frane ima dve veliki ljubezni: svoj poklic in gore.

Deževalo je s tisto pravo gorenjsko ihto, ko sva se odpeljala od nas proti Hrušici po Maksa. Kdo le bi šel v takem vremenu v gore? Meni se ne more zameriti. Maks je tudi takoj pripravljen na vsako avanturo v gorah, Frane pa je že iz partizanov navajen na težave.

V Mojstrani smo zavili v dolino proti Krmi in prodirali bolj kot Vikingi proti Krmarici. Pot je letos izredno slaba, dež in ostanki ledu so jo še poslabšali.

Nismo prodrli prav do konca Krme, v Krmarico, kot se imenuje ta del ravnine, preden se začne pot navkreber. Ustavilo nas je – jezero. Deževnica se je nabrala v lepo jezerce s površino 120 × 40 m na zamrznjeni zemlji, ravno zadosti globoko, da nismo mogli čez.

Frane je spravil avto s poti, pobrali smo opremo in odšli v temno, deževno noč. Brez čelnih svetilk ne bi prišli nikamor. Takoj so se začeli problemi. Maks je tisti nesrečnik, ki največkrat »pade« vanje. Tisti sneg, kar ga je še bilo, se je izpremenil v brozgo in Maks jo je s svojimi čevlji domačega izdelka pil, kot bi imel gobe na nogah. Pri tem je svoji obutvi glasno pel »hvalnice«. Kapljice počasi le najdejo pot pod pelerino in nastajal je nov problem. Iz daljave je prihajala najprej medla bliskavica, za njo čez čas nalahen grom, ki je prav počasi naraščal. Potem se je razbesnela nevihta, strele so skoraj strnjeno slepile oči, med stenami je grmelo, pravi sodni dan. Dostikrat sem naštel samo do tri in že je zagrmelo, torej komaj kilometer vstran. Štel sem v upanju, da bom naštel kaj več, rad bi bil vedel, da se nevihta pomika naprej in umika.

Toda nič takega. Frane je menil, da se je nevihta zabila med stene, to pa je pomenilo, da bo prenehalo treskati, ko se bodo nebeški akumulatorji izpraznili. Nalašč sem hodil počasneje. Med drevjem v višini Debele bukve sem se počutil bolj varnega, upal sem, če bo že treščilo, bo pač v drevo in to ne ravno v drevo poleg mene. Višje gori bi bil sam na planem pravi strelodod.

Maks je brundal in nasploh uporabljal sočne izraze v tujih jezikih, češ, kdo le hodi v takem vremenu v gore. »Seveda, saj imaš prav, Maks, ampak poglej, ali ni to veličastno, ta ognjemet v snegu in dežju, kaj nič ne uživaš pri tem?« Skromni Maks si je mislil svoje. Če po pravici povem, je bilo to veličastje tudi meni nekam odveč. »Ja, saj je lepo. Pa je le nerodno, če mi dež moči kolena, in ta brozga pod nogami. Ves sem že moker.«

Hudoben sem, prav zares hudoben. Nedolžno ga vprašam: »V redu, Maks, ampak od česa neki? Saj komaj rahlo sneži.«

Vsak drugi bi skočil iz kože, Maks pa me je spregledal in molčal.

Imela sva pelerini, Frane je hodil z dežnikom. Kljub temu nas je počasi le namakalo. Gost sneg, ki je nadomestil dež, se je lepil na pelerine, neslo ga je z vseh strani. Na Pleši je Frane odložil dežnik, ga pustil ob skali in ogrnil pelerino. Navezali smo pse na smuči. Do Pleše (1380 m nad m.) smo hodili skoraj 3 ure. Glede na to smo računali, da bomo hodili do Zgornje Krme najmanj še tri ure.

Medlo je z vedno večjo ihto suh sneg in udirali smo se vedno globlje. Z muko smo napredovali. Franetu se je sneg nabiral na pse. Ni ravno vzpodbudno, če vlečeš na vsaki nogi še dodatnih 15 kg za seboj. Prišli smo na Polje (1580 m nad m.). Tu se svet odpre in v temi se znajdeš tu nekako tako kot v temi pod vodo. Svetilke so nam začele brleti, Maks in Frane sta že dolgo svetila z rezervo, le moja je bila še v žepu.

Čez Polje je bil na čelu Maks. Nekam preveč v desno ga je vleklo. Ravnal sem ga bolj v levo in prav smo vstopili v ustje Travne doline, kjer sem vodil jaz. Travna dolina je proti vzhodu zelo strma in plazovita. Hotel sem v levo, nad jarek Travne doline in zdajci smo se znašli v neznanem svetu. Maks in Frane sta menila, da smo zašli v strmino proti Boh. Vratcem. To mi je vzelo samozavest. Zamenjal sem baterijo in iskal kakršnokoli razpoznavno znamenje. Zaman. Okoli mene je bilo zelo lepo smučišče, na tem mestu ga nisem še nikoli videl. Sam sebi sem se zdel nespameten. Podvomil sem, če smo res vstopili v Travno dolino.

Frane je predlagal, da gremo po smučini nazaj do vstopa na Polje.

Šli smo nazaj po smučini, ki jo je sneg počasi zametal. Pri vstopu na Polje je Frane s kompasom določil sever in sklenili smo, da se bomo držali desnega roba Polja, da ne bi zgrešili vstopa v Travno dolino. Prišli smo do vstopa in tam seveda zopet na svoje prejšnje smučine. Torej smo šli že prvič prav. Le kako in kam smo potem zašli? V takem primeru se človek ponavadi ves obupan usede, zaspi in umrje, oziroma samo

zmrzne. Tako piše v vseh priročnikih. No, mi se nismo ravnali po tem navodilu. Zdajci se je posvetilo v moji staroslovanski glavi. Da bi se izognil plazovom v Travnici dolini, sem šel preje samo malo preveč v levo. Zdaj smo popravili kurz natanko na sever in tvegali plazoviti svet. Kar takoj me je strmina opomnila; pred nosom se mi je ustavila snežna gmeta, no, ni je bilo ravno preveč, toda opomin je zalegel, ves čas sem oprezoval desno navzgor. Strah me je pognal naprej. Na varnem svetu sem se ustavil, ugasnil svetilko in čakal tovariša, ki sta zaostala. Frane je pošteno garal, na kožo za vzpon se mu je še vedno nabiral sneg.

Bili smo samo še okoli 80 višinskih metrov pod lovsko bajto. To je poletiti malo, pozimi v globokem snegu pa lahko zelo veliko.

Na čelu je gazil zopet Frane. Z muko se je prebijal navzgor. Polnoč je že minila. Vsakega veselja je enkrat konec in »naš veličastni pohod je minil«. Maks me je sicer zelo postrani pogledal, kadarkoli sem rekel karkoli o veličastni noči in čudovitem pohodu. Veselil se je, da nam niso pošle svetilke in da smo prišli v kočo, kjer šele spoznaš, kolikšno razkošje je taka lesena kočica v divjini.

Zunaj je medlo, tako gosto medlo, da je svetlobo svetilke udarjala kakor v zid, prav razločno je šumelo v zraku, kot bi rojile čebele.

Maks je zakuril in razobesili smo svojo mokroto nad štedilnik. Še dobro, da smo bili samo trije, cunje so visele na vseh koncih in krajih. V koči je postajalo topleje, in tako je rastla morala, iz spomina so odhajale težke ure mokre in mrzle poti. Imeli smo spalne vreče, tudi na prostem bi lahko prespali, če bi omagali. V koči je bilo lepše. Okoli tretje ure zjutraj smo polegli in zaspali.

Jutro ni prineslo izpremembe, še vedno je snežilo, le sem in tja je prenehalo, da je potem pihalo s še hujšo silo.

Maks je menil, da nima smisla riniti v globokem snegu, v metežu in v megli. Maks je vedno pameten in preudaren. Odneha, če sluti, da ne bo šlo. Jaz šele, ko me drobrohota narava krepko brčne in pokaže nazaj. Tudi Frane ne odneha kar tako in navezala sva spet pse. Smučiči na noge in v breg, dokler bo šlo.

Sneg je bil suh, krepko se je udiral, počasi sva rinila v strmino, v metež in vihar. Rjavina se je nama redkokdaj pokazala iz megle in če se je, je bila zamegljena od snega, ki ga je nosil vihar. Da bi prišla na Kredarico, ni bilo misliti. Morala sva obrniti, gora je dejala ne.

Zadovoljen sem, četudi me gora odbije, če se zavedam, da sem poizkusil vse. Če nisem uspel, ni moja krivda.

Smuka navzdol v suhem snegu je bila prijetna vse do Polja, od Polja do Pleše čez Vrtačo je šlo že slabše, pod Plešo pa je bilo premalo snega.

Odvezali smo smučiči in Maks je zopet moral »hvaliti« s primernimi hvalnicami čevljev-pivnike, ki jih je imel na nogah. Sneg je padal do Krmarice. V dolini je škropilo.

IZBRANE PESMI LUDVIKA ZORZUTA

»Prička bregarca« je naslov zbirke pesnika, ki ga planinci dobro poznamo iz njegovih objav v Planinskem Vestniku skozi štiri desetletja, ki ga cenimo kot planinskega zgodovinarja, slavnostnega govornika, humorista in etnografa, kot popularno, mnogostransko osebnost, najtesneje združeno z razvojem slovenskega planinstva več kot šestdeset let.

»Prička bregarca« je izšla za pesnikovo osemdesetletnico, pesmi je izbral in uredil goriški bibliotekar Marijan Breclj. Upravni odbori planinskih društev, mladinske komisije, pionirske skupine, planinski propagandisti in vzgojitelji, ne pozabite: Zorzutova pesniška zbirka spada na planinsko knjižno polico!

SPOMINI NA ŠTIRINAJSTO

(Ob tridesetletnici)

MATEVŽ HACE

etos slavimo tridesetletnico pohoda naše znamenite štirinajste divizije iz Bele Krajine čez hrvaško ozemlje na Štajersko: Ko je bila julija 1943 ustanovljena na Dolenjskem, smo že dobro poznali prvo slovensko brigado Toneta Tomšiča in tudi drugo slovensko brigado Ljube Šerčerja. Nekateri smo že službovali v obeh brigadah. Mirne vesti in duše lahko zapišemo, da sta bili obe omenjeni brigadi znameniti po uspešnih bojih in po hrabrih borcih in kadrih. Sposobni borci in kadri Šerčerjeve brigade so vtisnili pečat svoje osebnosti že leta 1942. Taki so bili npr. pokojni Janez Pogačnik, Hribar, Stjenka-Polak Bojan, Janko Rudolf, Nandek, pokojni Kilibarda, Tone Vidmar-Luka, Krt in še več stotin hrabrih, predanih in odločnih borcev-prostovoljcev. V Tomšičevi brigadi so bili npr. Stane Semič-Daki, Miha Mišica, Tilen, Jan Lokovšek, Janez Tomšič, Milan Dolenc, Prekmurec Nace Horvat, Imre, Andreja Kumer-Ančka, Zvone Žugelj, Fedor Kovačič, Tiger, Gustelj, pokojni spretni in izredno sposobni Ivan Kovačič-Efenka.

Trinajsta brigada, ob ustanovitvi imenovana Loška brigada, se je v septembru 1943 preimenovala v Bračičevo. Kadre za četna, bataljonska in brigadna poveljstva sta dali Tomšičeva in Šerčerjeva brigada. Novo brigado so vodili sposobni, spretni in hrabri kadri, kakor so bili pokojni Gedžo, France Bobnar, Jože Jezernik-Sokol, Bosanec Gešo, Tone Turnher in še vrsta drugih.

Hrbtenica vsake brigade so bili v prvi vrsti dobri četni, bataljonski in brigadni kadri, komisarji, komandirji, komandanti, mitraljezci, bombaši, obveščevalci in drugi. Pred vsako akcijo ali bojem so komisarji in sekretarji partije delali za moralno politično pripravo. Od komisarjeve razgledanosti, sposobnosti in delavnosti je bilo precej odvisno, kako je pripravil in navdušil borce.

Res je, da imam napisano, koliko političnih ur sem imel od septembra 1942 do 18. maja 1945. leta. Bilo je več kot dvatisočpetsto govorov, sestankov in posvetovanj. Včasih so bili tudi po trije, štirje dnevno. Najmanj jih je bilo v februarju 1944. leta, ker smo se tisti mesec bojevali vsak dan.

Ob ustanovitvi XIV. divizije so bili v štabu tile sposobni in odločni ljudje: dr. Bolko Brilej, komisar, njegov namestnik Pogačnik – pokojni Janez Hribar, komandant Mirko Bračič, njegov namestnik profesor Jan Lokovšek-Ivan. V Tomšičevi brigadi: Stane Dobovičnik-Krt kot komisar, njegov namestnik pisec tega sestavka, komandant Stane Semič-Daki. V Šerčerjevi brigadi je bil komisar Janko Rudolf, komandant pokojni Jaka Rihar, namestnik komisarja Aleš-Miha Čerin. Hrabri in sposobni kader tudi v poznejših borbah!

Kadar ni bilo borb, borci niso smeli lenariti in prodajati dolgčas.

Do septembra 1943. leta, to je do kapitulacije Italije, so bili redki borci, oficirji ali komisarji, ki so gledali za ženskimi krili. Vladala je strogost in samoodpoved v tem pogledu. Šele po septembru 1943 smo pustili več svobode. Komandni kader je cenil ženske prostovoljke, hrabre in odločne borke iz leta 1942. Branili so se pa večjega števila novink oktobra 1943. leta. Tudi novinke iz leta 1943 so nekatere postale sposobne, hrabre in odločne. Napori, borbe, marši so jih utrdili.

Vojaški kader je novince, če niso bili še nikdar vojaki, učil ravnanja s puškami, bombami, mitraljezi in topovi, protitankovskimi puškami ter lahкими in težkimi minometi. Učili so jih hoditi v strelski vrsti, kako se uporablja zaklon, mrtvi kot, napad na bunker, kako je s stražarsko službo, patrolami, zasedami in drugo. Vsi tisti, ki smo bili vojaki že v stari Jugoslaviji in smo obiskovali podoficirske šole ali tečaje, smo vedeli, da je treba precej dela in truda, če hočeš narediti iz nevednega novince

dobrega revolucijskega vojaka. Nekateri komisarji so predavali po četah in bataljnih samo tisto, kar smo dobili iz tekoče literature s CK ZKS ali iz Glavnega štaba Slovenije. Nekaj izobražencev, komisarjev, profesorjev, inženirjev in doktorjev sem nagovoril in prepričal, da so borcem ob prostem času na preprost način predavali zgodovino slovenskega naroda, zgodovino jugoslovanskih narodov, Welsovo svetovno zgodovino, Staretovo občo zgodovino, zgodovino kmečkih uporov po Kosu, Grudnu, Malu in Grafenauerju, književnost pa od Primoža Trubarja do Prežihovega Voranca, Finžgarja in medvojnih slovenskih realistov. Nekateri borci so bili za vse zelo dovzetni. Bili so tudi taki, ki so se na prav vse pokašljali in dremali ob predavanjih. Kak borec mi je že leta 1942 zabrusil, češ, tovariš komisar, v gozdu, na njivah, v sadovnjaku, pri kravah in volih ne bom rabil slovenske zgodovine, ne Welsa in ne drugih pisateljev. Dovolj bere ded, ki ni bil dober gospodar, ker je še mlatil žito pika-pok, pika-pok, s cepcem. Nekaj se mi pa še zdaj, po tolikih letih, zdi čudno in mi ni še popolnoma jasno. Delavci in kmečki fantje in možje – partizani so se že od leta 1942 redno strigli, brili in dnevno čistili uši, se umivali, del izobražencev pa se je res zanemari. Čeprav so bili hrabri in predani slovenski revoluciji, se po cele dneve niso ne brili in ne umivali. Ta brezbriznost je bila v edinicah Tomšičeve in Šercerjeve brigade precej vidna od poletja 1942 do junija 1943. Zakaj? Nekateri so imeli to za modo, drugi so se na vse pokašljali, tretji so pa mislili, da je precej nevljudno, če je izobraženec v gozdu ostrizen, obrit in čist. To spada v mirno dobo, je govoril človek, ki je imel dva doktorata.

Poleg svoje domače literature so nekateri pazljivo prebirali tudi italijanski, nemški in be-ga tisk, da so spoznali svoje nasprotnike.

V oktobru, novembru, decembru 1943. leta so imele vse tri brigade XIV. divizije zelo slabo, površno obveščevalno službo. V tistih mesecih je dezertiralo precej novincev iz 13. brigade. Nemška oktobrska ofenziva in bližajoča se zima sta napravili svoje. Tudi bližina domačih krajev je slabo vplivala na novince.

Najbolj ohranjena je izšla iz nemške oktobrske ofenzive Šercerjeva brigada. Samo Mihov bataljon je imel 14. novembra 1943 težke izgube. Po oktobrski ofenzivi smo pripravili akcije za Grahovo, Lašče in Kočevje. Grahovo smo razbili 22. in 23. novembra 1943. leta. Nato smo v prvih decembrskih dneh v naskoku zavzeli Lašče. Divizija je nato le nekaj dni počivala in napravili smo načrt za zavzetje Kočevja, ki smo ga napadli 9., 10. in 11. decembra. Ker divizijski operativni oddelek ni načrtoval dovolj granat, je bila akcija izvedena samo polovično. 11. decembra 1943. leta je v borbi za Kočevje padel tudi komandant divizije Mirko Bračič. Za njim je poveljstvo prevzel pokojni Vasja – Jože Klanjšek, Ižanec. Tudi pri napadu na nemško-belogardistično postojanko v Kočevju nam je odpovedala naša obveščevalna služba, ker ni pravočasno odkrila nemških vojaških oddelkov, ki so iz gornje Italije in Ljubljane hiteli v Kočevje Nemcem na pomoč.

Izpopolnili so se kadri v XIV. diviziji. Pred odhodom na Štajersko je divizija pustila ranjence v Beli Krajini. Prav tako tudi bolne in onemogle. Glavni štab Slovenije je v sporazumu z Vrhovnim štabom sklenil poslati XIV. divizijo na Štajersko, to je v deželo, za katero so mislili Nemci, da bo večno nemška. Ker je bilo na Štajerskem premalo partizanskih oddelkov, je prišlo povelje, naj gre XIV. divizija na Štajersko, da pomnoži tamošnje majhne, a hrabre partizanske oddelke. Štajersko in koroško deželo smo poznali samo po pripovedovanju in po vojaških zemljevidih. Kako smo se začudili, ko smo videli, da s polno paro delajo za okupatorja tovarne v Celju in v Mariboru, da delajo tudi rudniki v Zagorju, Trbovljah in drugod. To je predvsem presenetilo stare notranjske borce in to zategadelj, ker notranjske parne žage že od maja 1942. leta niso za okupatorja sežagale niti ene same žaganice. Notranjski partizani so že leta 1942 ustavili obratovanje žag in sečnjo lesa po notranjskih gozdovih. Seveda so na naša vprašanja štajerkisi terenci in aktivisti povedali svoje razloge za opravičilo. Verjamemo pa tudi to, da je bil nemški teror na Šta-

jerskem in Koroškem hujši, kakor je bil italijanski na Dolenjskem in Notranjskem, nemški gestapo bolj izvežban in prefinjen, kakor je bila italijanska policija.

Seveda bi bilo lažje in uspešneje vojskovanje, če bi šla divizija na pohod spomladi in ne sredi zime. Sneg, mraz, snežni zameti, gibanje po neznanih hribih, to je bilo silno težko za borce XIV. divizije. Nemci so mislili in računali zelo preprosto, po kaplarsko, naredniško. Računali so, da bi dobili vse tri brigade XIV. divizije nekje skupaj, da bi jih obkolili z močnimi dobro oboroženimi silami in jih v nekaj dneh tako uničili, kakor so leto poprej Pohorski bataljon. Niso pa vedeli, da imajo brigade XIV. divizije že iz Dolenjske, Notranjske in Primorske zelo bogate izkušnje, da znajo kadri in borci XIV. divizije odlično manevrirati. Niti najšibkejšemu komandirju čete ne bi prišlo na misel, da bi sprejel borbo ugodno za Nemce, da bi izpostavil četo uničenju. Res, v tistih februarških dneh 1944. leta nismo bili obveščeni, kje so štajerske edinice, tudi rajonskih in okrožnih aktivistov v tistem mesecu nismo srečali od Sotle do koroških gora. Tudi nismo vedeli, kje so na Štajerskem bolnišnice, kjer bi odložili ranjence. Z Glavnim štabom smo imeli 18. februarja 1944. leta v dopoldanskih urah zadnjo radiozvezo. Zato bodo po tridesetih letih ostali nam, osivelim veteranom, preživelim borcem in kadrom XIV. divizije za vedno v spominu Kozjansko, Sleme, Konjiška Gora, Paški Kozjak, Graška gora, Zavodnje, Mozirske planine, Smrekovec, Raduha, visoke, hladne in strme gore, gore čudovitih maršev, bitk, trpljenja!

Res je, da je s prihodom XIV. divizije polnokrvno zaživela štajerska dežela, saj so enote XIV. divizije, Zidanshkova, Šlandrova brigada in razni odredi mobilizirali po štajerskih vaseh okrog 17 500 novincev, fantov in mož, jih vključili v brigade XIV. divizije ali pa jih poslali čez Savo v dolenske in notranjske brigade. In to v mesecih od aprila do oktobra 1944. Zdravi in odporni so bili predvsem kmečki fantje in možje, gozdni delavci, vozniki. Med izobraženci in dijaki pa predvsem telovadci, turisti, planinci, obiskovalci slovenskih gora. Rudarji iz zasavskih rudnikov so množično prihajali v XIV. divizijo in druge brigade ter odrede od maja do septembra 1944, kar je mene in druge kadre presenečalo. Vse te fante in može so morali naši kadri naučiti vojskovanja in drugega vojaškega znanja.

V poletju 1944. leta je na Pohorju, Kozjanskem, Gornji Savinjski dolini in drugih štajerskih in koroških krajih nastalo več bolnišnic.

Po stari slovenski navadi se je na osvobojenem ozemlju štajerske dežele zelo razširil uradniški aparat. Lahko si videl cele črede lepo oblečenih terencev in terenok. Vse je nekaj pisarilo. V vsaki vasi je bila komanda mesta. Človek bi si mislil, da smo Slovenci kar rojeni za komandiranje.

Socialni sestav borcev XIV. divizije je bil kaj različen in pester. Okrog 70 odstotkov borcev je bilo kmečkih fantov in mož, 30 odstotkov je bilo dijakov, izobražencev, delavcev in obrtnikov. Take podatke smo dobili sredi avgusta 1944. leta. Čudili smo se, da ni po štajerskih brigadah več delavcev iz mariborskih tovarn. Več je bilo Celjanov. Od maja 1944 dalje je prišlo prostovoljno v partizane dosti Štajercev, ki so iz vzhodne fronte prišli na dopust iz nemške vojske. Kdor se je hrabro obnašal, je hitro postal vodnik ali pa komandir čete.

Na Štajerskem smo kaj hitro pogruntali taktiko nemških vojakov, ki je bila kaj različna od italijanske leta 1942/43. Kadar so šli Italijani v veliki množici proti nam, so ure prej oznanjali s topovsko in minometno pripravo. Tudi vojaki so streljali s puškami in mitraljezi v prazno, ne da bi nas videli. Na tisoče granat in min so izstrelili Italijani na prazen prostor. Včasih smo zakurili kakšna drva. Ker se je kadilo, so Italijani divje streljali s topovi in minometi misleč, da obstreljujejo partizansko taborišče – na naše veliko veselje.

Nemci so začeli streljati in obkoljevati šele takrat, ko so nas videli. Treba pa je reči, da Nemci niso bili kaj prida artileristi.

Že leta 1942/43 smo ujete italijanske vojake, oficirje in podoficirje spuščali. Seveda so morali v naših edinicah pustiti orožje, čevlje in obleko. Samo v spodnjih hlačah in srajcah so v postojanko nosili svoje ranjence. Nemški policisti, gestapovci in

SS-ovci so šli v »trinajsti bataljon« po hitrem postopku. Navadne vojake smo izpuščali. Tako je divizija v juniju mesecu naenkrat spustila okrog 60 vojakov, starejših Avstrijcev. Ko je trinajsta brigada pri Konjicah pod vodstvom pokojnega hrabrega Milenka ujela nemškega generalmajorja, je visoki rdečelični oficir prosil, naj bi ga pustili pri življenju, češ da ima doma deset otrok. Poslali smo ga na Dolenjsko. Ujeti nemški oficirji so še aprila meseca 1945. leta verjeli v Hitlerjevo zmago, kar je vzbudilo med našimi borci dosti smeha. Večkrat se je zgodilo, da so nemške vojake, namenjene na italijansko bojišče, ustavili za kak teden na Štajerskem, da so uprizorili ofenzivo ali na Menino, Savinjske gore ali na Pohorje. Prenekateri potem ni videl sončne Italije. Zanimivo je, da so se ujeti nemški vojaki bolj bali brigad XIV. divizije kot pa štajerskih odredov. V diviziji smo imeli tudi hrabre in sposobne zdravnike, kakor sta bila pokojni Žiga Červinka, po rodu Čeh, ginekolog, bivši primarij novomeške bolnišnice, še živeči dr. Pirc Lojze, Fajfar, dr. Kopač-Pavček in še vrsta drugih. Želodčnih boleznih med borci XIV. divizije sploh ni bilo.

Tudi med sodniki in advokati je bilo nekaj sposobnih in hrabrih ljudi, kot na primer dr. Lado Lavrenčič, doma iz Ribnice.

V letu 1944 ni bilo v koroških in štajerskih gorah niti ene opustele kmetije. Vse njive so bile obdelane. Gorski kmetje so imeli v hlevu od 8 do 18 govedi in še črede ovac povrhu. Pridelali so dosti krompirja, pšenice, rži, ječmena, ajde in drugih pridelkov. Lahko rečem, da so bili slovenski gorski kmetje veliki hranitelji partizanskih brigad in stebri slovenske revolucije. Kaj vse smo jim obljubljali, ker nismo vedeli, da bodo nastali po vojni razni kratkovidni oblastniki, ki so hoteli, da bi se vsi gorski kmetje preselili v novonastale tovarne. Vrsto let je bilo treba, da so se nekaterim oblastnikom odprle oči. Sprevideli so, da moramo imeti tudi močne gorske kmetije in ne samo hoje.

Ob koncu vojne so edinice XIV. divizije zajele vrhovno komando jugovzhodne Evrope, imenovano Herrengroupe, z generalnim polkovnikom Aleksandrom von Löhrom na čelu. Ko sem v Topolšici vprašal generala Löhra, koliko vojakov je imel pod seboj, je dejal – grupo armad – 700 000 vojakov. Bil je strah Balkana. V Topolšici je bil še zelo samozavesten. Rekel je, da bi se pogajal in predal kakemu partizanskemu generalu, ne pa partizanskemu podpolkovniku.

Bil sem zraven, ko so tistega sončnega majskega dne pri Šoštanju zajeli komandanta jugovzhodne Evrope Aleksandra von Löhra. Takrat je bil star nekaj čez petdeset let. Bil je oficir že v prvi svetovni vojni, ko sem bil jaz še pastir na notranjskih gmajnah. Ker sem bil takrat podpolkovnik – komisar IV. operativne cone, to je vseh petih štajerskih in koroških brigad, pa še sedmih odredov, je ta visoki nemški general izrazil željo, da bi se rajši pogovarjal s kakšnim jugoslovanskim partizanskim generalom, da sem jaz kot podpolkovnik premajhen čin za njega. Ko pa mu je zdravnik dr. Jože Benigar in moj hrabri tolmač povedal, da sem jaz kot tak največja vojaška in visoka politična osebnost na Štajerskem, se je lepo mirno začel pogovarjati z menoj. Govoril sem z njim, kot da bi bil suveren slovenske dežele. To pa zato, ker sem vedel, kako je treba govoriti z domišljavimi in ošabnimi nemškimi generali. Neka oficirja je vprašal, če sem morda slovenski grof ali princ. Tisti oficir – šaljivec se je pošalil in dejal, da sem zelo visokega rodu. Ko je bilo vse končano, mu je partizanski oficir Tone Turnher dejal, da sem bil pred vojno čisto navaden drvar, sekač v notranjskih in francoskih gozdovih, da pa sem se povzpел do komisarja tisočev hrabrih štajerskih in koroških partizanov.

Ko smo zajeli nemško komando jugovzhodne Evrope, sem od veselja spil, prvič v življenju, liter vina. Do 35. leta starosti sem bil namreč abstinent, kar je bila redka navada naših Notranjcev.

Tako se na kratko spominjam na hrabro, slavno XIV. divizijo in njene hrabre padle ali še živeče borce.

PO POTI PRIJATELJSTVA

(Karniške Alpe)

SLAVKO TUTA

avgustu 1972 smo na vrhu Prisojnika bili pri otvoritvi prve planinske poti, ki naj povezuje tri obmejne dežele, Furlanijo-Julijsko krajino, Koroško in Slovenijo. Tega dogodka sem bil izredno vesel. Zakaj? Nihče ne pozna do temeljev narodne nestrpnosti tako kot Primorci in Korošci. Primorci smo nesrečo nekoč na lastni koži izkusili, Korošci pa jo še danes trpijo. Rekel bi, da bi kulturni narodi te sramote ne smeli poznati, pa temu ni tako. Mednarodna športna srečanja so ponavadi uokvirjena v tekmovanja. Planinstvo pa je izjema. To v glavnem mirne duše trdimo. In ravno gorništvu naj pripomore do oblikovanja novega človeka v tem ozkem našem svetu. »Pot prijateljstva« je en način, da to dosežemo. Možnosti so dane, čas je dozorel. Ker sem se izdal, da sem Primorec, moram še dodati, da sem se naselil ob sinjem Jadranskem morju že pred skoraj pol stoletjem. V tem času mi je bil v Trstu učitelj in prijatelj dr. Julij Kugy. Prijatelj? Res, tudi prijatelj. Kugy je bil prileten, bogat, z izkušnjami učenega in zelo razgledanega človeka bi sodil med starce, a vendar ni bilo tako. Zvečina sem srečal na njegovem domu mlade ljudi. V nečem med nami sploh ni bilo razlike. Ko odpreš dnevnik »Poti« je smisel te povezanosti uklesan v njegovem stavku: »Moje planinstvo ima korenine v ljubezni do narave.« To Kugyja povezuje z mladimi. Mladina je lačna lepote in zato lačna stikov s tistimi, ki jo posredujejo brez retorike in brez napuha. To pa je Kugy imel. In vzgojil je v našem mestu in še več drugod ljudi, ki se »Poti prijateljstva« lahko veselijo.

V skupini vrhov, ki jih je Club Alpino Italiano v Gorici odbral za sestavo te poti po Furlaniji-Julijski krajini, jih je šest iz Karniških Alp. Sproti jih bom našteval, kot sem jih sproti prehodil.

Lotil sem se najzahodnejših treh vrhov, da sem se nato preselil proti vzhodu. Kdor nima lastnega prevoznega sredstva, ne bo v zadregi. Iz Vidma in celo iz Trsta ima avtobuse do Sappade. Izstopiti pa mora že štiri kilometre pred tem večjim turističnim središčem, namreč v kraju Cima Sappada (1292 m). Od tu zavijemo naravnost proti severu v dolino Piave. Ob rečici navzgor je lepa asfaltna cesta. V Pian della Bombarde (1454 m) izvira tista reka, ki je v italijanski zgodovini zapisana z debelimi črkami in ravno zaradi tega nosi kraj posebno oznako. Pot se od tu začne vzpenjati pod ostenja, kjer so zadnja leta navrtali nekaj kamnolomov z izredno lepim marmorjem. Visoko pod stenami pa se nam že uro prej najavlja planinska kočica Calvi (2164 m).

Če bi letoviščarji Sappade obuli kvedrovce in se spremenili iz navadnih lenuhov v enega izmed Mlakarjevih »lazcev«, bi ti bolje spoznali, kaj lepote skrivajo Karniške Alpe. Mislim pa, da velja ta pripomba tudi za domačine. Če gremo nekoliko bolj proti zahodu in pridemo v Dolomite, se zadeva močno spremeni. Tu je drugače.

Planinska kočica nosi ime po padlem alpincu v prvi svetovni vojni. Od vseh vrhov tod okoli Monte Peralba (2693 m) najbolj privlačuje. Zato je kočica Calvi v poletnih mesecih dobro obiskana. Tržačana in Goričana srečaš zelo pogosto.

Našega očaka Triglava bom poklical na pomoč za primerjavo, pa bomo morda našo radovednost povečali. Ko se izpred kočice oziraš v ostenja tega mogočnega gorskega masiva, se počutiš podobno kot na Kredarici. Občuduješ stene, sprašuješ se, kako boš prilezel na vrh, in radovednost te bo še bolj prijemala, ko ti bodo povedali, da so po navpičnih ostenjih pognali v vrh zavarovano pot. »Ferrata« je nova zanimivost Peralbe. Za realizacijo te smeri ima precej zaslug tudi upravnik kočice. V dnevniku »Poti prijateljstva« ta pot ni zabeležena, čeprav skrajša čas vzpona za polovico.

»Ni tako divja, kot je videti,« se oglasi upravnik za mojim hrbtom. Misli si je, da begam z očmi po skalah zato, da bi jo zaznal. Mene pa je sla po čudovitih barvah in čudoviti arhitekturi tako prisesala v skalovje, da mi je bilo celo neljubo, ko me je mož iztrgal iz mojih sanj.

»Res ne vidim, kako teče,« sem dejal.

Pa je začel risati s prstom po zraku in me opozarjal na to ali ono. Njegova italijanščina s karnijskim prizvokom je bila priča, da je iz teh krajev.

»A li¹ ali pa »Vidi«² so bili vzkliki, ki so še bolj živo spremljali njegovo pripovedovanje.

»Bo že kako!« Medtem je šel pogledat v kuhinjo, kaj pravi polenta, ki jo je njegova žena obračala v kotlu.

Stopil sem za njim, iz točilnice pa sem zavil v jedilnico, kjer je sedelo že osem mladih ljudi. Štirje so bili iz Trsta, štirje iz Gorice, vsi Italijani. Kar me je pri njih najbolj prijetno presenetilo, je bilo njihovo izredno spoštovanje do slovenskih planincev. Ko pa je padla beseda o Kugyju in sem jim nadrobil nekaj zanimivosti, ki jih ne bereš v njegovih knjigah, sem spoznal, da je živel v Trstu človek, ki ga meščani niso poznali. Starejša generacija se zanj ni dovolj zanimala, verjetno zaradi odpora, ker ni bil Italijan. Danes ga odkrivajo mladi in so nanj ponosni. Tako je v življenju. Človek utegne postati 'velik', ko ga ni več.

Naše kramljanje se je zavleklo v noč. Noči pa so poleti kratke.

Mrzlo jutro me je pognalo še zaspanega po klancu navzgor proti Peralbi. Pred kočjo so se zbirali še drugi. Samotar nima na koga čakati in se lahko podviza.

Od kočje gre v okljukih široka steza, kakršni pravijo »mulattiera«, ker jo uporabljajo navadno vojaki za tovorjenje z mulami. Pot se vzpenja do prelaza Sèsis. Če greš na levo, prideš na Peralbo po običajni poti, na desno pa v sosedno dolino in na mejo, ki je tam blizu. Še pred prelazom se odcepi v levo ozka steza, ki se vije po sočnih zelenicah okoli južnega ostenja Peralbe in se v zadnjem delu požene navpično do žrela.

Do sem gor sem se že toliko ugrel, leto dni po otvoritvi poti, da sem potegnil roke iz žepov.

»Ravno prav,« sem si dejal, »saj jih bom zdaj rabil in še kako«. Leto dni prej sem nekaj podobnega premišljeval, ko sem šel na Škrlatico. Takrat je bilo za dodatek še nekaj snega po stezi. Peralba je za štiri ducate metrov nižji vrh, bo že šlo. Tudi Škrlatica ima v začetku nekaj prepaha pod klini. Ko tu prilezeš vrh strmih železnih lestev, kjer te čaka nekaj podobne vrvi, kakršna ti pomaga, ko se vzpenjaš na Kalški greben. V tistem karniškem svetu imaš poleg bingljajoče vrvi še drugo, ki je trdno vpeta, tu pa je ena sama, vmesni klini so ji odrekli pokorščino. Opleta sicer, drži pa še kar.

Pod menoj se je pojavila prva naveza z bleščečimi čeladami na glavi. Previdnost lepa čednost.

Občudovanje pokrajine sem si prihranil za vrh. Na pol poti se strmina nekako ublaži in z veseljem sem oblezel še nekaj krušljivega skalovja.

Greben Peralbe je razrit, kot ga je pustila vojna. Med zadnjimi, ki so tu padli, so bili skoraj otroci. Po grebenu so gospodarili takrat Avstrijci. Zdaj pa teče tu meja, ki loči dve državi, dvoje ljudstev in morda tudi dva svetova, nekoliko nižje. Planinska ljubezen do lepe narave pa ne dela razlike med lepoto na tej in na oni strani.

Ko gledaš z vrha Peralbe na jug, imaš pred seboj gorsko verigo od Comegliansa proti Santo Stefano di Cadore. Če pa potegnemo ravno črto po zgornjem toku rečice Piave, se nam pogled ustavi na širokem prevalu, odkoder smo prišli, to je Cima Sappada. Od tu je speljana žičnica v smeri proti Monte Sierra (2443 m). Nekoliko bolj na levo zagledamo Monte Creta Forata, ki je cilj našega prijateljskega popo-

¹ Tam.

² Vidiš

tovanja. Na severni strani je zgornji del Ziljske doline. Nad njo, v daljavi, se belijo visoki vrhovi treh tisočakov z Velikim Zvonarjem nad vsemi. Tega pa vidimo tudi z naših vrhov, ko nam čisto nebo in še čistejše ozračje to dovoli. Tu smo mu seveda mnogo bližji.

Ko sem svoj dnevnik opremil z žigom kvadratne oblike CAI, je blaženo tišino pretrgal »buon giorno«, ki sta mi ga že drugič voščila tisto jutro prijazna Furlana. Prvič v žrelu. Precej sta bila oprtana, pa sta verjetno od časa do časa lajšala svoj tovor. Prijeten razgovor se je nato razvil med nami in kdo bi mogel podvomiti, da se je pletel okoli lepote, ki nas je obdajala.

Sonce se je bilo potegnilo že visoko, ko smo si stisnili roke in si voščili svidenja na drugih vrhovih. Oba sta sedla na zrušeno zaklonišče, jaz pa sem zavil po grebenu proti vzhodu in si zaželel še mnogo takih srečanj. Kak streljaj daleč sem na veliki skali zagledal markacijo s številko 132, kot jo nosi pot, po kateri prideš iz kočice Calvi. Na neki drugi je spominska plošča pogumnemu fantu, ki je z 21 vojaki in dvema vodnikoma prilezel po južni steni Peralbe v noči 9. avgusta 1915. Ko se je dotaknil grebena, ga je zadela sovražna svinčenka.

Steza se ravno tu zapiči v žleb, ki je dobro zadelan, ko je snega več, kot ga je treba. Takrat je cepin potreben. Nekaj ljudi se je ob mojem prehodu nagnetlo pod žleb. Nedelja je bila. Človek je tega vedno vesel. Da le ne smrdi po bencinu!

Nekje ob vznožju se steza spremeni v »mulattiero« in tako te nese navzdol, da lahko brezskrbno prekladaš svoje misli iz sedanjosti v preteklost in jih vežeš v načrte, ki so vedno lepi. Včasih ostanejo sanje, včasih postanejo stvarnost, čeprav le redko po lastnem okusu. Ko jih uresničuješ, si vendarle vesel samega sebe, saj je treba stisniti zobe.

»Meritava?«³ je bilo kratko vprašanje upravnika kočice, ko me je zagledal na pragu. Ni čakal na odgovor, zastavil je drugo vprašanje, ki je bilo za las podobno tistemu, ki ti ga zastavi Pavle Poljanec, ko stopiš v Pogačnikov dom: »Čaj?«

»Seveda, korito čaja« in je že stopil ponj v kuhinjo.

Na vidnem mestu v točilnici stoji karton naše poti. To me je še bolj vpeljalo v domačnost, kolikor ni k temu pripomogla steklenica »grappe«⁴ iz katere je upravnik izlil nekaj tekočine v dober čaj. Blaženi trenutki, o katerih sanjaš pogosto! Dolina ne pozna takih užitek. Čaj je samo čaj, žganje pa samo žganje.

Povratek po dolini je bil po času krajši in na Cimi Sappada sem pospravil dobro kosilo. Imel sem pred seboj še ves popoldan, ki bi ga mlad gornik izrabil za izlet na vrh Creta Forata. Meni pa se je prileglo, da sem pasel lenobo in se hladil v prijetni senci visokega macesna.

Deževno jutro je bilo prvo razočaranje naslednjega dne. Zato sem jo potegnil na Pian dei Larici (1656 m) kar na sedežnici. Nekoliko so se oblaki scedili, ko sem le odločil, da pojdem na Creta Forata. Po peščenem produ z redkimi macesni greš najprej proti vzhodu, dokler ne prideš v robovje. Previs ti ne dela težav, saj stopaš na nasprotno stran po zavarovanih mostičih. Leseni hlodi so sicer po dežju nekoliko spolzki, zato pa imaš pamet pa dobre noge. In že si na trdni stezi strmega gozdčiča, ki se zaobrača zdaj na levo, zdaj na desno, dokler ne prideš v dolino Vallone di Creta Forata. Ko si na koncu doline, zaobrneš odločno na levo. Naj te ne moti pomanjkanje markacij, saj je na neki skali napisano, z majhnimi črkami sicer, da moraš zaviti na levo. Steza je in ni. Nekje višje pa bomo le prišli nanjo in zavijali ob stenah proti vzhodu. Nobenih težav ne bo. Kar na lepem smo na sedlu. Tu pa zaobrremo po južnem travnatem pobočju na zahod, seveda navzgor, dokler ne pridemo na vrh.

Prevedrilo se je toliko, da se je iz oblakov izluščil zdaj ta, zdaj oni del doline, kakor je pač veter zaganjal meglene tančice. Na vrhu stojimo med dolino Piave, ki teče na zahod, in dolino Canale San Canciano. Še vedno smo v območju

³ Se je izplačalo?

⁴ Žganja.

Tilmenta (Tagliamento), ki pobira vode iz teh dolin. Na zahodu so gore Agordina, Zoldana in Cadore-ja. Na vzhodu nas gleda Triglav. Piave zavija vedno bolj na jug proti Bellunu, mi smo pa še na meji med Furlanijo in Venetom.

Varianta na ta vrh je nekoliko daljša, ker je speljana naokoli. Če čas ne igra nobene vloge pri načrtovanju izletov, bi bilo morda lepo izbrati varianto za povratek. Mene pa je imelo, da bi še isti dan dosegel kočo Lambertenghi pod Cogliansom, to pa zato, ker so med poletjem lani kočo Marinelli prezidavali in ni bilo upati, da bi v njej prenočil.

Iz Cime Sappada greš navzdol do Forni Avoltri. Od tu se lahko pelješ v vas Collina in dalje v kraj Tolazzi. Tu se pot cepi. Desno zavije proti koči Marinelli in je z dobrim vozilom prevozna do koč, levo pa gre strmo na mejo z Avstrijo. Tik pod prevalom je zasebna koč Lambertenghi. Do gor sta dve uri hoje. Neprijazna, temačna koč bi bila lahko tudi vojaška postojanka. Upravnik je imel že posla s štirimi planinci, ko sem vstopil. Oplazil me je s pogledom, kot bi hotel takoj preveriti, ali sem planinec ali pa navaden tihotapec.

Po razgovoru, ki sem ga imel na Peralbi, pa me je začel zanimati tudi svet okoli Volàje. Tu leži jezero istega imena, ob katerem je avstrijska planinska koč Pichl (1959 m). Vse, kar vidiš tu, spominja na pokrajino v pravljici. Poleg tega so mi nasvetovali Spinottijevo stezo (Sentiero Spinotti), ki se vije po južnem pobočju Cogliansa in ki je v svojem začetnem delu dokaj dobro zavarovana plezalna tura.

Pozno popoldne okoli šestih je bilo. Sonce se je nagibalo k zatonu, ko sem stopil na prelaz tik ob zaprti majhni avstrijski stražnici. Prehod je tu popolnoma prost, kot da bi meje ne bilo. Ljudje hodijo sem in tja brez vsakršnega osebnega dokumenta. Tako sem naredil tudi jaz. Pod prelazom je še kar čedno jezero: čisto kot ribje oko. Ob njem se je razigrano zabavalo kakih dvajset mladincev, ki so v kopalkah preskušali to ledeno mrzlo vodo. Vsakdo si lahko predstavlja, da na skoraj 2000 metrih voda in zrak nista za vsakega kopalca. In vendar je bilo tu smeha za zaviranje. Po govorici sem lahko ugotovil, da so bili to Korošci z nemško govorico. Koča stoji na nasprotnem bregu in je zelo prikupna. Skoraj hotelu je podobna in tudi cene so le bolj hotelirske, kar seveda ni za vsak žep.

Po zgornjem bregu jezera te cesta pripelje pod severna ostenja Cogliansa, od koder je speljana plezalna pot po avstrijski strani na vrh. Kot so mi povedali, ni težka in je tudi najkrajša. Do sem je dostop možen tudi z avtom do planine Volaja ali pa do planine Valentin, kombi te pa zavleče do koč.

Komaj se je naslednje jutro zdanilo, sem v koči Lambertenghi pospravil zajtrk in odhitel najprej nekoliko navzdol, potem pa vprek v skale hrbitišča Pecol di Sopra. Čez sedlo Della tenaglia (2200 m) prideš do naslednjega hrbitišča Costone Stella, pod njim pa na travnato pobočje, od koder prideš na Pic Chiadin (2307 m). S tem je za teboj dve in pol urna steza Spinelli. Steza gre navzgor čez dolinico Del Ploto, nato pa levo navzgor do vrha, kjer te pozdravi skrinjica z žigom in knjigo. Monte Coglians je 2780 m visok, najvišja gora Karniških Alp. Če pogledamo od tu na zahod, stoji pred nami Peralba, z vzhoda pa se nam ponuja Monte Zérmula (2145 m), za njim pa Monte Cavallo (2239 m) nad prelazom Pramollo, ki ju bomo obiskali, saj sta dve točki vključeni v »Pot prijateljstva«. Vsi ti obmejni vrhovi so tudi stičišča različno govorečih planincev. Kaj je lepšega kot srečanje z njimi!

Spet sem imel srečo, da sem imel planinski svet odprt na vse strani. Zdaj sem bil že nekoliko bližji Julijcem in ne moreš prezreti njihovega prvaka, ki je le 83 metrov višji, pa tudi Poliškega Špika ne, ki je pa 27 metrov nižji od tega vrha. Na morju je bilo zamegleno, kar mi je oviralo razgled po sinji ploskvi, toda z razgledom po gorovju okoli sebe sem imel že tako dovolj opraviti.

Po isti poti sem se vrnil in še v kar polovičnem času sem bil v koči Marinelli (2120 m), kjer se je gnetlo izletnikov. Pa sem še kar hitro prišel do dobre »paštašute« z mesom, do zelenjave in do steklenice piva. Ko sem bil še zelo mlad, pred petdesetimi leti, me je »planinsko likal« moj profesor slovenščine Jože Bevk. Škoda

je, da o tem idealnem možu nikjer ničesar ne berem. Nekoč se bom njega in njegovih sovrstnikov, tolminskih plezalcev iz »Krpilja«, prav pobožno lotil. Kdo ve, morebiti bom povedal kaj zanimivega o njih. No, da se povrnem k profesorju Bevku, nam je fantičem na izletu vedno priporočal: Ne pij! Ko si v steni ali na ostrem grebenu, glej, kam stopiš! Ne gobezdaj in ne odpiraj po nepotrebem ust, ne pljuvaj, slino požiraj! Ne ustavlaj se! Noge morajo biti kot nihalo na uri, tik tak, ti, tak. K temu dodam še Jelinčičevo: »Ej, kozliček, ne zaleti se v začetku, začni počasi, da prideš čvrst na vrh!« Kako prijetni so spomini na tista »zelena« leta! Ko načrtujem za svoj polstoletni planinski jubilej izlet na Veliki Zvonar, mi bodo stali ob strani vsi, po večini že utišani prijatelji in učitelji. Ko sem v gorah sam z njimi, ko ležem pod ogromno krošnjo na mehki mah in se podim za oblaki, so z menoj. Ko premišlujem o idealnih ljudeh, jih vidim z nasmejanimi obrazi: vse po vrsti od Kugyja do prijatelja dr. Janeža, ki je tiho odšel, kot je živel.

Od kočee Marinelli prideš zelo hitro do planine Morarêt in po desnem bregu hudournika Morarêt se po cesti spuščáš navzdol, presekaš sem in tja okljuke, ki so jih za vožnjo z avtom morali narediti in v dobri uri si na kraju, če si pustil vozilo pri mostu v Tolazzi.

Moja pot je šla nato skozi vas Collina v Rigolato. V Comegliansu sem zapustil dolino Canale di Gorto, po kateri teče reka Degano in sem čez sedlo Valcalde (959 m) prešel v dolino Bût. Po njej je speljana mednarodna cesta, ki veže Tolmezzo z Ziljsko dolino. Osem kilometrov po dolini navzdol, pri Cedarchis si pred stransko dolino Chiarsò, ki jo imenujejo Canale d'Incaròio. Na koncu te doline si v kraju Paularo z veliko šolo, hoteli, gostilnami, restavracijami, trgovinami in mehaničnimi delavnicami.

Na mostu sem se oziral, kam naj grem povprašat za prenočišče, ker sem vedel, da je v teh krajih vse polno letoviščarjev.

Proti meni se priziblje človek srednjih let, videti je bil domačin. »Buona sera! Scusi.«⁵

»Dica.«⁶

»Prihajam z vrha Cogliansa in bi rad večerjal in prenočil. Tudi seno bi bilo dobro.« Stopila sva v hotel »Impero« ob mostu in dobila mansardo s tekočo vodo. Naslednji dan se mi je do planine Zérmula pridružil.

Po kar dobri cesti visoko nad hudournikom, skozi sotesko sva s prijaznim gasilcem kramljala o krajih, ki sva jih počasi prevozila. Še preden sva skozi gozd prišla do Pian di Zérmula, sva zavila na desno v strmino. Pod planino Zérmula sva začela pešačiti. V planini sva se ločila. Mene je stara vojaška pot vodila navzgor. Zelo je položna do zadnjega ovinka pod grebenom Cul di Creta, postaja vedno slabša in ožja, dokler po njej ne prisopihaš pod vrh. Nova dolina se odpre pred teboj. Grebeni proti severu so že obmejni vrhovi in v enem dnevu si poleg Zérmule lahko privoščimo še enega izmed njih.

Na vrhu Zérmule dobimo v škatlji žig in spominsko knjigo. Razgledali se bomo po gorovju, ki je že postalo našemu spominu znan prijatelj in se nato vrnili po isti poti v dolino. Če bi ne bil imel vozila, bi se bil zapodil v nasprotno smer, na Krogkofel ali Creta di Aip in bi bil prišel po grebenu na Monte Cavallo. Tako pa je bilo treba hoditi okoli »riti v aržet«, kot pravimo Tolminci.

Ko je zabrenčal motor za mojim hrbtom, sem se odpeljal h kosilu v Paularo, nato pa skozi Tolmezzo v dolino Bele (Fella) in navzgor do odcepa v Moggio Udinese. Tu je most čez reko Bela (Fella) in že smo v dolini Aupa. Najprej gre cesta po desnem bregu hudournika istega imena, nato nekaj kilometrov po levem, spet čez most mimo vasi Grauzària do zaselka Dordolla, ki je na nasprotnem bregu. Tu se obrnemo v stransko dolino.

⁵ »Dober večer! Oprostite.«

⁶ »Povejte, kar velja za naš »Prosim«.

Po dobri cesti, ki je označena s številko 437, in nato po »mulattieri« stopamo ob hudourniku Flop do planine Flop. To smo opravili v kratki uri. Zdaj se pot začenja vzpenjati po grapi skoraj do neoskrbovane kočë Grauzària. Ni nam treba do nje, čeprav ni daleč, temveč zavijemo v levo. Grapa z markacijami številka 444 postaja vedno bolj strma in ker teče po njej ob nalivih mnogo vode, ni nobene steze. Na višini 1860 metrov je preval Portunat. V skalah levo so številne rdeče markacije, ki se jih bomo držali, ker bi sicer brez vrvi in klinov zašli v prave težave. Tudi markirana pot ni zavarovana, je pa nekoliko sitna le prvih dobrih deset metrov. Razen v prvem skoku je hoja zelo prijetna. S prevala Portunat do vrha je pol ure. Na vrhu je skrinjica s knjigo in žigom. Z vrha Creta Grauzària (2066 m) se nam odpira razgled po Dolomitih, Visokih Turah, Karniških Alpah in višjih vrhovih Julijcev, pa po dolini Tilmenta: poceni nagrada za štiri ure hoje.

Če smo pozni in nam čas ne dopušča, da bi dosegli spet dolino Aupa, stopimo v kočë Grauzària, kjer je zelo lepo urejeno za bivakiranje. Vsak pospravi, kar je narobe, preden zapusti kočë. Prav je tudi, če svoje vtise opiše v knjigi.

V dolini Aupa je le nekaj kilometrov navzgor gostišče in že smo v zaselku Bevorchians.

Cesta v Pontebbo drži čez prelaz Cereschiatis. Nad njim je vrh istega imena. Skozi smrekove gozdove se v okljukah spustimo po cesti med polji in travniki, dokler ne pridemo v vas Aupa (930 m), nato pa po dolini Studena v mestece Pontebba.

Še zadnji vrh »Poti prijateljstva« nam je preostal iz skupine Karniških Alp: Monte Cavallo di Pontebba (2239 m).

Iz Pontebbe se po strmi dolini vzpenjamo proti prelazu Pramollo ali Nassefld (Mokrine), ki ga pa ne dosežemo, ker se bomo pod vojašnico finančnih stražnikov verjetno odločili za stezo po italijanski strani.

Cesta se levo odcepi pod vojašnico in gre skoraj po ravnem do planine Winkel. Tu smo že na višini 1500 metrov. Ob potoku zavijamo vedno bolj proti zahodu po markacijah. Pot je za jutranje ure nekaj posebnega. Markacije nas pripeljejo v žleb. Po njem pridemo z veliko lahkoto na sedlo, saj je pod vrhom steza celo zavarovana. Na sedlu, ob katerem gre državna meja, zavijemo na levo pobočje, po katerem so speljali celo jekleno vrv, ki je sicer zelo tenka, pa bi skoraj rekel, da odpraviš brez nje. Pobočje se nato vedno bolj spremeni v planino ali senožet. Še dobrih deset minut po travnatem svetu in že stopiš na vrh.

Vrh Monte Cavallo di Pontebba je tudi opremljen z žigom in knjigo. Od tu gledamo v Ziljsko dolino pod nami in tam, kjer teče bistra Zila, je tudi nekoliko našega srca. Zato bomo nekoč stopili tudi v to dolino, kjer nas bo »Pot prijateljstva« seznanila z vrhovi onstran meje, ki jo imamo pred seboj, v krajih, kjer bomo izmenjali naša čustva s človekom naše govornice.

MOJA MLADOSTNA DOŽIVETJA V GORAH

IVAN MICHLER

ahko je v življenju posameznika slepo naključje usodno. Mislim, da je tudi v mojem življenju odigralo pomembno vlogo. Že v drugem letniku učiteljsišča sem začel s sošolcema Ivanom Kovačem in Pavlom Kunaverjem s celodnevnimi izleti v bližnjo okolico Ljubljane. Mesto nam razen gledališča ni ponujalo nič posebnega, zato smo izrabili vsako priložnost, da smo pohiteli ven iz mestnega zidovja. Vabili so nas Polhograjski Dolomiti s ponosno Grmado, širokopleča Šmarna gora z obširnimi razgledom, čudoviti kraški gozdovi Krma in skrivnostna soteska lškega Vintgarja. V nahrbtnik kos kruha in rezino suhe slanine, pa pot pod noge in že smo hiteli v zgodnjih jutranjih urah v sončno zeleno ali v zimsko pokrajino.

Toda kmalu smo si zaželeli dalje in više. Od povsod so se naši pogledi zastrmeli v sončni svetlobi žareči masiv Kamniških planin. V naših srcih so vzklike pobožne želje – tja gor! Že kot učenec osnove šole sem mnogokrat slonel na ograji šentjakobskega mosta in s hrepenječimi očmi strmel v bele pečine Kočne in Grintavca. Hrepenel sem v te sinje višine, v tisti neznani skrivnostni svet. Kako čudovito mora biti sredi srebrnega skalnega kaosa, v samoti in miru, kjer more pogled neovirano poleteti v neznane daljave. Takrat še nisem vedel, da bo ravno Grintavec moj prvi vrh, ki ga bom osvojil sam v družbi enakih, da bom to družbo povedel z vrha Grintavca po lastni presoji kar po bližnjici na Mlinarsko sedlo in pri tem naletel na težave, ki jim drugi ne bodo kos, moral jim bom pomagati iz stiske, čeprav tudi sam prvokrat v alpskem svetu. Takrat tudi nisem slutil, da bo spet Grintavec prvi izmed vrhov Kamniških planin, ki ga bom osvojil sredi zime v družbi dragih prijateljev – drenovcev. Tudi nisem mogel vedeti, da bom pri sestopu z vrha komaj ušel smrti, ko se bom kot po toboganu zapeljal po trdo zmrznjenem snegu navzdol in mi bo zadnji hip rešil življenje cepin. Naivnež, ki sem bolj ljubil samoto kot hrupno družbo, nisem slutil, kako lep prirodni pojav bo pripravil Grintavec meni in prijatelju Kovaču. Ko sva nekega vročega poletnega dne sedela na njegovem temenu, je pod nama divjala nevihta, iz katere so švigale žareče električne kače tudi navzgor v jasno nebo in paralele ozračje z mogočnimi gromi.

Drenovci, katerih duša je kmalu postal Bogomil Brinšek, smo se redno shajali vsak petek pred glavno pošto v Ljubljani, da smo določili program za nedeljsko turo, z odhodom že v soboto zvečer. Pri nekem takem sestanku je Brinšek vrgel v pogovor krilatice »mi drenovci«. Tako je naša družbica, ki jo je kmalu poznala vsa Ljubljana, postala neregistriran planinski klub. Soboto za soboto smo lahkega srca zapuščali filistrsko Ljubljano z njenimi političnimi spletkami in odhitali v samotni gorski svet Kamniških planin, ki takrat še niso poznale množičnih obiskov. Tam smo našli vse, po čemer so hrepenele naše mlade duše. Po kočah se ni popivalo in prepevalo pozno v noč, steze niso bile nastlane s pločevinastimi škatlami, olupki in drugimi odpadki. Bile so še deviške v svoji prvobitnosti. Polagoma pa so postajale nam mlajšim nadelane in markirane steze preozke, zahotelo se nam je širših področij. V prsih so se nam vнемale iskricе, želje po novih lepotah, novih doživetjih in novih preizkušnjah. Na pomoč nam je priskočilo naključje. V poletju leta 1909 sva s Kovačem na poti s Kokrskega sedla proti Kočni, kamor sva se namenila, nenadoma začula spodaj v Dolcu jodlanje, kar v naših gorah ni bilo običajno. Ko se je jodlanje ponovilo, sva zapazila v Dolcu turista, ki se je mučil po melišču navzgor. Sonce je močno pripekalo in oddahnila sva se, ko sva na vrhu Kočne vrgla raz sebe prepotene srajce, se iztegnila po skalah in se prepustila soncu in počitku. Iz polsna naju je vzdramilo škrabljanje gojzeric po skalah. Vrh se je približal visok, širokopleč turist. »Guten Tag«

(dober dan) naju je pozdravil, »gestatten, Oberlautnant Meissner aus Graz« (dovolite, nadporočnik Meissner iz Graza). Hitro smo bili v razgovoru, od kod sva prišla in kam sva namenjena. Ko je zvedel, da nameravava še isti dan doseči kočo na Kamniškem sedlu, je takoj izrazil željo, da se nama pridruži. Med potjo nama je pravil o svojih podvigih po Visokih Turah in Dolomitih, da hodi večinoma sam in da prebije vsako leto polovico enomesečnega dopusta v Alpah, drugo polovico pa na morju. Po okrepčilu na Kamniškem sedlu smo se podali proti Babam. Tu se je zastrmel v zahodno steno Planjave, jo premotril še z binoklom in nenadoma vprašal: »Ali je stena že preplezana?« »Ne,« sva hkrati odgovorila. Ko je odstavil binokel, se je obrnil proti nama: »Ali sta pripravljena iti jutri z menoj v steno?« Od samega veselja mi je skočilo srce v grlo, da sem komaj izdahnil svoj »da«. Tisto noč dolgo nisem mogel zaspati. Bil sem presrečen, saj je bila pred menoj prava plezalna in pri tem še prvenstvena tura. Nebo je bilo kakor umito in zadnje zvezde so tonile v jutranji zarji, ko sem že stal pred kočo in motril v globoko senco pogreznjeno steno. Kje bo šla naša pot, kako se pleza v steni, katere in kakšne nevarnosti prete plezalcu – to so bila vprašanja, na katera mi bo danes odgovorila stena. Zavedal sem se, da stojim pred nekakšnim izpitom.

Ob vznožju stene je nadporočnik potegnil iz nahrbtnika plezalno vrv in plezalke. Ko mi je kot tretjemu v navezi položil vrv okoli pasu, so me obhajali slovesni občutki. Nič strahu ni bilo v meni, vendar je vsako vlakno mojega telesa trepetalo v sladki razburjenosti in neučakanosti.

Ko so bile gladke vstopne plošče za nami, smo se znašli v raztrganem in preperelem svetu, kjer smo preizkusili vsako stopinjo, če je dovolj trdna in varna. Tako smo se počasi pomikali do grebena stene. Tam smo se obrnili proti jugu in sledili polici, ki se vleče proti vrhu Sukalnika. Nenadoma zaslišim krik: »Stoan« (Stein – kamen). In zagledal sem Meissnerja, ki je razkoračen, s široko iztegnjenima rokama stal pod rdečim, močno krušljivim previsom in se boril s kamenjem, ki mu je ležalo na prsih. Tesno sem se prilepil k steni in čakal na usodo. Ko je nadporočnik odmaknil eno roko od stene, se je skalovje spustilo navzdol. Skalni okruški so frčali okoli najinih glav, eden izmed njih je hotel prebiti mojo glavo, vendar ga je ta odbila. Po licu mi je spolzela kri. Krvno bratstvo z goro in skalo je bilo sklenjeno. Postali smo prijatelji za vse življenje. Kljub rani na glavi smo si razigrani in dobre volje na vrhu Planjave krepko segli v roke. Zadovoljen je bil tudi Meissner, ker ni imel z nama nobenih težav, nadvse srečna in hvaležna pa sva bila midva njemu, ki nama je odprl vrata v široki deviški gorski svet sten in zračnih grebenov.

Zelo rada bi z njim napravila še kakšno turo, a klical ga je drugi, obmorski del dopusta. Ob slovesu naju je očetovsko poučil: »Ne mislita, da sta po eni plezalni turi že plezalca. Mnogo se bosta morala še naučiti, opazovati svet in si prisvajati tehnična izkustva, preden bosta dobra, zanesljiva plezalca. Ne precenjujta nikdar svojih sposobnosti in zmogljivosti.« Žal se naša pota niso nikoli več križala.

Nekaj dni pozneje je priobčil ljubljanski dnevnik »Slovenski narod« med planinskimi novicami tudi sporočilo, ki ga še danes hranim: »Dne 29. julija so prvič prišli iz Kamniškega sedla čez skoraj navpične skale na Planjavo nadporočnik A. Meissner iz Gradca z učiteljsčnikom I. Kovačem in I. Michlerjem iz Ljubljane. Pot je trajala 5 ur in je jako težavna in nevarna zaradi strmine in krhkega kamenja.«

Slepo naključje je odločilo. Najmlajši med drenovci smo začeli opuščati nadelane steze.

Utrli smo si pot čez Gamzov skret na Skuto, čez Žmavčarje na Rinko in čez Hudi prask na Mrzlo goro. Kot prvi pristopniki smo preplezali greben Rinka–Skuta, zahodni greben Kočne in traverzirali severno steno Planjave od Kamniškega sedla do Škarij. Dve leti pozneje smo se čutili že toliko sposobni, da smo se spustili v severno steno Triglava. Drenovci – Kovač, Kunaver, Michler smo bili prvi Slovenci, ki smo preplezali severno steno Triglava brez vodnika. Pred nami jo je preplezal slovenski alpinist dr. Tuma, vendar z vodnikom.

V steni smo doživeli lepo naključje. Ko smo preplezali visok vstopni kamin in nato še dva krajša, smo se znašli v skalnem blodnjaku. Kot bi nekaj slutil, sem se uprl predlogu tovariša, da bi sledili širokemu in strmemu kuloarju, ter se obrnil na desno v krajši in ožji kuloar, ki ga zapira vertikalna stena. Pod steno smo sedli k zajtrku. Tedaj se je v levem kuloarju sprožil ogromen skalni plaz. Nemo smo se spogledali. V koči na Kredarici je bilo precej gostov, med njimi tudi ljubljanski župan pisatelj dr. Ivan Tavčar. Ob našem pozdravu nas je najprvo ostro premotril, nato pa rekel: »To pa so tisti norci, ki so plezali čez steno.« Zasmejali smo se in naš smeh je našel odmev v njegovih očeh, kjer sta se vneli dve hudomušni iskrici. Tedaj je vstopil v sobo Tavčarjev sin, inženir, ki se je z vodnikom vrnil z vrha Triglava. »No sinko, kako ti ugaja Triglav,« ga je nagovoril dr. Tavčar. »Triglav mi s te strani ne imponira, želel bi iti čez steno,« mu je odgovoril sin. Navzoči gostje so se hudomušno nasmehnil, dr. Tavčar pa je previdno umolknil.

Mi pa smo bili srečni, presrečni. Ko smo ležali na skupnem ležišču, so mi misli predle mladostne sanje, kako bomo odkrivali tudi gorski svet Visokih Tur in Dolomitov, kako se bomo borili z Mont Blancom in najlepšo goro Evrope z Matterhornom. Žal so vse te lepe sanje ostale samo sanje. Življenje je odločilo drugače.

(Avtor je ta spis objavil v cikl. glasilu mladinskega odseka Planinskega društva Vrhnika, št. 3-4/1973.)

KNJIGA Z VRHA GORE

PETER SOKLIČ

renutek, ko so napor, samoodrekanje in sreča eno, ko se obzorje zoži v kup kamenja. Na njegov vrh nosi jeklena popkavnica, povezuje te z Goro. Trenutek velikega pričakovanja!

Pod menoj je vsa pot današnjega dne: široki dolinski zatrep, strma reber s starim znamenjem in šumenjem skritega slapa, ozka stezica ob rebri in veličasten, živ, zelen slavolok pred razpadajočo, tiho planino. In še: zlat gozdlič jesenskih macesnov, rušje – srebrno se iskreče v jutranjem soncu, skalni amfiteater – kako je to jesen snežišče skromno – osamljen gams in z jeklom opeta stezica na greben, pa žleb, klini, stena in venec samotnih gora na obzorju. Zadnji metri pod vrhom – veselje nad lepo turo in hkrati obžalovanje, ker je tu že vrhunec. Nato neskončna modrina, v daljavi stene in grebeni in beli oblaki. Nič ne moti popolne tišine, miru in spokoja.

Ko vpijam vase to občutje, samogibno sežem v skrinjico. Nova, trdna vpisna knjiga poleg stare, navidez klavrne, a bogate! Pravi zaprav so tu le listi in razcvetele platnice – kronisti dvajsetih let tega samotnega, a enega najlepših vrhov v Julijcih. Dvajset let: čas, ki je najbrže komaj matematično izrazljiv v bivanju gore, po drugi strani pa dobe, ko dojenček odraste v moža, ko moža ukrivi starost, ko starejšega leta prikujejo v dolino.

Listi so pomešani med seboj in med snopiči izpred dvajsetih let ali onimi pred nekaj dnevi ni nobene bistvene razlike – svet se pač vrti v ustaljenih tečajih.

... Prek sončnega pobočja Krna, na vrh in prijeten počitek ob zamrznjenem jezeru, v Lepenjo, sem gor in nazaj v Sočo–Trento–Vršiča v Tamar in Rateče – tam bom spet navaden zemljan. (1953) ...

... V bučanju vetra mi pogled kroži po naših vrhovih. Obstajajo trenutki sreče (1972) ...

... s seboj imamo radio na baterije. S seboj imamo tudi žig, ljubitelji naših vrhov bodo mogli dokazovati obisk tega vrha (1952) ...
... Po nefindvajsetih letih drugič in verjetno tudi zadnjič na tem vrhu – saj jih bom kmalu že 60. Prespal na planini, po planšarsko, kar deset ur. Prišel po novi poti preko severne stene. Pot lepa, toda krušljiva, precej šodra. Nebo brez oblaka, razgled prekrasen. Bil sem v tem tednu na Cmiru, Vrbanovih špicah, Rjavini in Kanjavcu in sedaj tu. Na Cmiru, Kanjavcu in tu nisem srečal nobenega planinca, na Vrbanovih špicah enega in na Rjavini dva. Bil sem tudi na Trilavu – na mravlišču. To je naš množični ali masovni turizem. Prav lep pozdrav vsem pravim planincem na teh naših samotnih vrhovih, ki jih še ni in upam, da jih tudi še ne bo okužil nohod 100–400-tih planincev (1973) ...

Kako smo si različni, pa vendar koročno sorodni, ko ta z okorno, oni s peresa vajeno roko posveti delček svojega jaza vpisni knjigi tu na vrhu, v trenutku sproščenosti in srečanja s samim seboj!

... Spal pod prostim nebom in prišel gledat meglo ...
... Smo maturanti 4. d razreda I. gimnazije v Ljubljani. Po enotedenskem praženju na morju se nam je zahotelo hribov in zdaj smo tu trije fantje in eno dekle. Mnogo truda nas je stalo, da smo prilezli sem gor, mnogo potu smo prelili, zdaj pa smo enakih misli, namreč, da se je splačalo. Za našega novinca je bila tura še posebej naporna, a ob čudovitem razgledu je trdno odločen, da bo obiskal čimveč vrhov, ki jih je od tu možno videti ...
... Iz Bavščice 1,5 ure do lepe lovske kočice, kjer smo prespali. Noč je bila krasna: luna in zvezde – obetalo je vse najboljšo. Drugo jutro je bila najboljša megla. Po petih urah, s počitki in preklinjanjem vred, po klobasastem grebenu ob 12 uri končno na vrhu. Hvala ti, vrh, za nepozabno panoramo, nismo zastoj nosili fotoaparate, pošteno težke ...

... Ne vse za vsakdanji kruh,
človek je telo in duh,
saj še gora in drevo, –
raste v zemljo in nebo ...

... Sam. Krasen zimski dan. Iz Soče na vrh porabil 6,5 ur ...
... Težko je bilo, ali ne žalim ... je vpisal nekdo od onstran Sotle.
... Razgled je poplačal obilen trud. Moja druga tura na ta vrh je potekala takole: S prijateljem sva nameravala na vrh že včeraj, potem, ko sva bila na Jalovcu. Vendar naju je zadržal dež. V neki luknji sva vedrila do petih popoldne, nato sva odšla spat v Zlatorog. Lepo vreme nama je spet budilo v spomin turo. In sva jo ubrala po Trenti čez planino in snežišče nad njo – tu težko preplezljiva stena. Poskusil sem vseeno – lezel višje in višje, medtem ko je prijatelj ostal spodaj. Navsezadnje nisem mogel več nazaj k njemu, ne on k meni. Odšel je nazaj v Trento, dobila se bova v Soči ...

In čemu je pravzaprav knjiga vrh gore? Prav gotovo predvsem zaradi zgodbic, kot je zadnja, ki pa največkrat niso zapisane. V svet prodre le epilog, kadar je žalosten. Iz teh prozaičnih obveščevalnih razlogov so strani polne imen, datumov. Vmes pa zapisi o vtisih, često prav skopi, pa vendar je v njih moč razbrati razpoloženje, spoznati avtorja – saj človek daje svetu barvo!

... Razgled je prav dober in razpoloženje na višku, če sem ravnole sam ...
... Bavščica – vrh – in nazaj. Pripravlja se na nevihto. Beži! ...
... Čudovit vzpon in prekrasen razgled na Julijce in na italijansko stran. To je res eden najbolj razalednih vrhov v naših gorah! Prekrasno, fantastično! ...
... Planinari! Najlepša žena na svetu, koja se odavde ne vidi, iako je prekrasan pogled, je ona koju volim ja ...
... Iz Soče na vrh. Ni bilo naporno, ker sem imel tolažbo, užil sem se naravnih lepot in ... (Janez) in ne želim nič lepšega (Micka) ...
... Podpisani XY izjavljam, da sem po 23 letih zakona-jarma imel še toliko moči, da sem zlezal na ta vrh ...
... Dež, ampak vseeno je več kot lepo ...
... Občudovala dva orla, ki sta krožila okrog vrha, nato pa odjadrala proti Krnu ...
Življenje na gori pozna pač le preproste reči!

Med veselimi, prešernimi zapisi pa tu in tam drobna vrstica, kratko sporočilo, za katerim se skrivajo dolge ure, največkrat amaterskega dela; da se na poti na goro ne izgubimo, da je korak prek skalovja varen.

... Prišla s tovarišem iz Trente na Velike Vrata. Iz Velikih Vrat po grebenu na vrh. Pogledovala sva, kod bi potekala nova pot...
... Obnovili markacije...
... Od 22. 7. 69 do 26. 7. 1969 delali novo pot prek severne stene. Vreme imeli ves čas dela lepo, le sem pa tja nekoliko megleno...

Gotovo ste že uganili, o katerem vrhu teče beseda. Še vedno ne? Pa naj ga predstavita dva od številnih neimenovanih soavtorjev tega zapisa:

... Grintavec je pa zares trikrat grintav! Po sedmih letih drugič na Grintavcu – po jugozahodnem grebenu – iz Zapotoka. Sestop po jugovzhodnem grebenu. Vreme vetrovno – na zahodu se vedno bolj temni, vendar je razgled še dosti lep...

... Velik nanor poplačan je,
ko človek do vrha se povzpne.
Na grebenu dobro se okrepčaj,
zatem na vrh se kar podaj.
Na vrhu kraje si oglej,
in v spominu trajno imej:
je Kranj lep in znamenit,
Bavški Grintavec pa divji – čudovit.
Pod sabo zrem Trento,
naših dedov, divjih lovcev domačijo!

PRVIČ V PAKLENICI - PRVIČ V STENI

MARKO STREMFELJ

edim v avtobusu, ki z žarometi noč spreminja v dan in hiti proti Staremu gradu. Pošteno sem že zaspan, toda zaspati ne smem. Seveda nisem sam. Štirje smo, pa še nobeden izmed nas ni bil v Starem gradu drugače kot s prstom po zemljevidu. Joža in Andrej imata dovolj opravka z lepo sosedo na sprednjem sedežu, Ficek pa je v deželi sanj, medtem ko se jaz dolgočasim kot še nikoli.

Nenadoma se sprevodnik zadere z glasom gasilske sirene:

– Stari grad!

Na mah nisem več zaspan, Ficek se v trenutku vrne iz sanjske dežele, Joža in Andrej pa se na hitro poslovita od lepotice s sprednjega sedeža.

Kot izstreljeni poskačemo ven. Kam pa sedaj? Desno je hotel, za njim morje, levo pa nekakšni v temo zaviti griči. Na moč razočaran s pogledom iščem steno. Andrej in Ficek gresta na ogleda za kažipot, midva z Jožem pa na bližnjo bencinsko črpalko.

Za zaklenjenimi vrati je tam spanje pravičnega spal dežurni uslužbenec. Zatulim kot žival, kje se gre v Paklenico, on pa nič. Zamahne z roko v nedoločeno smer in skozi dvojno steklo slišiva:

– Idite tamo i ne smetajte!

Na srečo pa sta Ficek in Andrej našla pot.

Z Nejcem stopava po melišču med ogromnimi bolvani in grmovjem proti steni. Namenjena sva v Brahmovo smer. Že sva pod vstopom. Tu je v skalo vzdignana spominska plošča. Brrr! Kar mrzlo mi je postalo pri srcu. Že tako in tako imam občutek strašne tesnobe, zdaj pa še ta plošča. Nejc se je ustavil levo od vstopa pod majhnim previsom in odprl nahrbtnik. Po kamenju pod vstopom zaslišiva korake in govorjenje. Še nekdo bo vstopil v smer. Pohiteti bo treba. Avstrija sta, z Dunaja.

Nejc že napreduje po kaminu navzgor. Po nekaj metrih škrtne vponka in kmalu ga izgubim izpred oči. Samo vrv mi precej hitro teče skozi roke in mi nemo pripoveduje o dogajanju nad menoj. Pa vendar ne mislim nanj, ampak nase. Kako mi bo šlo? To ni več Turnc, to je stena, mi govori glas neke v moji notranjosti. Roke mi drhtijo. Dopovedujem si, da je to začetna mrzlica, razburjenje. Ali ni strah? Iz takega razmišljanja me zbudi Nejcov glas. Je že na stojišču. Z največjo težavo se prisilim, da preneham drgetati. Skala je trdna in oprimki volovski. Skoraj kot v Turncu, le da tu oprimki niso tako zglateni in vidni že od daleč. Pogledam pod noge in opazim veliko, sivo miš. Prestrašeno pogleda moj čevelj in izgine. Nehote se zasmejem. Prečnica v levo. Oprimki so že manjši. Krčevito se stiskam k steni, čeprav se prav dobro spominjam nauka, ki sem ga v Turncu tolikokrat slišal: Nagni se iz stene in ne pritiskaj se k skalni! Čim več dela naj opravijo noge. Toda moje noge so kot iz gumija. Šivalni stroj dela s polno paro, tresem se kot šiba na vodi. Od krčevitih prijemov me že bolijo roke. Zdi se mi, da raztežaja ne bo nikoli konec. Za skalo zagledam rdečo čelado. Oddahnem si. Tam je stojišče. Varujem. Opazujem Nejca. Lepo pleza. Ob pogledu nani začne plahneti tudi tesnoba, ki me je doslej držala za vrat. Sem že v steni. Zdaj bo šlo bolje, si dopovedujem. In res gre bolje. Moje kretnje so postale bolj zanesljive. Plezal sem hitreje in plezarija je iz muke prehajala v užitek. Saj gre! Tudi noge se mi ne tresejo več. Že se izvrstno počutim. Vsak raztežaj je lepši.

Za menoj pleza Avstrijec. Na živce mi gre. Le zakaj tako pritiska za menoj! Imam občutek, kot bi me preganjal. Počasi naveževa razgovor. Sprašuje me nekaj o Čopovem stebri. Nejc me spet pokliče. Začnem izbijati klin, a ta noče in noče iz razpoke. Nočem odnehati. Udriham po klinu, on pa nikamor. Od samega mahanja mi je že pošteno vroče. Tedaj pa me Dunajčan narahlo odrine in z nekaj močnimi udarci izbije klin. Pod ploščami se ustavi in spustiva Avstrijca naprej. Medtem se razgledujem po dolini. Vsepovsod je polno rumenih, rdečih in oranžnih šotorov – pravo mesto v malem. Dunajčana dohitiva pod previsnim kaminom. Prvi je ravno izginil čez previs. Sledi mu dekle, ki ji lestvici v previsu delata precejšnje težave, vendar kmalu izpleza in nama pusti vpete lestvice, čeprav ji je Nejc prej dopovedoval, naj jih vzame, ker jih midva ne bova potrebovala. Majhen nespozorazum torej, kar v tem pakleniškem babilonu ni prav nič čudnega.

Poln notranjega poleta se zaženem v kamin. Stene so spolzke in le s težavo dosežem prvi klin. Trdno se ga oklenem in se potegnem navzgor. Z drugo roko se krčevito oprimem stremena in spodaj izpnem. Stremena mi nagajajo, kolnem kot peklenšček, se bašem po kaminu, znoj mi teče raz čela. Končno sem pri vrhu. Le še zadnjo lestvico moram izpeti. Že jo imam v roki. Zdajci pa mi noga zdrsne s stopa. Zakrilim z roko, v strahu izpustim lestvico in se zagrabim za oprimek. Cing! Cing! – je nekajkrat zazvenelo po skalah in lestvica je izginila v globino. Štor! Zakaj si jo spustil!

Take in podobne misli so mi švigale po glavi, ko sem se končno prekobilil čez rob na polico. Tu si pošteno oddahnem in Nejcu opišem svoje zgrade in nezgode v tem vrazjem kaminu. Potem oa čakam na ukor. Nisem ga dočakal in velik kamen se mi je odvalil od srca. Do vrha je še nekaj raztežajev. Varujem in premišljam, če bom spričo take nerodnosti sploh kdaj postal alpinist. No, bomo videli. Najprej moram priti na vrh. Nejc me varuje pri nekem drevesu, udobno sedeč na široki polici. Potem zlezeva čez nekakšno grmovje in že stojiva pod previsom, sredi katerega je klin. Nejc se vidno razveseli prostega plezanja čez previs, meni pa vse skupaj ni prav nič všeč. Imam že tistega iz kamina več kot dovolj. Kmalu pridem na vrsto. Nekaj časa gre, potem pa se mi malo pred klinom vse ustavi. Ne najdem nobenega oprimka več. Roke me bole, kot bi ne bile moje. Komaj se še držim. Stegnem se, da bi dosegel klin. Prekratek sem. Samo malo prekratek. Toda roka začne počasi popuščati. Oprimek mi leze izpod prstov. Samo še malo moram zdržati, pa bo šlo. Vendar pa vse to prepričevanje nič ne pomaga. Roke dokončno popustijo in že zabingljam na vrvi. Spet začutim moč v rokah. Takoj sem pri klinu. Hitro izpnem, še nekaj preprijemov in že sem na polici. Pa ne samo na polici, ampak že skoraj na vrhu. Nejc se mi smeje izza skale, odkoder me varuje. Še nekaj minut in že sva na vrhu.

Ozrem se v globino in občutim neznansko veselje. Prišel sem čez steno, prvo in ne zadnjo. Srečen sem, zares srečen. Na mah sem pozabil na kamin, na streme, ki leži neke pod steno, na previs le nekaj metrov pod menoj in na padec.

Še tri dni smo ostali v Paklenici. Še tri smeri sem preplezal, še trikrat sem občutil veselje na vrhu stene. Tu sem se dokončno odločil. Postal bom alpinist.

Vračamo se. Slovo od globokega kanjona mi ni težko. Drugo leto se spet vrnem, doma pa me čakajo čudovite stene Julijskih in Kamniških Alp.

DURMITORSKO DOŽIVETJE

DUŠAN LEB

o je Janez pozimi in spomladi hodil po Kamniških planinah, mu je pogled neprestano uhajal proti Julijcem, Karavankam, visokim goram na obzorju, ki jim ne ve imena, in zaželel si je, da bi jo poleti mahnil kam dlje, zaželel si je gora, o katerih je le bral in gledal slike.

Bil bi sebičen, če bi željo skrival, ko pa jo je podtaknil prijateljem, je zagorela kot suho dračje. In res je bil marsikje doma ogenj v strehi, domači so ga skušali gasiti, toda durmitorski veter ga je vedno znova razpihal.

V sebi še vedno nosimo žerjavico, pomladni veter bo prav gotovo odpihnil pepel in spet bomo pričeli zbirati opise, opremo, podatke, denar... Dobre volje nam ne manjka, mikavnih ciljev pa je toliko, da je odločitev kar težka.

In tako smo lani spomladi v zimski sobi na Kokrskem sedlu določili cilj naše poletne avanture: Durmitor. Pogorje bralcu verjetno ni tako neznano, saj je lahko v PV bral zapise o njem lani in še nekaj let nazaj in zato vam ne bom opisoval gorovja, temnih smrekovih pragozdov, ki ga obdajajo, idiličnih katunov, kjer se pastirsko življenje umika sunkom civilizacije. Poskušal pa vam bom opisati eno mojih najlepših doživetij. Trije šotori ob malem Skrčkem jezeru so oživele, še preden je sonce obsijalo vrh Grude, ki strmo prepada proti okrogli, zeleni in tako mirni površini vode. Devet mladih fantov je počasi lezlo iz toplih spalnih vreč in jutranji hlad jih je neprijetno stresal. Zaslislalo se je prasketanje ognja in ropot posode. Dva sta podrla šotor, ga zložila, popila skodelico čaja in odšla preko sedla Samar proti Terezinem bogazu in naprej v Veliko Karlico. Druga dva sta prtila težka tovora proti Međem dolu in Ališnici, odkoder sta nadaljevala na Crveno gredo in na Pašino gomilo. Sonce se je medtem spustilo ob steni Grude in se bleščeče odbijalo na gladini. Z obeh strani doline pa se je čula pesem, ki nas je spremljala povsod:

Čoban tjera ovčice, lakoj lane digi digi dane,
čoban tjera ovčice lagano.
Preko jedne rečice, lakoj lane digi digi dane,
preko jedne rečice lagano...

Pet nas je ostalo v taboru. Pripravili smo si zajtrk: ribe, salamo in kruh; čaj, v katerem je plavalo dokaj tablet vitamina C, nas je dodobra odžejal. Visoko nad Bobotovim kukom nam je sonce zagotavljalo, da posebnega »mraza« ne bo in so nas že jutranja opravila v taboru kar preveč pogrela.

Tokrat smo imeli v načrtu vzpon na Šarene pasove in Štit. Ampak vročina! Zato je bil predlog za kopanje v jezeru takoj sprejet in uresničen!

Oh, jezerce zeleno, kako prijetno si nas osvežilo, naenkrat smo postali strašno živahni in lotili smo se – taroka.

Sonce, jezero sredi prekrasne Škrčke doline in visoka ostenja z ostrimi grebeni nas vsa razbeljena pričakujejo. Kaj bi, saj smo prišli zaradi aora!

Zato se je zgodilo, kar se je moralo: sporekli smo se ob taroku in trije so odšli s polnimi čutarami in vetrovkami proti Šarenim pasovom.

S Františkom sva sama ostala v taboru. Ležala sva pred šotoroma in si ogledovala Prutašovo ostenje. Omenil mi je smer, ki so jo že pred drugo vojno splezali M. Lipovšek in prijatelji. Bral je zapis v PV. V trenutku sva se odločila. Vzela sva nekaj pomožnih vrvic, fotoaparata in čutari. Odločila sva se, da bova plezala nenavezana. Kljub pripeki nama je šlo hitro, šotori so postajali manjši, grmičevje, skozi katerega sva se prebijala, pa vedno redkeje in kmalu sva stala na vrhu kratke meli pod steno. Izbrala sva si vsak svojo smer in kakih deset metrov vsaksebi napredovala vzporedno po ne pretežkem toda malce krušljivem svetu na prvo gredino. Strah pri plezanju brez vrvi je že po prvih metrih minil. Zaupala sva skali in že prvi nežni dotiki so naju navdali z občutkom, da bova kos težavam.

Na gredini sva le za trenutek sedla v hladno senčno lopo. Toda bila sva v steni in ni nama dala miru, hotela naju je in midva ji nisva odbila. Spoprijela sva se z njo vsak zase in vendar oba naenkrat.

Trojni trebušast previs nama je postavila nad glavo. Kam zdaj? Ozirava se levo, desno, navzgor. »Stena, poljubil bi te,« si rečem pri sebi, ko odkriva preduh, po katerem se splaziva nad prvi previs. Vidim, da nama je v drugem pustila majhne toda čudovite oprimke. Za tretji previs pa naju je opeharila, saj nama je nastavila veliko lažji prehod le nekaj metrov v desno.

Zdajci sva se znašla v prijetno hladnem in dokaj širokem kaminu, ki sva ga le tu in tam premagovala kaminsko, saj so nama bili na voljo dobri oprimki in stopi v ploščah

levo. Tako sva dosegla travnato gredino, ki se vleče preko stene. Odprl se je pogled na severni del doline, na Malo jezerce in naša šotorčka ob njem...

Plezala sva in nisva se dala motiti pri tem svetem opravilu. Zagnala sva se v petnajst metrov visok strm skok, pod katerim grezi skoraj dvestometrski prepad do meli, poraslih s travo in ruševjem. Tam se je ravnokar pasla čreda ovnov.

»Tu ne smeš pasti,« sem si rekel, »ne smeš zmotiti miru in enakomernega zvončkanja ovna vodnika tam spodaj!«

Čutila sva, da nama je tu stena pripravila najhujšo preizkušnjo. Začuda hitro sva jo premagala in gora naju je spustila v svoje svetišče.

Velik obokan vhod se je postavil pred naju in reklo nama je: »Vstopita!« Hladna senca, somrak, sneg, rahlo sapo je bilo čutiti iz razpoke v notranjosti. Levo zgoraj sva zagledala majhno okence, skozi katerega sva po kratkem počitku zapustila skrivnostni tempelj.

Premagala sva še lahek skok in znašla sva se na gladkih, rahlo nagnjenih ploščah. »Terasa nebotičnika, samo brez ograje!« zavpijem. Nekaj lepih trenutkov sva ležala, slikala, uživala...

Še kratka prečnica v levo, in že sva po naloženih skalah prišla na travnati vrh. Ležala sva na vročem opoldanskem soncu in srebala zadnje kaplje limonade. Pogled je romal preko ostrih grebenov Bezimnega vrha in Bobotovega kuka ter se ustavil na vrhu Šarenih pasov, kjer so ga zmotile premikajoče se pike.

»Naši trije so na vrhu,« vzklikneva oba naenkrat in že prečiva široko travnato pobočje. V slabi uri prideva pod strmi severni del Šarenih pasov in si hitro poiščeva lahek prehod na vrh.

Stisk roke, tableta vitergina, še kratko razgledovanje in že hitimo proti sedlu Samar in nazaj v Škrčko dolino, saj so sence postale že dolge, večerni vetrič je prijetno hladil. Težko je povedati, kar čutiš, težko je opisati pravo razpoloženje, zato bom rekel le: Tokrat sem goro doživel drugače kot kdajkoli prej. Neverjetna, čudna občutja so me obhajala. Mogoče bom še doživel kaj podobnega? Rad bi. Zato vedno znova hitim v gore.

NAJTEŽJE V PRVI SEZONI

FRANC VRANKAR

Direktna v šljemenu

oleti smo na MO našega društva v Mengšu organizirali odpravo v Durmitor. Tam sva z Dušanom preplezala precej težko smer na precei čuden način.

Iz tabora ob Črnem jezeru smo krenili navsezgodaj zjutraj. Pot nas je vodila po skoraj prvobitnem pragozdu. Sredi poti smo se ločili. Midva po dolini Velike Karlice, drugi proti Medjedu. Vreme je bolj čemerno, oblačno, nazadnje se je začela pojati še megla.

V travnati vesini zgrešiva izredno slabo markirano pot, vendar jo na melišču zopet najdeva in prihajava v zatrep doline. Pot naju je pripeljala do novega bivaka imenovanega po Rastku Stojanoviču. Toda zaklenjen je s tremi žabicami. Zato si poiščeva primerno skalo, pod katero bi prenočila. Tu misliva ostati več dni. Vzameva v roke opise in fotografije smeri. Dolgo izbirava in se odločiva za smer v osrednjem delu stene. Imenuje se kamniška, velja za IV-V. Ko primerjava sliko s steno, najdeva samo vstop, ostali del stene se ne vidi. Zadeva je precej strma, žleb, ki preide v grapo. Nadaljujeva po grapi, ki jo zapira previsen bolvan. Obideva ga desno in zopet kreneva nazaj v grapo. Še ena zapora, obideš jo desno. Res je precej strmo, toda stopi sploh niso majhni, čeprav v opisu tako stoji. Dušan nadaljuje po pravem kamnolomu. K sreči se konča na veliki prižnici. Ko mu sledim, se mi v previsu iz pod nog odtrga ogromna skala. Ves prestrašen se privlečem do stojišča. Nadaljevanje je precej problematično. Opisa ne gledava več. Začnem se pehati po zaiedi, ki je čedalje bolj strma, nadaljuje se v previsnem kaminu. Poln je suhega mahu. Zbašem se notri, prah se mi usiplje v oči in usta, čelada škrta ob steno, v plošči nad sabo zagledam klin. Ko bi imel streme! Po centimetrih se bližam klinu. Ko ga dosežem,

moram prestopiti iz kamina v ploščo. Ima samo dva ali tri stope, drugo je gladko. Pomagam si s klinom, na katerega stopim. Sledi nekaj lažjih metrov. Najdem dva stojišča. Čez nekaj časa se priplazi Dušan ves umazan. Najino stojišče je pravo orlovsko gnezdo, spodaj previsno odsekane skale, zgoraj previs. Ugibava, kje bi nadaljevala. A Dušan se odloči za prečnico v plošči, v levo stran previsa, tam so oprimki. Za robom odkrije klin. Nato se peha in zvija do naslednjega klina. Varovan začnem prečnico in dosežem klin. Nato se negotovo prestopim in se zagozdim v poči. Danes nimam sreče, zopet se mi je odkrušila skala, Dušana pa je držala. Dosežem drugi klin, še malo in potegnem se v položnejšo steno. Še lahek raztežaj in na robu stene sva. Kakšno naključje, tu so tudi tovariši, ki so prišli po grebenu. Zopet se ločimo, oni proti Savinemu kuku, midva pa na vrh Šljemena in po grebenu do prehoda pri Bandijerni. Megla se je razkadila in tako lahko občudujeva Durmitor. Skalnati vrhovi, travnati greben, katuni. Mirno je, le od Žute grede sem se sliši ovčja čreda. Spustiva se skozi prehod in po meliščih prečiva. Primerjava slika in steno. Sedaj veva, kako je bilo. Šljeme ima dva vrha, V in Z, prav tako ima dve steni SV in SZ, obedve deli greben, ki se vleče od Previjske gor. Midva sva plezala v SV steni, s sliko in opisom iz SZ stene. Smejeva se, kaj bi se ne! Presneta megla. Toda katero smer sva plezala? Zavedala sva se šele doma. Direktna smer v SV steni Šljemena. Ocena: IV-V (2 razt. VI-) čas 5 ur, višina stene 300 m.

Centralna v Planjavi

Od sedla do Z stene Planjave ni daleč, zato smo malo potegnili pri spanju. Prvi raztežaj je začel Jože. Varno je plezal, vpenjal in prestopal. Sledil sem mu precej negotovo. Plezanja s stremeni nisem navajen. Neroden prestop čez ploščo in že smo nad Jugovo počjo. Tu je začel Tone. Ta raztežaj je bil zgolj prosto plezanje. Nato je sledil tehnični raztežaj. Klini so bolj slabo držali. Skala je močno previsna. Varujem v drugi luknji pod pravim stojiščem. Zgoraj je premalo prostora. Tone se komaj prerine mimo mene in nato še mimo Jožeta. Nekaj časa vidim samo še noge, nato pa še te izginejo za robom. Sledilo je kar precej klincev »napni, popusti« in nazadnje »lahko greš«. Zrinem se mimo Jožeta, ki mi daje napotke: Plezaj enakomerno, ne se zaganjati, previdno prestopaj. Šele ko mu izginem izpred oči, utihne. Pridem do mesta, kjer naj bi manjkal klin. Stojim na zadnji prečki in se zaman stegujem za naslednjim. Više gori pri trebuhu je stop za nogo. Poskusim, toda skala je preveč previsna. Tone močno napne, jaz se zravnam in dosežem klin. Nato sledijo svedrovci. Takoj nad njimi je stojišče. Jože je kmalu pri meni. Sledil je že nekoliko lažji raztežaj in bili smo na koncu smeri. Še dva spusta po vrvi in konec. Ko smo zvižjali vrvi, smo si čestitali. Zakaj bi si ne?

Sončna v Kalški gori

Negotovo stojim na nagnjeni plošči. Trdo držim dober oprimek. Z drugo roko izbiram specialčka v šopu klinov. »Dušan, bodi pripravljen!« Zatakem klinček v razpoko. Previdno, nalahno udarim s kladivom. Klinček odskoči in že ga vidim, kako leti v ruševje. To je že drugi klin, ki mi je odletel. Nato očistim prst iz razpoke. Izkaže se, da je to le ena izmed vdolbinic, ki jih je v teh plateg nešteto. Prestopim se in počivam; roka je že čisto omrtvela.

Takoj iz trave sem moral stopiti v streme in sem zabil svoj prvi klin. Zatem je sledilo nekaj solidnih klinov, ki so jih zabili predhodniki. Nad mano je bila zabita lesena zagozda z zelo tanko žico. Preizkušanje je prestala in že stojim v stremenu. Vpeti moram še vponko; lahko se prestopim in – kovinski pok! Znajdem se kake dva metra nižje brez karabinca, ki je odletel bogve kam, in stremena, ki je padlo k Dušanu. Po uspešnem podajanju lestvic nabijem poč do prečnice. Še prečnica v levo, nato zopet poševna poč.

Oprezam, kaj naj storim. Klin več kot meter nad mano, varovalni klin pa dva metra nižje. Poskušam prosto, vendar mi ne uspe. Plošča je preveč nagnjena, podplat ne prime na nagnjenem stopu. Nekje moram zabiti klin. Previdno zastavim. Bo, klin prijema. Večkrat počivam. Ko prestopim v naslednji klin, zaniham iz poči. Zgoraj so zopet zagozde. Imam samo še eno, odlično prime. Preizkušam naslednjo, kaže, da bo držala. Vpnem streme, prestopim, zopet zdrsnem meter nižje. Robantom, nikoli ne bom več zaupal starim zagozdam. Vpnem, prestopim in zopet zabijem. To precejkrat storim, nakar zagledam poličko pod streho in dva varovalna klina. Imenitno! Trenje vrvi je obupno. Toda ostala mi je ena sama vponka za varovanje. Samo tri kline snamem z nje. Dušan sledi dokaj hitro. Na vsak način hoče izbiti tistega, ki sem ga s tako muko zabil. Zaman se utrjuje. Fizikalna pravila mu ne dovoljujejo. Dušan začne naslednji raztežaj. Pod streho preči levo. V previsu zabije klin, toda ne zaupa mu, raje gre prosto preko njega. V opisu piše, da je treba navzgor v sistem poči. Končno

je konec poševne poči. Tudi zgoraj ni lahko. Dušan previdno nadaljuje. Sledim mu dokaj negotovo. Izpostavljenost je izredna, še vedno vidim na začetno stojišče. Naslednji raztežaj je zopet moj. Izbiram prehode med ploščami in ruševjem, skala je precej krušljiva. V strmini stena nič ne popusti. Varujem v žlebu, poraslem s travo. Še en, dva lahka raztežaja in sva na grebenu. Od tu naprej ni več večjih težav. Razveževa se in urejava opremo. Nadaljujeva po lahkem SV grebenu Kalške gore. Prešeren vrisk in srečen stisk roke na vrhu.

Sončna smer v Kalški gori: IV+, prvi raztežaj v A A₁, višina 150 m, čas 4 ure, 3. ponoitev. Plezala Dušan Leb in Franci Vrankar, AO Kamnik.

Rumena zajeda

Po preizkušnji v sončni smeri se z Dušanom odločiva za Kogel. Greva v Zupanovo ali Rumeno zajedo. V soboto popoldne prideva v Bistrico, nato v Konec, dokler se nama bo dalo, saj imava vreči s sabo. Noč bo jasna, ugotavljava, ko se spotikava ob korenine v gozdu pod Trato. V zgornjem delu gozda vem za dva bivaka. Odločiva se za zgornjega, previsna skala pod nio je polna listja. Spala bova na mehkem. Danes imam celo kuhalnik. Zmeniva se za puding, pa nimava dveh posod, zato prašek usujeva v mleko, dodava malo sladkorja. Pa se ni zgostilo. Meni se kmalu posreči zaspati in spim nepretrgoma do jutra. Kar plavala sva v listju. S soncem vstaneva. Vzameva samo plezalno opremo, drugo pustiva pod skalo. Stena je osvetljena z jutranjim soncem. Šla bova v Rumeno. Pod steno pustiva še nahrbtnik. Občudujeva smer, prvo čisto »šestko« v Kamniških Alpah. Zdaj je smer izgubila na vrednosti. V glavnem je nabita, pa tudi visoka ni. Je pa najbrž ena najbolj plezanih šestic pri nas. Skoraj vsakega plezalca navduši.

Najprvo zajeda, kombinirano plezanje do majhnega stojišča. Nato prečnica s čudovitimi oprimki. Pa lуска, kar stisne te, ko se maje pod tabo. V strehi smer pridobi na vertikalni. Viseč v stremenih vpenjaš naslednji klin, sledi rumena plošča in znani propelel. To so detalji, ki navdušujejo. Čudovita smer se konča v škrbini, malo pod Koglovo gredino. Tu lahko nadaljuješ po Virensovi smeri na rob stene ali pa se po isti smeri spustiš na melišče. Midva sva se rajši spustila na melišče.

Na robu gozda sva se še enkrat ozrla v steno in smer, ki nama je poklonila čudovito nedeljo.

LITMERK, PRLEŠKI TRIGLAV, 331 m

ERNA MEŠKOVA

once se je naglo spuščalo za Lahonščak, ko je prisopihal do mene na njivo, kjer sem pela deteljo, vnuk Ciril in mi kar v eni sapi povedal, da so se pripeljali Škrbičev stric in da bi radi z menoj govorili. Šli da so še pogledat v gorice in da se bodo nazaj grede oglasili. Takoj sem se napotila domov. Medtem se je vrnil tudi že napovedani gost Alojz Kranjc, agilni član Planinskega društva Ormož, planinec iz šole mojega pokojnega moža, in me zaprosil, če bi lahko dobil štampiljko z Litmerka, češ da pelje 150 planincev-članov mladinskega odseka PD Ormož naslednji dan na Litmerk. Obljubil jim je, da si bodo v svoje izkaznice lahko odtisnili zanimivi žig. Navdušena, da so mladi Ormožanci tako resno zaorali v ledino, sem mu žig posodila s pripombo: »Če na Litmerku uredite kako planinsko sobo, dobite žig v svojo last, zdaj je njegovo mesto v naši hiši v Lahoncih.«

Litmerk je z vinogradi zasajen grič ormoško-ljutomerskih gor, ki se kot zadnji proti jugu spušča proti Ormožu. Ob vznožju ga obdaja velik gozd imenovan Stolenščak, v katerem je že marsikdaj kdo zablodil, tudi midve s sestro Olgo, ko sva se iz Ormoža napotili v Litmerk k Meškovi v trgatov. Poti, pravzaprav ceste, podolgem in počez, so si bile tako podobne, da si zlahka zamenjal smer, če nisi bil dovolj pazljiv. No, in ta vinski hribček ima tri kopaste vrhe. Prvi je Kogl, drugi Bombelija (imenovan po graščaku Bombeliju iz Opeke na Hrvaškem, ki je imel nekoč tu vinograde), na tretjem, severnem vrhu pa stoji Meškova zidanica. Leta 1911 je moj tast to vinogradniško posestvo kupil in sezidal »vinski hram« z majhnim razglednim stolpom,* v katerem je bila zasnovana kapelica za sina duhovnika, tudi vnetega pla-

ninca, člana Aljaževega kluba, lani umrlega dr. Jožefa Meška. Iz lepih načrtov ni bilo nič. Prišla je vojna. Po vojni smo po zakonu o viničarskih odnosih Litmerk izgubili; še dobro, da je oče Meško prej umrl. Bil je tako navezan na svoje gorice, da je vsak dan šel iz Lahonec v Litmerk celo uro peš in si vedno našel kako delo med tršjem. Ostal je doma le, če je naneslo tako, da smo ga nujno potrebovali, npr. ob mlačvi. Preden je zašlo sonce, je stopil na bližnjo Krühijo in od tam pozdravljal v večernem soncu se lesketajoči Litmerk. To je bila izredna ljubezen. Še danes mi stari ljudje pripovedujejo, kako se spominjajo starega Meška še iz svojih otroških let, ko je vsak dan hodil mimo njihovih domov in jih otroke mnogokrat obdaroval. Tudi domov je vsak večer prinesel buteljko vina, po trgatvi otrokom sladkega mošta. Ko ga je deca zagledala, mu je hitela nasproti. Spominjam se, kako so mu otroci nekoč hiteli nasproti in vpili: »Dedek, pija.« Ker je bil prejšni dan Martinov, je dedek dejal: »Zdaj je že hūdo, je že vino.« Triletna Marija pa brž: »Dedek, hūdo pija.« Pristrčno se je nasmejal in ji ustregel.

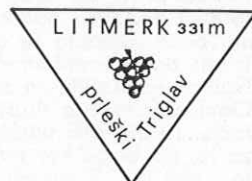
Te ljubezni do Litmerka smo se nalezli vsi, ki smo se imeli priložnost z njim seznaniti in biti deležni njegovega čudovitega gostoljubja. Bilo pa je nekaj skrivnostnega v tej naši zidanici. Dokler smo bili zbrani v njej, smo bili vsi dobre volje, srečni, zgovorni a še vedno pametni. Čim smo jo zapustili, je marsikateri izgubil ravnotežje. Ko so se vračali kopači, je izgubil eden motiko, drugi klobuk – godrnjal ni nobeden, vse se je samo smejalo. In tako so prihajali znova v Litmerk z veseljem in zvestobo.

Tast je bil velik prijatelj narave, rad je hodil v gore in v Aljaževem stolpu (ne domu!) z mojim možem celo prenočeval. Košček planinskega sveta je upodobil tudi v svoji sprejemni sobi v zidanici, ko si je dal stene poslikati s planikami. Med temi planikami je visela slika Antona Martina Slomška, okrašena z dolgo slovensko trobojnico. Med okupacijo je prišel v zidanico obisk, ki je tega slovensko ovenčanega Slomška opazil in boječe opozoril, naj oče to sliko s trakom vred raje odstrani. Stari Meško je v svoji narodnozavedni vnemi kar naravnost odločno izjavil, da tega nikoli ne bo storil. In res je »Slomšek« srečno pričakal svobodo na častnem prostoru.

Ob robu nad vinogradom so bile zasajene breze in nekaj smrek. V tem prijaznem gozdičku si je oče postavil klop, kjer je počival in užival. Tu z Litmerka je imel prelep razgled. Kakor na dlani pred seboj krog in krog prijazne gorice, med griči pozdravljajo številne bele cerkvice, najbližje Hum, Svetinje, Jeruzalem, Sv. Tomaž. Proti severovzhodu se razprostira Prekmurje, za njim Madžarska nižina, na jugu teče Drava proti Varaždinu. Oči pritegne skalnati Kalnik, mogočna Ivanjščica, Ravna gora, na zahodu Pohorje, za njim Savinjske planine, desno Korica na Avstrijskem itd.... Mnogokrat smo prihajali v Litmerk s prijatelji in znanci. Moj mož si je omislil vpisno knjigo in štampljiko, ki jo hranimo še danes. Tudi znana planinka, vneta zbirateljica štampljik Minka Mali, je pred mnogimi leti prišla po ta žig na Litmerk. Vsa ponosna je izjavila: »Tega pa ima malokdo!«

Človeku, ki se takorekoč vsemu odpove, je lahko narediti veselje. Vzradosti ga sleherni sončni žarek, ki posije skozi mračnost vsakdnega, posebno ga razveseli pozornost. Tako sem bila presrečna tudi jaz, ko sem prejela razglednico: »Lepe planinske pozdrave iz Vašega Litmerka MO PD Ormož (sledí okrog 50 podpisov). Naj mi bo dovoljeno, da se tem ljubim mladim planincem na tem mestu pristrčno zahvalim za prijazen spomin z željo, da bodo pot, ki so jo z veseljem pričeli, zvesto nadaljevali in se oblikovali v plemenite, požrtvovalne in srečne člane človeške družbe. Vaša prva štampljika: »Litmerk, Prleški Triglav, 331 m« naj vas spominja, da si lahko planinec tudi tu, daleč od visokih gora, tu med našimi prijaznimi griči, mehкими gozdovi, sočnimi livadami, toplimi njivami. Tudi tu diha narava in te vabi v svoje naročje k zdravemu, poštenemu in veselemu športu.

* Stolp je bil zgrajen spodaj iz kamena, više gori iz opeke. Po njegovi severni steni se je pok. mož Makso uril v plezanju, preden se je napolil v severno triglavsko steno.

VAROVANJE FLORE NA KRASU

CIRIL ZUPANC

arca letos je poteklo pet let, odkar so občinski odborniki v Sežani sprejeli odlok o zaščiti nekaterih rastlin na območju sežanske občine. Ta občinski predpis je nastal v sodelovanju z delavci Zavoda za spomeniško varstvo Gorica (sedež v Novi Gorici). Ta pokrajinski zavod si namreč prizadeva doseči organizirano varstvo nekaterih rastlin na vsem svojem delovnem območju. Doslej mu je to, žal, uspelo doseči le na območju občine Sežana. Pet let po sprejetju takega odloka je že moč ugotoviti in si ustvariti realno podobo in oceno stanja.

Organizacije in organi, ki so v tej občini doslej delali in še delajo na varovanju rastlin in cvetlic so: osnovne šole, Planinsko društvo Sežana, člani »Gorske straže« v taborniških odredih Sežana in Divača, Kmetijska zadruga Kras, sedež v Sežani, Gaisilsko društvo Sežana, Zavod za pogozdovanje in melioracijo Krasa, sedež v Sežani, lovske družine na območju občine, organi občinske skupščine: oddelek za gospodarstvo, redarska služba, sodnik za prekrške, postaje milice in uprava carinarnice.

Veliko je videti število organizacij in organov, ki po svoji osnovni, poklicni ali službeni dejavnosti skrbijo, oziroma bi naj skrbeli za varstvo rastlin in cvetlic na območju te občine. Večina članov in delavcev navedenih organizacij in organov to tudi zavešno dela, vsi pa ne delajo vedno in povsod dovolj učinkovito. Zato tudi uspeh še ni tolikšen, kot bi spričo velikega števila navedenih mogel in moral biti.

Mnogo je tistih, zaradi katerih je bilo potrebno takšen odlok sploh sprejeti. Dokaj ukoreninjena navada je že bila, da so otroci, zlasti spomladi in jeseni, kar na cesti ponujali šopke cvetja mimovozečim se potnikom. S tem so si prislужili kak dinar, ovirali promet in se izpostavljali nevarnosti. To početje je sedaj prepevedano. Pregaranja in kaznuje se kot cestno-prometni prekršek pa tudi kot kršitev tega odloka.

Številni gostinci so imeli »lepo« navado, da so ob raznih letnih časih postavljali na mize za goste lepe šopke domačega cvetja, ki so ga nabirali v okolici svojega kraja. Cvetlice, ki so navedene v omenjenem občinskem odloku, se poslej ne smejo več pojaviti kot okras na gostinski mizi, če jih gostinec sam ne goji na svojem vrtu.

Nabiralci zdravilnih zelišč so bili v posameznih območjih zelo vneti. Na juozahodnem pobočju pleše Nanosa, ki spada v občino Postojna, je encijan zelo razširjen. V zadnjih nekaj letih se pojavljajo nabiralci, ki ga nabirajo s koreninicami. Nabiranje encijana seveda ni osamljen primer. Odlok sežanske občine hoče to preprečiti.

Nedeljski obiskovalci iz Trsta in okolice so tudi znani po tem, da v preveliki meri onečejajo naše lepe travnike in gozdove, obenem pa nabirajo po cele naročaje travniškega cvetja. Narcise (jurjevke), ki so še pred kakimi desetimi leti zaljšale pobočja Trstelja in Vremščice, so postale že prava redkost. Organi carinske službe na mejnih prehodih so v zvezi z določili tega občinskega odloka začeli jemati šope cvetja vsem takim nedeljskim izletnikom. Nekaj je ta ukrep seveda tudi zalegal.

Občinski čuvaj je zlasti v prvih dveh-treh letih po objavi tega odloka imel precej dela s preganjanjem kršiteljev odloka. V nekaterih primerih je kaznoval na kraju samem, v več primerih pa je dosegel svoj namen s prijavo sodniku za prekrške. Obravnav pred sodnikom za prekrške po tem odloku je bilo nad 100.

Nekateri delavci Zavoda za pogozdovanje Krasa so se celo zavzemali za še posebna pooblastila glede tega odloka. No, posebnih pooblastil občinska skupščina ni izdajala, zato ona so se odborniki in tisti, ki skrbje za izvajanje tega odloka, zavzemali za to, da se kar najbolj dosledno in na vsej široki fronti uveljavlja. Nekaj pozitivnega so vsekakor dosegle tudi opozorilne table, ki jih je občinska skupščina prav v ta namen dala narediti in so nameščene na raznih izletniških izhodiščih v občini.

Načelnik oddelka za gospodarstvo skupščine občine Sežana pravi o tem: »Za uveljavljanje tega odloka imamo vsako leto tudi nekaj stroškov (izdatki za čuvaja, nameščanje opozorilnih tabel in podobno), vendar pa je uspeh očiten. Odlok živi; ljudje vedo zanj in vedno več je tistih, ki ga upoštevajo.« V razgovoru o tej zadevi je potožil, češ da je sežanska občina doslej še osamljena v teh prizadevanjih. Pričakovali so, pravi, da bodo približno tako in tedaj kot v Sežani, še drugje na Primorskem sprejeli podoben odlok. Sedaj po petih letih izkušnji z uveljavljanjem tega odloka naj bi to napotilo še druge občine (Nova Gorica, Postojna, Ilirska Bistrica, Ajdovščina), da bi podobno ukrepale. Varovanje rastlin in cvetja bi bilo potem učinkovitejše. Najbolj učinkovita za zaščito narave in zdravega okolja so vsekakor vzgojne metode. Člani planinskega društva in taborniki so doslej že kar precej naredili na tem področju. Ta občinski odlok štejejo med osnovna napotila svoje dejavnosti. Zavzemajo se za to, da bi ga kar najbolj dosledno uveljavili povsod na območju sežanske občine in zunaj nje. Razveseljivo je dejstvo, da je članstvo PD Sežana, še zlasti pa tabor-

niških odredov Sežana in Divača, v veliki meri pionirsko in mladinsko. Tukaj uspešno in koristno sodelujejo vodstva teh organizacij in osnovnih šol. Sodelovanje je treba razširiti še drugam.

Ko bodo jurjevke spet pobelile pobočja Vremščice in Trstelja, bomo zadovoljni smeli ugotoviti, da smo rešili lepoto travnatih pobočij in da smo dosegli veliki cilj ljubiteljev narave.

Kras v zelenju in cvetju!

SKUPŠČINA OBČINE SEŽANA

Po 8. členu temeljnega zakona o prekrških (Ur. list SFRJ, št. 26/65, 57/65 in 15/67) ter 119. členu statuta občine Sežana je skupščina občine Sežana na skupni seji obeh zborov dne 21. marca 1969 sprejela

ODLOK O ZAŠČITI NEKATERIH RASTLIN

1. člen

Prepovedano je trgati, ruvati, prodajati, ponujati v nakup, kupovati ali izvažati tele rastline:

1. navadno potoniko (*peonia officinalis* L.),
2. velikolistno potoniko ali strpeniko (*peonis mascula* L. Mill.),
3. bratinski košutnik ali rumeni svišč (*genetiana lutea* L. subsp. *symphyandra* Murb.),
4. lepi jeglič ali avrikelj (*primula auricula* L.),
5. jesenček (*Dictamnus albus* L.),
6. zlato jabolko ali kranjsko lilijo (*Lilium canaliculatum* Bernh.),
7. zlati klobuk ali turško lilijo (*Lilium martagon* L.),
8. brstično lilijo (*Lilium bulbiferum* L.),
9. gorsko logarico (*Fritillaria tenella* MB.),
10. šmarnico (*Convallaria majalis* L.),
11. ozkolistni narcis ali bedenico ali jurjevko (*Narcissus stellaris* Haw.),
12. močvirski meček (*Gladiolus palestris* Caudin),
13. ilirski meček (*Gladiolus illyricus* Koch),

2. člen

V znanstvene namene sme Zavod za spomeniško varstvo Gorica dovoliti izjemo od prepovedi o trganju oziroma ruvanju rastlin, navedenih v 1. členu tega odloka.

3. člen

Oseba, ki stori dejanje iz 1. člena tega odloka, in se to dejanje nanaša na več kot deset rastlin, navedenih pod 5., 9., 10., 11., 12. in 13. točko, ali na eno ali več rastlin, navedenih pod 1., 2., 3., 4., 6., 7. in 8. točko 1. člena tega odloka, se kaznuje za prekršek z denarno kaznijo do 200 din.

Oseba, ki stori dejanje iz 1. člena tega odloka, se kaznuje za prekršek takoj na mestu z denarno kaznijo 20 din, če se to dejanje nanaša na manj kot deset rastlin, navedenih pod 5., 9., 10., 11., 12. in 13. točko 1. člena tega odloka.

Kazni iz prejšnjega odstavka izterjajo delavci milice in občinski čuvaj.

Z denarno kaznijo iz prvega in drugega odstavka tega člena se kaznujejo starši oz. skrbnik mladoletnika, ki stori prekršek iz 1. člena tega odloka, če so zanemarili svojo dolžnost in niso skrbeli za mladoletnika. Premoženska korist in rastline, ki so bile pridobljene s prekrškom, se odvzamejo.

4. člen

Za izvajanje tega odloka skrbi občinski upravni organ, pristojen za urbanizem.

5. člen

Ta odlok začne veljati osmi dan po objavi v Uradnih objavah.

Št.: 63-1/69-4

Sežana, 21. marca 1969

Predsednik:
Evstahij Zadnik l. r.

TEHNIČNI PRIPOMOČKI ZA REŠEVANJE IZ PLAZOV

ING. PAVLE ŠEGULA

I. Uvod

V podkomisiji IKAR za reševanje iz plazov sodelujem že ves čas, odkar obstaja in usmerja to dejavnost v vseh alpskih deželah Evrope in delno tudi drugje po svetu. Tako sem skupaj s podkomisijo doživljal njen razvoj in predvsem spremljal velike spremembe, ki so značilne za prvih 12 let njenega obstoja in dela.

Lahko rečem, da je bilo začetno obdobje še povsem prvobitno, v znamenju reševanja s sondami in lavinskimi psi. Celo ti odlični reševalci tiste čase še niso bili deležni tolikšne veljave kot danes. Na tehnične pripomočke je večina gledala z več kot očitnimi dvomi in nezaupanjem.

Spominjam se simpozija o reševanju iz plazov v Davosu leta 1963. Takrat smo sestavili prvi načelni pregled možnosti za odkrivanje zasutih s tehničnimi napravami ter dobili že tudi nekaj (delno prehitrih) odgovorov. Jasno je bilo, da bi bili najboljši taki načini iskanja, ki omogočajo najdbo zasutega, četudi ta nima pri sebi nobenih posebnih pripomočkov. Z njimi bi dopolnili klasični metodi iskanja s pomočjo sond in lavinskega psa.

Že takoj v začetku smo tudi vedeli, da bi si lahko pomagali še z določenimi pripomočki, ki bi jih nosili pri sebi obiskovalci gora. Ti bi v primeru nesreče reševalcem pokazali, kje je zasuti. Vprašanje je bilo (in je še danes), katero sredstvo ali naprava bi bila najbolj primerna za te namene (zanesljiva, varna, lahka, poceni, majhna, zanimiva za uporabnika itd.).

Možnosti in metode smo pregledno zbrali v dveh razpredelnicah.

Razpredelnica I

Zasuti je brez pripomočkov

1. Zvočni signali (klici)
2. Telesna toplota zasutega
3. Sprememba gravitacijskega polja zavoljo mase zasutega
4. Kemični signali (vonj, telesne izparine, izločki)
5. Mehansko sondiranje (prebadanje, otipavanje plazov s palicami)
6. Sondiranje z zvočnimi signali (ultrazvok)
7. Sondiranje z izvori elektromagnetnega valovanja (UV, vidna in IR svetloba, radijski valovi)
8. Zaznavanje dielektričnih vplivov zaradi telesa in opreme zasutega

Razpredelnica II

Zasuti nosi s seboj razpoznavne pripomočke

1. Ferromagnetni predmeti (ključi, robniki smuči, okovje, cepin, klini itd.)
2. Magnet (magnetno polje)
3. Radioaktivna snov (sevanje, radioaktivni žarki)
4. Vidni predmeti za razpoznavanje (lavinska vrvica ipd.)
5. Kemični viri (močno ali posebno dišeče snovi)
6. Zvočni signali (oddajnik zvočnih signalov)
7. Oddajniki radijskih valov

Pri čem smo, nam pokaže že bežen pogled na obe razpredelnici.

Organizirano reševanje (GRS) si slej ko prej še danes (11 let po simpoziju) pomaga s sondiranjem in psi. Priznati moramo, da smo v tem tudi mi na evropskem nivoju in da smo zelo napredovali:

1. Vse postaje GRS imajo na voljo kvalitetne lavinske sonde (naša izvedba švicarske sonde Lindemann).

2. Odsek za lavinske pse je vzgojil odlične živali, pa tudi sposobne vodnike. Pripomniti moramo, da bi potrebovali tudi več sond, ki bi morale biti na voljo zlasti povsod tam, kjer obstaja potencialna možnost plazov (koče, domovi, postaje žičnic).

Kar zadeva pse, moti neustrezna razmestitev. Koncentrirani so v mestih in na sedežih postaj, ni jih pa na ogroženih terenih. Spričo slabih transportnih možnosti utegne biti še tak pes neuspešen, če pride na plaz z veliko zamudo.

In reševanje s tehniškimi pripomočki?

V obdobju med 1963 in 1974 smo najprej doživeli poskus, da se uveljavi metoda zaznavanja z magneti. Vsak planinec, smučar ali katerikoli drug obiskovalec ogroženega terena naj bi imel pri sebi (v podplatu, na vrvici, v smučki, žepu) manjši trajen magnet, ki ga reševalec poišče s posebno magnetno sondo.

Priznati moramo, da v tem obdobju odnosi med klasiki in sodobniki niso bili najbolj tovariški. Močno so prevladovali industrijsko trgovske težnje proizvajalcev ustrezne opreme, zagovorniki psa in sonde pa so bili marsikdaj dokaj nerazumevaljoči, da ne rečem trmasti. Imel sem vtis, da vnaprej odklanjajo sleherno tehnično rešitev. Znano je, da se magnetna oprema oziroma metoda ni mogla uveljaviti zaradi naslednjih objektivnih razlogov:

1. Jakost magnetnega polja pada s kubom razdalje, zaradi tega majhen doseg.
2. Sonde za iskanje zasutega (Varian, Förster) so zelo drage, razmeroma težke, velike in nerodne za delo na plazu.
3. Uporabnik mora obvladovati določeno tehnično znanje.

Ko se je polegla bolj ali manj burna razprava o iskanju s pomočjo magnetna, so se leta 1969 pojavili prvi radijski sprejemno-oddajni sistemi.

Tudi ti sodijo med pripomočke po razpredelnici II. Uporabnik mora imeti s seboj oddajnik. Ta oddaja elektromagnetne valove določene valovne dolžine (frekvence), modulirane s slišnim znamenjem (pisk, ton ipd.). Tovariši zasutega, reševalci s sprejemnikom prestrežejo signale oddajnika zasutega in po ustreznem postopku določijo njegovo nahajališče (najdišče).

Poskusi v tej smeri so kljub enostavnemu postopku prodrli šele z veliko zamudo, verjetno zaradi napačnega tolmačenja osnovnih raziskav. Slišati je bilo pripombe o velikem slabljenju elektromagnetnih valov višje frekvence, nihče pa se ni lotil raziskav s praktično dosegljivimi sodobnimi napravami. Verjetno so se prav zaradi tega razloga skoro vse razpoložljive rešitve omejile na območje dolgih valov (2 do 500 kHz), šele Avčin in Jeglič sta poskusila v območju okrog 100 MHz. Pokazalo se je, da so pogoji odlični.

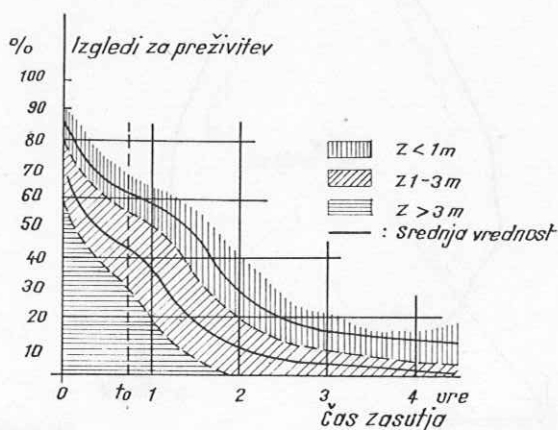
Vzporedno so v Italiji (Fondazione Vanni Eigenmann), ZDA (Cornell Aeronautical Laboratory) in Avstriji (Institut für Hochfrequenztechnik und Elektronik der TH Graz) poskušali z radarji.

Radar naj bi bil orodje, oči, ki sežejo skozi snežno odejo oziroma plaz ter pokažejo zasutega ne glede na to, kako je opremljen. Zadošča naj že sam po sebi, brez posebnih razpoznavnih pripomočkov.

Poskusi so bili razmeroma uspešni, čeprav niso segli čez osnovne raziskave.

Predvsem je potrebna še zelo zahtevna, deloma težka in velika oprema ter izurjeno osebje. Za delo v težkih pogojih na plazu, v slabem vremenu so razmere že precej neugodne. Vendar razvoj gre naprej, mnogo pa obeta silna miniaturizacija elektronskih naprav in opreme, ki bo sčasoma omogočila izdelavo žepnih naprav velike kakovosti in zanesljivosti obratovanja. Podatki govore, da že sedanji avstrijski radar (v ugodnih vremenskih pogojih in primernem terenu) opravi v istem času delo, kot bi ga sicer 30 reševalcev s sondami.

To bi bil nekaj grob pregled razvoja in tendenc na področju iskanja zasutih v plazovih v zadnjem desetletju, prirejen na znanje laikov in brez zapletenih definicij ter podatkov, o katerih lahko izvemo več v strokovni literaturi (Dr. Walter Good: poročila in referati o izvorni dejavnosti Instituta za raziskavo snega in plazov, Weissfluhjoch, Davos, Švica, disertacija dipl. inž. Alois Etschmaier, TH Graz in drugi). Preden preidem na pregled sodobnih sprejemno-oddajnih sistemov, ki so se ali se šele uveljavljajo z bolj ali manj prikrito tekmovalno vneto, naj ponovno opozorim na dolgo znano in vsem znano ugotovitev, da je iskanje v plazu zasutega tekma s smrtjo, odvisna od sleherne minute, če ne sekunde.

To naj ponazori diagram verjetnosti, da zasuti preživi. Zgovoren je že sam po sebi, dodam naj samo, da precej zasutih umre zelo hitro brez razumljivega vzroka, zaduše se ali preminejo zavoljo poškodb. Tisti, ki prežive prve kritične trenutke, lahko računajo na rešitev, če jih najdemo nekako v obdobju dveh ur potem, ko jih je zasulo, kasneje pa verjetnost, da prežive, spet hitro pade. Izjeme samo potrjujejo pravilo, kar pa nas ne sme odvrniti od prizadevanj, da zasutega poiščemo, četudi je verjetnost, da ga najdemo še živega, minimalna.

II. Iskanje zasutega s sprejemnikom

Zamisel je naslednja: Planince, vojake, smučarje, delavce, ki se podajajo v okolje, koder obstaja nevarnost, da jih zasuje plaz, opremimo s sprejemnooddajno napravo. Vsak član skupine ima tako napravo, ko je vsa skupina zbrana, vsakdo preskusi delovanje naprave in jo vključi na oddajo.

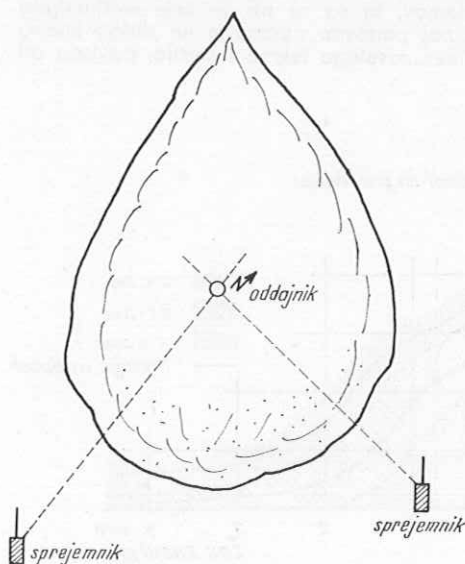
Če skupino zasuje plaz, je zelo velika verjetnost, da bo ostal na varnem, nezasut vsaj en član skupine. Ta sedaj svojo napravo priredi na sprejem in po znanem tehničnem postopku prične iskati pogrešane tovariše.

Na srečanjih IKAR je bilo večkrat slišati trditev, da so s tem ali onim aparatom že rešili zasute, točnih, verodostojnih podatkov pa doslej še ni bilo. Če bi naprave že uporabljali v večjem številu, bi se zanesljivo izkazale kot dober in nepogrešljiv zaveznik ljudi v zasneženih gorah.

O nevarnostih, ki jih prinaša plaz, in zlasti o ogroženosti zasutega ni treba posebej razpravljati. Vendar bi v zvezi z izkušnjami in diagramom, opozoril na pomembnost prvega obdobja, ko je zasuti pod snegom.

Ko žrtev zagrne plaz, mine obvezno neki minimalni čas, t_0 , dokler se ne začne ziranih reševalcev iz doline, temveč poljubne, bliže stacionirane skupine, na primer akcija. S tem ne mislim časa, potrebnega, da prispe na kraj nesreče skupina organiziranih reševalcev, ki skrbijo za varnost ob žičnici. Znano je, da celo na dobro organiziranih smučiščih ta čas ni vedno preveč kratek in da zavoljo problemov pri obveščanju – transportu reševalcev in drugih zaprek lahko nastanejo znatne zakasnitve. Še najbolje je, če nezasuti tovariši takoj po nesreči prično iskati zasute. V ta namen bodisi ukrepajo po klasični metodi (glede na stojišče in kraj izginitve zasutega in na posebnosti terena ugotove, kje bi moglo biti najdišče, na grobo pregledajo plaz in sondirajo z zasilnimi pripomočki – smučarskimi palicami, smučmi itn.), bodisi uporabijo radijski sprejemnik, s katerim zelo hitro ugotove, kje je zasuti, nakar ga na najhitrejši možni način izkopljejo in mu dajo prvo pomoč.

Uporaba radijskih naprav, kot so dandanes VS 60, pieps, žolna in druge pomeni bistveno skrajšanje tistega usodnega začetnega časa t_0 , ko so možnosti, da žrtev ostane živa, kar največje. To se pravi, da bomo posegali po tistih radijskih napravah, ki so zanesljive, lahke, imajo velik doseg in jamčijo za veliko verjetnost najdbe. Ni treba posebej poudarjati, da se dobre lastnosti posamezne naprave vzajemno dopolnjujejo: velik doseg že tudi skrajša čas iskanja in poveča možnost najdbe!

Skica plazu in iskanja s sprejemnikom

Razpredelnica III

NAČINI ISKANJA ZASUTIH V PLAZU

	Posebni pripomočki	Stanje leto 1971	Zmogljivost		
			poraba časa za pregled 1 ha plazu	verjetnost najdbe	globina iskanja
Klasični načini					
1. Sondiranje z lavinskimi sondami (20 sond)	—	praksa	ca. 3 ure	ca. 80 %	2 m
a) grobo sondiranje	—	praksa	ca. 17 ur	ca. 100 %	3,5 m
b) nadrobno sondiranje	—	praksa	ca. 30 min.	ca. 80 %	ca. 2 m
2. Lavinski pes	—	praksa	ca. 1 do 2 uri	ca. 80 %	ca. 3 m
a) grobo iskanje	—	praksa	ca. 1 do 2 uri	ca. 80 %	ca. 3 m
b) nadrobno iskanje	—	praksa	ca. 1 do 2 uri	ca. 80 %	ca. 3 m
3. Lavinska vrstica	vrstica 25 m	praksa	minut—ur	20—60 ¹ %	5 m in več
Z uporabo elektronskih naprav					
1. Sprejemnooddajne naprave (glej razpredelnico IV)	oddajnik	praksa	30 min/ha ²	ca. 95 %	
2. Radar CAL	diodni mostič	laboratorijski preskusi			
3. Radar VE	—	preskusi na terenu			
4. Radar TH Graz	—	preskusi na terenu ³	ca. 2 uri/ha ³ ca. 11 ur/ha	ca. 80 % ³ ca. 100 %	ca. 1,5 m ³
5. Radiometer TH Graz	—	laboratorijski preskusi			

¹ Po podatkih »Inštituta za raziskavo snega in plazov« in »Fondatione V. Eigenmann«.

³ Približni podatki po poročilu TH Graz.

² Hitrost pri iskanju z žolno je objektivno večja zaradi večjega dosega.

Oglejmo si za začetek vse doslej uporabljene ali preskušene naprave oziroma postopke, kako poiščemo zasute v plazju. Navajam jih v razpredelnici III po švicarskem viru iz leta 1971.

Od leta 1969 dalje, še zlasti pa po V. LUK (V. konferenca o nesrečah v plazovih) na Bledu (1971) so različni strokovnjaki dokaj uspešno razvijali številne elektronske sisteme, predvsem sprejemnooddajne naprave. VS-60 in pieps I sta dobila družbo — našo žolno in francoski prototip. Avstrijci so preskušali tudi sistem za zaznavanje lastnega človekovega elektromagnetnega sevanja. V razpredelnici IV povzemam podatke o nekaterih poglobitih lastnostih najvažnejših sistemov (viri: švicarska studija iz leta 1971, članek dr. W. Gooda v publikaciji »Schnee und Lawinen in den Schweizeralpen Winter« 1970/71, članek »Avalanche Rescue Today« Walterja Lorcha v Ski Survey 10/1973 in podatki s seje IKAR novembra 1973).

Navedbe v razpredelnici IV so zelo raznolike in le grobo informativne, saj so tudi naprave zelo različne in jih le težko primerjamo med seboj. Zelo iluzorno bi bilo primerjati piepsa, ki ima doseg okrog 25 m, in žolno, ki jo zaznamo že v oddaljenosti nekaj 100 m. Drugače povedano:

S švicarskim aparatom VS-60 ugotovimo zasutega na 60 m daleč, torej ga lahko že zelo učinkovito iščemo 35 m prej kot s piepsom. Z žolno pa smo že prvi hip, ko vključimo sprejemnik, na sledi. Če vzamemo kot izhodišče 130 m iz razpredelnice IV, smo v primerjavi z VS-60 na boljšem za 70 m, v primerjavi s piepsom pa za 105 m. V minutah izraženo, je to prednost 3,5 minut pred piepsom in 2,3 minute pred VS-60. To pa je včasih vredno že kar celo človeško življenje!

Primerjali bi lahko še marsikaj, še zlasti, če bi o vseh teh napravah imeli kaj več operativnih podatkov in če bi bilo v uporabi vsaj nekaj sto ali tisoč žoln.

Po drugi strani trenutno tudi ni na voljo dosledno tehnično enakopravnih kriterijev. Prevelika zagnanost nikakor ni zaželena, saj nismo branjevci, ki vneto hvalimo vsak svoj izdelek zato, ker je, ampak iz množice možnosti izbiramo najboljše. Po mnenju predsednika podkomisije za plazove IKAR, M. Schilda, je ta možnost trenutno že zaigrana. Kaj je vzrok, ni povsem jasno.

Na seji podkomisije za plazove IKAR novembra 1973 v Innsbrucku smo soglasno sprejeli tole ugotovitev:

Nobena izmed sedanjih naprav ni taka, da bi jo mogli uporabljati kot par z drugo,

Razpredelnica IV

OPERATIVNI PODATKI SISTEMOV ZA ISKANJE ZASUTIH, KI IMAJO PRI SEBI PRIPOMOČEK ZA PREPOZNAVANJE

Sistem	Po stanju leta	Domet (m)		Čas za obdelavo plazov površine 1 ha (84 %, 3,5 m)
		vrednost srednja največjega dometa	doseg, pri katerem najdemo zasutega s 84 % zanesljivosti v globini 3,5 m	
1. Magnetni sistemi				
a) Varian	1966	1,75 ± 0,75	—	
b) Förster	1969	1,76 ± 0,75	—	
2. Elektromagnetni sistemi Sprejemnooddajne naprave				
a) Skilok	1971	11,5 ± 2,3	8,5	20 min/ha
b) Skadi	1969	30,7 ± 10,5	20,0	8,3 min/ha
c) Bächler	1969	7,85 ± 2,1	4,6	36 min/ha
d) francoski sistem	1973	neznano		
e) pieps I	1973	16,00 ± 9		
f) žolna	1973	130,00		
g) VS-60	1973	60,00		

Podatki niso enotni. Zlasti za tri najpomembnejše tipe med pripravo članka niso bili na voljo, zato jih navajam po poročilih s seje podkomisije za plazove IKAR v Innsbrucku, novembra 1973.

saj so si različne po izvedbi in posebno frekvenci: pieps I-2275 Hz, VS-60 – 475 kHz, francoski aparat 11,06 kHz, lavinska žolna 88–108 MHz.

Prirajali bi lahko kvečjemu prve tri aparate, vendar bi morali ves razvoj opraviti na novo. Tu pa se stvari zataknejo.

Francoskega aparata ne poznamo v tolikšni meri, da bi ga lahko pravično ocenili. Primerjajmo torej pieps in VS-60, za katera smo v Innsbrucku sklenili naslednje:

»Švicarski aparat je v razvoju, zbuja pa upanje. Ne muči se še, da bi se izrekli o kvaliteti, lahko počakamo še leto dni.

Pri piepsu so pomisleki glede kvalitete in pomisleki glede zanesljivosti. Izkušnje ne navdušujejo v taki meri, da bi aparat lahko priporočili.»

Te ugotovitve in razprava M. Schilda na skupščini IKAR v Innsbrucku so pri Avstrijcih povzročile mnogo vroče krvi in delno polemiko tudi pri Švicarjih.

Avstrijci niso čakali na blagoslov IKAR, čeprav sami za druge izdelke s področja reševalne tehnike ne poznajo milosti in zlepa ne priznajo kake druge naprave, četudi je ta očitno boljša. Pri piepsu se sklicujejo na pozitivne izkušnje cele vrste strokovnih in planinskih institucij, združenj in društev v Avstriji in ZRN, na GRS, vodnike itd.

W. Mariner pravi: »Dosedanje izkušnje so vodile Avstrijsko planinsko društvo, da kot pobudnik za uvajanje te novosti da aparatu tudi kvaliteten znak, ki pritiče reševalnim pripomočkom. Če se bo IKAR na priporočilo g. Schilda odločila dati blagoslov za razpečavanje, konec koncev sploh ni važno. Mnogo važnejše je, da s tem prvim uporabnim tehničnim pripomočkom opremimo vsaj 50 000 smučarjev. Upamo, da smo s tem naredili sicer skromen, vendar pa odločilen korak za zmanjšanje števila smrtnih žrtev plazov.«

V svoji polemiki navaja W. Mariner, da so v zadnjem času sprejeli piepsa v svojo »oborožitev« tudi v Kanadi in ZDA.

Ne bom se dalje spuščal v citate, čeprav je videti, da prav izjave in ocene enih in drugih kale odnose v vrstah reševalcev. Ker mi ti problemi po strokovni plati niso tuji, bi rad navedel nekaj misli.

I. Kvaliteta

Po podatkih, ki so na voljo, je VS-60 grajen tako, da ustreza strogim vojaškim normam. Je trden, robusten, ne prepušča vode. Skratka, je prava naprava za grobe pogoje dela na terenu. Ker ga hočejo pred serijsko izdelavo dodobra spoznati tudi v pogojih praktične uporabe, je edino pravilno počakati z masovno izdelavo. Izkušnje utegnejo dati še marsikak koristen napotek, ki ga bo mogoče uveljaviti v končni izdelavi.

Če pomislimo, da bo zategadelj aparat zanesljivejši, da bo manj aparatov na terenu odpovedalo pokorščino, smemo to primerjati neposredno z več rešenimi življenji. Nič ni slabšega kot polovičarski aparat!

Gledano v tej luči, pieps v resnici zelo zelo zaostaja. Ni neprepusten, odpovedujejo mu stikala, vrvice s slušalko. Izdelka, takega, kakršen je, zanesljivo ne bi priporočila nobena objektivna, stroga in dosledna komisija. Vsaka stvar ima svoje meje in pogoje. Strinjam se s kolegi, ki pravijo, da je težko prezreti rek: »Bolje nekaj kakor nič«, toda pri napravi, ki naj v stiski rešuje življenja, bi bil previdnejši. Še zlasti, če ne gre za princip, temveč za solidnejšo (čeprav morda nekoliko večjo in gotovo dražjo) izdelavo.

Kar zadeva zahtevo po kvaliteti, ima torej Schild nedvomno docela prav.

Zavoljo objektivnosti pa moramo poiskati tudi šibke točke v ocenah in izjavah M. Schilda, predsednika podkomisije za plazove IKAR. Če so Avstrijci zbežljali, je nedvomno kriv tudi on. Trajalo je dve leti, da so na Weissfluhjochu preskusili pieps. Iz naše lastne prakse vemo, da smo tudi za žolno prelili precej tinte in si nekaikrat telefonirali. preden nam je uspelo priti do preskusa v Davosu. Bilo je marca 1973, poročilo Inštituta v Davosu je bilo napisano aprila, dobili smo ga pa šele oktobra. Aparat bi bil lahko prvovrsten, zaradi take neekspeditivnosti pa bi mimogrede izgubili celo leto... Vsak resen, prizadeven raziskovalec, reševalec bi storil isto, kar so storili Avstrijci. Požvižgal bi se na birokrate.

Koga naj čakajo? Četudi naprava ni 100-odstotno OK, je sposobna reševati življenja. Četudi bo tu in tam odpovedala, bo drugje pomagala lastniku, da ga tovariši rešijo iz smrtnega objema plazu. To končno tudi nekaj velja!

Če nismo na isti valovni dolžini in če delamo v profifazi, je potemtakem krivcev več, ne en sam. Ozkost, zaverovanost samo v sebe stvari ne bo rešila, nujno je odkrito, objektivno, resnično iskreno sodelovanje!

Naj sedaile napišem še nekaj o naši lavinski žolni. Tega se ne lotevam kot branjevec, kakršne sem popreje kritiziral, temveč z željo, da napravico predstavim naši planinski javnosti v primerjavi z drugimi sistemi.

Uradno mnenje komisije Inštituta za raziskavo snega in plazov v Davosu karakterizira žolno **kot zanimivo rešitev** ter hkrati ob podatkih o njenih lastnostih pove še to, da gre za smernostno iskanje, ne pa za iskanje po jakosti signala, čeprav iz oddaljenosti nekaj deset metrov lahko iščemo tudi na ta način (kot pieps, VS-60 ter francoski in drugi sistemi).

To pomeni, da z žolno že iz večje razdalje na metre točno določimo nahajališče zasutega, in sicer že iz oddaljenosti 100 metrov, pa tudi več. Treba nam je ugotoviti smer največje slišnosti iz dveh stojišč, ki sta vsaj nekaj deset metrov vsaksebi. Če je preživelih več, to sploh ni težavna naloga, ker eden ali dva člana skupine vizirata, drugi pa po navodilih koraka po plazu in poišče sečišče dveh smeri. Če ima tudi sam sprejemnik, lahko sproti opravi že tudi nadrobno iskanje.

Odlike smernostnega daljinskega iskanja pridejo nekoliko manj do veljave, če išče en sam reševalec – tovariš zasutega, vendar si tudi ta iz dveh opazovališč lahko najde neko ožje območje ali pa išče tako, da počasi koraka v smeri najboljše slišnosti in sproti odpravlja odstopanja.

Reševalec, ki se vsaj malo zanima in potrudi, bo v kratkem času pridobil potrebno ročnost in našel zasutega na decimeter natančno.

Kritiki očitajo žolni tele pomanjkljivosti:

1. Oddajnik (znamenje) je ločen od sprejemnika. Uporabnik mora skrbeti za dve napravi (oboje mora imeti s seboj, oboje mora biti v uporabnem stanju, napravi lažje izgubimo itn.).

2. Uporaba valovne dolžine, ki je po državnih in mednarodnih predpisih dodeljena radiodifuziji. (Četudi oddajnika ne slišimo daleč – največ nekaj 100 m, moti sprejem radijskega programa. To v gorah sicer ne predstavlja velikega prekrška, lahko bi pa motilo, če bi lastnik ne izklopil oddajnika, ko se vrne domov, in bi njegovi signali povzročali motnje v ožji okolici.)

3. Elektromagnetni valovi v UKV območju se odbijajo od naravnih zaprek, to pa lahko privede do napačnih zaključkov in nepotrebne dodatnega iskanja ali celo do težav v orientaciji.

Poznavalci pa vidijo predvsem naslednje prednosti:

1. Delo v radiodifuznem valovnem območju omogoča uporabo običajnih radijskih sprejemnikov, predvsem miniaturnih transistorskih žepnih sprejemnikov. Tak sprejemnik lastnik lahko uporablja leto in dan doma in na poti po gorah. Prek njega sprejema podatke o vremenu, poročila, obvestila in tudi lavinsko napoved, kolikor jo RTV oddaja. Stroški nabave niso visoki, zavoljo vsakdanje uporabe se stroški hitro izplačajo, lastnik pa točno ve, v kakšnem stanju je aparat.

Res pa je, da tak sprejemnik ni grajen robustno, ni neprepusten, ni tako zanesljiv, kot je npr. VS-60.

2. Velika prednost žolne je velik doseg. Tovariši zasutega praktično ne izgubljajo časa, marveč vsak korak lahko takoj koristno uporabijo. Jalovega iskanja ni. Ko reševalec pride v bližino zasutega, lahko z odklopljeno anteno ugotovi nahajališče na decimetre natančno.

Kakor je rešitev z ločenim oddajnikom (žolno) in sprejemnikom v marsičem vabljiva in praktična, se tudi številni prijatelji žolne ogrevajo za enoten sistem, s sprejemnikom in oddajnikom v enem ohišju, s sprejemnikom v izvedbi brez slehernega balasta, omejenim na najnujnejše. Razvoj bi se lahko usmeril na območja višjih frekvenc. Z izbiro proste frekvence, ki bi veljala za več držav, bi bilo mogoče doseči tudi tolikanj iskano in pogrešano enotnost. Prihodnost bo pokazala, če smo jo sposobni ustvariti. Za zaključek pa še nekaj o uporabnikih tehničnih sredstev za iskanje v plazju.

Brez posebnega razmišljanja se moramo odpovedati iluzijam, da bo v nekaj letih v žepu slehernega človeka, ki ga bomo srečali na snežninah naših in tujih gora, čepela ta ali ona žolna, da bo konec klasičnih reševalnih akcij, sond in psov.

Tega nikakor ne bomo doživeli.

Ogromno pa lahko dosežemo v organiziranih skupinah. Skupini smučarjev, vojakov, alpinistov, tečajnikov, planincev, delavcev, miličnikov in drugih se bo vsekakor izplačalo imeti s seboj aparate za iskanje zasutih v plazju. Tovaariška pomoč se je že sedaj izkazala kot zelo učinkovita, če bodo zasute iskali z elektronskimi napravami, bo število preživelih gotovo še znatno večje.

To naj bo poglavitni cilj naših naporov, ki je vreden nesebičnih prizadevanj in ki mu je potrebno posvetiti več truda kot doslej.

DRUŠTVENE NOVICE

PRVI REDNI OBČNI ZBOR PD TOMOS

Planinci PD TOMOS smo se 27. marca letos srečali na svojem prvem rednem občnem zboru, ki so ga s svojo navzočnostjo počastili tudi predstavniki PZS tov. Bučer, predsednik MDO za Primorsko tov. Fili, predstavnika Obalnega PD tov. Lovrečič in tov. Kocjančič ter predstavnik SPD iz Trsta.

Za vse nas, ki so nas osvojile neminljive lepote gora, je bil ta dan velik praznik, »praznik, ki se ga marsikdo med nami ni nadejal«, kakor je dejal predsednik društva, ko je podajal poročilo o preteklem delu društva. Dvoletno delo je okronano z nizom uspehov, na katere smo lahko upravičeno ponosni, kljub planinski skromnosti. V svojem poročilu je predsednik tov. Cvetko izrekel priznanje najbolj aktivnim in prizadevnim članom društva – organizatorki izletov Mirjani Škergat, blagajničarki Marici Kralj, vodji smučarske sekcije Jožetu Gašperšiču, propagandistu brez listnice Ivanu Mesarcu in podpredsedniku Jožetu Vlahu.

Z enominutnim molkom smo počastili spomin naših pokojnih sodelavcev in velikih ljubiteljev gora Dušice in Goja Kola, ki sta tako iznenada preminula v težki prometni nesreči.

Da je PD TOMOS zaživel v svojem polnem razmahu, nam pričajo naslednji po-

datki: v svojih vrstah lahko naštejemo že okrog 300 planincev, organizirali smo 18 izletov s približno 700 udeleženci, prek 300 smučarjev se je udeležilo naših izletov, v smučarski šoli se je veliko število naših smučarjev-začetnikov naučilo osnovnih veščin na dilcah, planinska šola pa je pod zelo vestnim in prizadevnim vodstvom učila in vzgajala naše planince za srečanja z gorami. Štirje naši člani sodelujejo v AO, ki je bil pred kratkim ustanovljen pri Obalnem PD pod vodstvom znanega alpinista Sandija Blažine. Širokemu krogu našega kolektiva smo približali lepote gora z dvema uspelima razstavama planinske fotografije, ki so ju pripravili naši člani fotoamaterji; velikokrat smo se srečali na predavanjih barvnih filmov o naših izletov ter na predavanjih z diapozitivi. V dolini Vrat smo z veliko dobre volje in prostovoljnimi delom preuredili skromno gozdarsko kočjo v priljubljen kraj obdihla za svoje člane ter v odlično izhodišče za ture po okoliških vrhovih.

In še nekaj je, kar se ne da zajeti s statističnimi podatki – približali smo se naravi, se v njej obogatili in odkrili vrednote pristnega tovarištva, kar izboljšuje in utrjuje naše odnose tudi na delovnem mestu.

Občni zbor so pozdravili tudi gostje, ki so se pohvalno izrekli o delu društva v preteklem obdobju.

Delovni program v prihodnjem mandatnem obdobju smo zastavili na osnovi dosedanjih izkušenj. Želji tov. Vlahu, ki je program podal, da bi naša zagnanost še vnaprej ostala zagnanost brez »začetna«, se je pridružil vsakdo izmed navzočih.

Z javnim glasovanjem, ki je sledilo razpravi, smo soglasno potrdili tov. Cvetka za ponovnega predsednika PD TOMOS. To je bilo največje priznanje, ki smo mu ga lahko dali za njegovo neutrudno in požrtvovalno delo.

Občni zbor smo zaključili s predavanjem Sandija Blažine, ki nas je s svojimi diapozitivi popeljal z alpinistično odpravo na Hindukuš.

Zora Koren

JUBILEJNI OBČNI ZBOR PD ČRNA NA KOROŠKEM – 1949–1974

26. 3. 1974 so planinci in planinke PD Črna proslavili 25. obletnico obstoja PD Žerjav – Črna. Pred občnim zborom je propagandni odsek priredil predavanje z diapozitivi.

Udeležba je bila zelo razveseljiva, saj se je v kavarni hotela Planika zbralo 150 članov in članic našega društva.

Predsednik Tomše Alojz je otvoril občni zbor in pozdravil vse navzoče, med njimi tudi podpredsednika PZS tov. Toneta Bučarja, predsednika strokovnega odbora za planinstvo pri OBZZTK Ravne tov. Stropnika Pavlija, načelnika KAO tov. Vravnika in predstavnike družbenopolitičnih organizacij.

Po otvoritvi so dali svoj prispevek pionirji-planinci iz osnovne šole Miloša Ledineka iz Črne. Program je bil zelo skrbno pripravljen. Slovesni del je še obsegal podelitev pohval, diplom in značk zaslužnim članom za dosedanje delo. Podelili smo 70 pohval PD Črna, 4 srebrne značke z diplomom PZS in 2 bronasti znački PZS. Slavnostni del pa je lepo zaključil prvi predsednik PD Žerjav – Črna tov. Maulher. V svojem govoru je prehodil pot od začetka pa vse do danes.

Po slavnostnem delu je sledil redni del z običajnim dnevnim redom.

Omeniti moram, da je delo v zadnjem času zelo zaživelo, posebno se kaže uspeh v pridobivanju članstva, saj je naraslo od 250 na 750 članov, za kar se ima društvo zahvaliti prizadevnim pobiralcem članarine, blagajniku tov. Viktorju Posodu in Jožetu Polancu.

Precej pozornosti je društvo posvečalo vzgoji mladih, a tudi gospodarski, propagandni in markacijski odsek so se zelo aktivno udeleževali s svojimi akcijami.

Na novo izvoljeni predsednik društva je tov. Ciril Vidrih.

Julko Naglič

USPEHI PROPAGANDNEGA DELA PD PREVALJE IN PD RAVNE

Izletništvo v PD Prevalje ima že tradicijo. V PD Ravne pred leti ni bilo organiziranega izletništva. Ta dva problema sta združila propagando obeh društev. Program je skromen, ampak učinkovit. Vsak član društva že od pobiralca članarine dobi lepo tiskan program izletov za tekoče leto. Program obsega skupno 4–5 izletov. Izleti so lažji in težji, segajo tudi v sosednjo Hrvaško in Avstrijo. Program izletov ima tudi prijavnice, ki jih interese izpolnijo, oddajo v nabiralnik oz. pobiralcem članarine. Poleg tega pa je izlet najavljen tudi v »Fužinarju« in s plakati.

V letu 1973 so imeli naslednje izlete:

1. Na Bleščečo planino dne 20. 5. 1972. Izleta se je udeležilo 126 planincev. Lep dan, vmes še obisk Vojvodskega prestola, Gospe svete in skladatelja Kernjaka, kjer so peli naši »vresovci«, vse to je v ta izlet prineslo pravo spomladansko razpoloženje, obenem pa opozorilo, da ne pozabijo na naše rojake v Avstriji.

2. V Logarsko dolino 24. junija 1972. Izleta se je udeležilo 42 planincev. Slabo vreme ni motilo najbolj zagnanih, da ne bi dosegli Korošice ali vsaj Kamniško sedlo.

3. Na Triglav 28. in 29. julija 1973. Udeležilo se ga je 84 udeležencev, čeprav je sindikalna podružnica ŽR pred tem tudi izvedla tak izlet. Na vrh je šlo 72 planincev.

4. Na Grossvenediger dne 28. avgusta 1973. Izleta se je udeležilo 42 planincev.

5. V Bovec na Dan slovenskih planincev 20. septembra 1973. Udeležilo se ga je 42 planincev. Imeli so »smolo«, da so prišli na konec proslave.

Tudi predavanja organizirajo skupno, tako da je isti dan predavanje na Ravnah in Prevaljah.

V letu 1973 so imeli naslednja predavanja: Po Sredozemlju v Spanijo (prof. Kambič), Lepote ameriških klisur (prof. Kambič), V objemu Himalaje (Stane Belak), Turistične zanimivosti Evrope (Tavčar).

Z obiskom so zadovoljni. Na Ravnah je bilo do 200 obiskovalcev, na Prevaljah pa do 80.

Vinko Čibron
Vinko Krevh

PD MENGEŠ NA DURMITORJU

Lani avgusta je 9 članov MO PD Mengeš obiskalo Durmitor. 14 dni smo preživeli v prekrasnem sončnem vremenu na vrhovih in grebenih gorovja, ki slovenskim planincem ni več tako neznano.

Potovali smo z vlakom okrog 40 ur v eno stran do Nikšiča in od tu z avtobusom v Žabljak (4 ure). Izkoristili smo 60% popusta (včlanili smo se v Počitniško zvezo)

in tako prihranili dokaj denarja. Stroški odprave so znašali okrog 5000 din (prevoz, hrana, fotomaterial). Obiskali smo večino vrhov (78 pristopov) in napravili 4 nove smeri v Šljemencu, Crveni gredi, Grudi in Štitu (vseh zponov 18). Domačini so nas prijazno sprejeli in nam v mnogočem pomagali.

Obisk Durmitorja priporočamo tudi drugim planincem, saj divjina brez markiranih poti, brez množice popotnikov in obiskovalcev poskrbi za doživetja, ki ostanejo v spominu. Stroški niso visoki, prometne zveze z Žabljakom pa so mnogo boljše kot nekdanj.

PLANINSKI DOM NA BOČU OBNAVLJAJO

Planinsko društvo Poljčane že vrsto let manj ali bolj uspešno upravlja s planinskim domom na Boču. Vzrokov, da ta izletniška točka, posebno privlačna za planince, ni uspela vedno izkoristiti vseh ponujenih priložnosti, je bilo več: večkratno menjavanje upravnikov, zastarelost in utesnjenost objekta, predvsem gostinskih prostorov.

Požrtvovalni člani so dom oskrbovali »z nahrbtniki«, pri čemer so sodelovali prebivalci Poljčan in okolice.

Kljub vsem prizadevanjem pa članom PD Poljčane več let ni uspelo pridobiti potrebnih finančnih sredstev za obnavljanje ali povečanje doma.

Potreba po obnovi doma pa so postajale vse večje in neodložljive. To se je še posebno pokazalo v preteklem 1973. letu, ko so na pobudo vodstva PD Poljčane člani in mnogi rojaki iz Poljčan in okolice, z Gozdnim gospodarstvom iz Maribora in pripadniki JLA uspeli zgraditi iz Zg. Poljčan do planinskega doma na Boču dobro cesto. Čeprav je z njo porušen dosedanj mir, so poljčanski planinci v svojih prizadevanjih le uspeli. Zabeležili so pomemben porast obiskovalcev. Ti so postali zahtevnejši, predvsem pri gostinskih uslugah.

Mladinska depandansa na Boču

Novi stolp na vrhu Boču

Obnova doma je tako postala neizbežna naloga PD Poljčane.

Obnova doma bo veljala okoli 20 milijonov starih dinarjev. S temi sredstvi nameravajo preurediti dosedanja gostinski prostor in sodobneje opremiti tudi kuhinjo.

Upajo, da bodo prenovljene prostore odprli 1. maja letos. V letu 1973 je ob prvomajskih praznikih obiskalo Boč okoli 3000 ljudi. Skupno je v preteklem letu obiskalo planinski dom na Boču okoli 15 000 obiskovalcev.

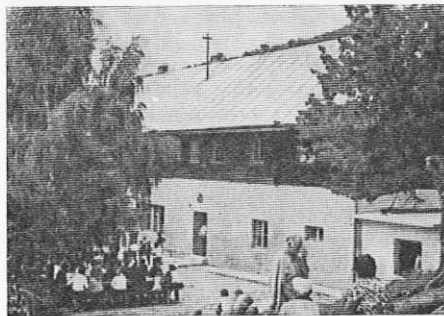
Viktor Horvat

ZIMSKA PLANINSKA ŠOLA

Napočil je težko pričakovani petek za nas in za tečajnike. Mi smo ga pričakali s strahom, saj smo planinsko šolo v zimskih razmerah organizirali prvič, tečaj-

Planinski dom na Boču

Foto M. Gorjanc

niki pa z veseljem, ker so napačile njihove počitnice, in radovednostjo, kaj se skriva za imenom zimska planinska šola na Kofcah, ki jo prireja MO PD Ljubljana-matica.

Za vse druge pa je bil to čisto navaden dan kot toliko drugih v Ljubljani; pust in meglen. Začuden pogledi Ljubljančanov so radovedno ogledovali našo opremo. Vsakomur smo brali z ustnic vprašanje: »Kam pa vi ob takem pomanjkanju snega?«

Avtobus nas iztrga iz hladnega meglenega objema Ljubljane. Mealedni zastor visi nad gorami in pooleđi zaman predirajo meglo, da bi odkrili vsaj skalo ali drevo na stirmem pobočju ... Razpoloženje vseh se malo pokvari. Saj ni čudno. Mi smo naročali, da morajo vzeti s seboj temna očala in kremno za sončenje, potem pa tak žalosten začetek.

Na srečo smo kmalu v Podljubelju. Tu nas je že čakal kmet Matizovec s traktorjem in nam zapeljal prtljago do svoje kmetije.

Po dobri uri smo že ugledali naš dom za naslednjih osem dni: Dom na Kofcah. Drugo jutro nas prebudi sonce, jasno temno modro nebo se boči nad nami. Povsod sami velikani, ki obudijo spomine na nepozabne dni: Triglav, Krn, Kanjavec, Komna, Begunjsčica, Štoržič in venec Kamniških Alp kot na dlani. S spoštovanjem gledamo Triglav, ki se pne v nebo skoraj pred nami.

V nedeljo se zgodi tisto, česar smo se najbolj bali. Dopoldan vadimo plug. Na vrsti je Nuša. Namesto iz smuka naravnost v plug zavije v desno. Noge ji spodviije. Stok. Prvi pregled kaže, da ni nič, da so le nategnjene kite v gležnju. Nekoliko si oddahnemo. Hudo bi bilo, da bi morala

sedaj zapustiti družino, ki se je šele vživela v okolje. Drugi dan se ji stanje poslabša. Potreben bo transport v dolino. Pol šestih zvečer je, ko krenemo z njo na nosilih v dolino. Uboga Nuša! Ob cesti nas že čaka rešilni avto. Na polikliniki v Ljubljani sva pred osmo. Diagnoza: zlom v aležnju. Kdo bi si mislil, saj na začetku ni kazalo nič hudega.

V torek smo šli na Veliki vrh. Razen štirih prav vsi pridejo na vrh.

Minejo štirje dnevi in že pride zadnji dan tečaja. Dopoldan tekovanje, popoldan pa izpiti in običajno smučarsko tekovanje. Ker smo v planinski šoli, mora vladati »planinski duh, vsak tekovelec mora biti prežet z njim. Da tega ne bi pozabili, so morali vsi zadnji del proge presmučati z nahrbtnikom na ramah, potem pa ga prenesti na mesto, kjer so ga dobili. Seveda smo poskrbeli za to, da je bil nahrbtnik kar se da okoren in težak. Mnogo zabave in smeha so izzvale akrobacije nahrbtnika in tekovalca, ko sta vozila vsak v svojo stran mimo palic. Po kosilu so bili izpiti: Plazovi, oprema, smučanje, prva pomoč, življenje in gibanje v gorah pozimi so bili naši predmeti. Najbolj trepetajo pred Juretovimi plazovi. Vendar so nam pripravili prijetno presenečenje. Splošno znanje je bilo nad našimi pričakovanji.

Kako nai se zahvalim oskrbniku in njegovi ženi! Kako sta skrbela za nas! Naš sklep: Še bomo šli na Kofce.

Šele v dolini spoznavam, kaj nam pomenijo gore. Brez njih bi bilo življenje kot lena reka, tako pa je kot živahen gorski potok; vsak tolmun, vsaka brzica pomeni nepozaben trenutek v gorah.

Andrej Brvar

ALPINISTIČNE NOVICE

ALPINISTIČNI ODSEK PD DOMŽALE V LETU 1973

V letu 1973 je štela domžalska alpinistična sekcija 5 članov, to je 2 alpinista in 3 pripravnik. Ob koncu leta smo pridobili še 3 člane, ki sedaj obiskujejo alpinistično šolo pri AO Kamnik, s katerim kar najtesneje sodelujemo.

Po številu članov je naša sekcija med zadnjimi, po številu vzponov na člana pa smo prvi. Opravili smo 40 zimskih vzponov in 133 letnih vzponov, to je skupno 173 vzponov. Od tega smo registrirani člani opravili 158 vzponov, drugih 15 pa gre

na račun tečajnikov v alpinistični šoli. Na člana smo opravili povprečno 31 vzponov, kar je do sedaj gotovo najboljšje povprečje pri nas.

Po težavnosti so vzponi razdeljeni takole: zimski vzponi: 30 vzponov I. težavnostne stopnje, 4 II., 3 III., 2 IV. in 1 VI. težavnostne stopnje;

poleti: 8 vzponov I. tež. stopnje, 12. II., 46 III., 26 IV., 27 V. in 14 VI. tež. stopnje. Posebej velja omeniti nekaj pomembnejših vzponov, ki so jih opravili naši člani Štif-tar, Škofic, Šikonja, Peterka in Klemenc v medsebojnih navezah ali s plezalci iz AO Kamnik.

Velebitaško smer v Paklenici, Glavo Planave in smer Srakar-Češnovar s kranjsko varianto, vse VI. tež. stopnja, sta ponovila Klemenc in Polak. Rumeno zajedo v Koglu, VI, sta ponovili navezi Klemenc-Polak in Škofic-Sušteršič; Akademsko smer v Vežici, VI, 8. ponovitev, so opravili Klemenc, Polak in Škrleova. Beli raz v Dedcu, VI, 2. ponovitev, so preplezali Klemenc, Kramar in Polak. V zahodni Brani sta Šikonja in Malešič preplezala prvenstveno varianto Bosove smeri in jo ocenila s IV. V JV Planjavi sta Klemenc in Polak preplezala 2 prvenstveni smeri, ena je ocenjena s IV, druga pa s V.

V vzhodni steni Brane sta Šikonja in Škofic preplezala prvenstveno smer V. stopnje; Klemenc in Močnik sta v severni steni Dolgega Hrbita opravila 3. ponovitev smeri Šimenc-Škarja, VI.

Julija smo se vsi člani AO odpravili v francoske Alpe, pridružili pa so se nam še 4 tovariši iz gospodarskega in markacijskega odseka. Že takoj drugi dan smo se Vesel, Vidmar, Prelovšek, Peterka, Štifter, Šikonja, Škofic in Klemenc povzpeli na najvišji evropski vrh Mont Blanc (4810 m). Nato sta Klemenc in Peterka še prečila Aiguile du Tacul, pri prečanju Hudčevih igel pa ju je zavrnilo slabo vreme. Slabo vreme nas je potem spremljalo in preočevalo načrte do konca bivanja v Alpah.

Potem sta Klemenc in Polak ponovila direktno smer v Špiku, ki je ocenjena s V+ in Zajedo v Šitah, VI. Jerman in Klemenc sta opravila 1. ponovitev dolgoletne smeri v steni Brane, V. V zah. steni Vrščev sta nastali še dve prvenstveni smeri, eno sta preplezala Škofic in Sušteršič ter jo ocenila s IV, drugo pa so preplezali Ažman, Jerman, Klemenc in Polak ter jo ocenili s V.

Tik pred novim letom sta Klemenc in Polak prvič pozimi preplezala majsko smer v Z steni Planjave, ocenjeno s IV+.

Po številu vzponov je bil daleč na prvem mestu Stane Klemenc s 65 vzponi, nato mu sledijo Janez Škofic s 27 vzponi, Martin Štifter s 26 vzponi, Slavko Šikonja s 25 in Lado Peterka s 15 vzponi. Za svoje uspehe je bil na zboru slovenskih alpinistov v Tamarju nagrajen naš član Stane Klemenc, letos član jugoslovanske odprave na Kavkaz.

Da nismo ostali pri lanskih uspehih, nam zagotavljajo tudi letošnji vzponi. Letos smo jih opravili že 40, od tega 4 zimske prvenstvene. Posebej naj omenimo zimski vzpon po zajedu v Šitah, ki pomeni enega največjih uspehov jugoslovanskega alpinizma sploh. Preplezali so ga Klemenc, Kramar in Polak januarja letos v petih dneh.

Večina naših članov je sodelovalo tudi v drugih odsekih. Posebno veliko smo se

trudili z MO, kar pa zaenkrat še ni pokazalo željenih rezultatov.

Preko leta smo imeli 14 predavanj z barynimi diapozitivi o gorah in alpinizmu in sicer je bilo 6 predavanj v osnovnih šolah, 2 v Domu počitka, drugi pa pri raznih MO.

Gospodarskemu odseku pa smo pomagali pri delovnih akcijah na Veliki planini. Skupno smo opravili 74 delovnih ur.

Čez leto smo se tudi redno udeleževali sej upravnega odbora in sestankov alpinističnega odseka v Kamniku, s katerim bomo še naprej sodelovali.

AO Domžale

ALPINIZEM V IDRIJI

Nekateri idrijski planinci so se že nekaj let lotevali vzponov, ki sodijo v alpinizem. Pozimi so se vzpenjali na vrhove visoke nad 2000 m in udeleževali so se turnih smukov. Poleti so hodili na ledeniške gore v Visoke Ture, Centralne in Zahodne Alpe. Šli so celo na visoke gore Atlasa. Hkrati so plezali v stenah Julijskih in Kamniških Alp in celo v tujih gorah (na Materhornu). Ker tak šport zahteva dobro mero alpinističnega znanja in fizične sposobnosti, sicer se človek po nepotrebnem izpostavlja prevelikim nevarnostim, je bilo treba tudi v Idriji ustanoviti alpinistično sekcijo. Idrijski ljubitelji alpinizma so se zbrali dne 31. marca 1973 v posebni sobi hotela Nanos na ustanovni občni zbor. Sodeč po udeležbi je v Idriji veliko zanimanja za alpinizem. Na sestanku je bilo 23 udeležencev, nekaj se jih je pa kasneje oglasilo. Po pravilniku komisije za alpinizem Planinske zveze Slovenije je za ustanovitev samostojnega alpinističnega odseka potrebno, da sta v odseku včlanjena vsaj dva alpinista, ki sta opravila vse tečaje in izpite. Ker nimamo takih članov, smo se morali nasloniti na enega izmed obstoječih AO. Za patronat smo zaprosili AO Ljubljana Matica. Tu so nas ljubeznivo sprejeli in nam pomagali pri začnem delu. Posebno je bil prizadeven načelnik odseka znani alpinist (himalajec) Tone Sazonov.

Ko smo se po enem letu vnovič zbrali na občnem zboru, smo ugotovili, da je sekcija dobro delala. Organizirali smo plezalno šolo na pečeh v Strugu in na Turcu pri Ljubljani. Solo je vodil Tone Sazonov. Bil je 7 vaj, na katerih je bilo povprečno 12 udeležencev. Nato se je pet Idričanov udeležilo začetniškega alpinističnega tečaja v Vratih, ki ga je organizirala komisija za alpinizem pri PZS. Tečaj je bil zelo uspešen in tečajniki so opravili nekaj lepih vzponov pod vodstvom izkušenih alpinistov. Nekaj vaj in prečenje po grebenu Pelcev smo opravili skupaj z goriškimi kolegi. Te vaje je vodil dr. Jože Andlovic, znani alpinist, zdravnik jugoslovanske himalajske odprave 1965. in

1969. leta. Zelo aostoljubni so bili tudi alpinisti iz Kamnika, ki so radi sprejemali medse tudi naše člane. Potem smo že sami organizirali skupne vzpone. Prvi je bil na Triglav po slovenski smeri.

Začetek je bil uspešen, tako da so naši alpinisti postali kar samozavestni. Preplezali so več smeri. Sprva lažje, potem pa vedno težje. V letu 1973 so preplezali 8 smeri II. stopnje, 23 III., 26 IV. in 10 smeri V. stopnje. Že v prvem letu so naši alpinisti 24-krat preplezali severno triglavsko steno. Bili pa so tudi na tujih gorah: Rili v Bolgariji, na Grossglocknerju v Avstriji, na M. Rosi, Gran Paradisu in na M. Blancu.

Ob koncu sezone smo imeli nekaj smole. Doživeli smo Tratnikov padec, ki je sprva zaradi strašnih časopisnih vesti precej razburil javnost. Potem se je izkazalo, da ni bilo tako hudo. Emil Tratnik in Franc Bizjak sta pozno jeseni plezala po Jugovem stebri v zahodnem delu severne Triglavske stene. Dokaj težka smer, ocenjena s IV. in V. V zgornjem delu stebra se je Tratnik kot prvi zaplezal. Ko se je hotel vrniti na izhodišče, se mu je noga zagozdila v poč. Ko se je poskušal s sunkom rešiti, je zdrsnil in padel. Njegov soplezalec Bizjak ga je zadržal na vrvi in ga nato spustil na nekaj metrov nižjo polico, ga zavaroval proti mrazu, oskrbel s hrano in pijačo ter se nato napotil po pomoč. Tako se je vse srečno končalo. Na letnem zboru načelnikov slovenskih alpinističnih odsekov so navedli Tratnikov dogodek kot primer dobrega zadržanja in pravilnega ravnanja. To je bilo hkrati tudi priznanje idrijskim ljubiteljem alpinizma, ki so pravilno ravnali, ko so ustanovili svojo alpinistično sekcijo in se začeli učiti plezalne tehnike. Temu v prid govori tudi dejstvo, da je bilo v zadnjem času prav zaradi pospešenega usposabljanja slovenskih alpinistov v gorah relativno več nesreč med neizkušenimi planinci kakor med alpinisti. Poleg tega moramo vedeti, da bi se idrijski ljubitelji gora ukvarjali tudi z alpinizmom kot doslej, čeprav ne bi imeli lastne organizacije. S tem bi veliko tvegali, saj je nesreča pri izkušenem alpinistu le nesrečno naključje, pri neukem pa posledica neznanja.

DVA DNI ALPINISTIČNEGA TEČAJA

Z nekaj minutami zamude sem se pripeljal v Mojstrano. Zbal sem se že, da bom moral sam po svežih stopinjah, kamor koli bodo držale. Nekaj pozdravov z domačini, mimobežnih opominov, kam v takem vremenu in že sem stal pred novo samopostrežbo obdano z nahrbtniki, stroporom in hrano za teden dni. Vse je kazalo, da ne bomo tako kmalu krenili od

tu. Pripeljal se je Tonač, vodja tečaja, in šestindvajset fantov, udeležencev zimskega alpinističnega tečaja se je v koloni vtihotapljal v deviško zasneženo dolino Vrat. Vsakih sto, dvesto korakov se je nekdo moker od potu in snega tiho utrujeno umaknil naslednjemu, ki je zagazil do pasu v nevidno pot. Kaj nas žene na to garaško pot? Morda želja, da bi vedeli, ka' delajo gore, kadar debela snežna odeja mnogim preprečuje, da bi prišli v njihovo bližino?

Pred »Karavlo« smo zmetali z ramen nahrbtnike in steptali sneg za postavitev šotorov.

Metež je proti jutru ponehal. Postavili smo se okoli Tonača, z nogami risali neznano umetnost med prestopanjem na snegu in poslušali besede izkušenega, kako dereze, kako cepin, vmes pa vprašujoče pogledovali proti stenam Stenarja. Tu pa tam se je pokazal del stene Triglava, nato pa zopet skril za megleno zaveso v igri, pri kateri ne več število dejanj in konca. Bil je to nekakšen skrivnostni občutek izbrancev, ki jim je dovoljeno ob takem času stopiti v gledališče Vrat in opazovati delo na odru narave.

Izpraznili smo nekaj zavitkov prepečenca, konzerv in skuhalii čaj. Nekaj tečajnikov se je s pomočjo inštruktorjev lotilo gradnje igluj. Nekaj pa jih je opazovalo plaz, ki se je spuščal s Stenarja in izginil za zasneženimi vejami.

Zopet je začelo snežiti. Platna šotorov so se povescila pod težo vedno novih snežink, glasba plazov pa se je tiho sprehajala po obrazih; glasba, ki vzbuja strah tudi pri zelo izkušenem gorniku. Tonač se je odločil: »Fantje, v desetih minutah gremo v Mojstrano!« Bila je že tema, ko sva z Markom zlagala premočni šotor. Čakanje jutra bi pomenilo izzivanje.

Rudi Zaman, AAO

PISMO AVTORJA JAPONSKE DIRETTISIME ŠALEŠKIM ALPINISTOM

Kot prilogo k članku Iva Kotnika v PV 1974/2, str. 58, objavljamo pismo japonskega alpinista Mata, ki je v severni steni Eigerja l. 1969 splezal slovit japonsko direttissimo. Šaleška alpinista Franci Vecko in Ivo Kotnik sta med redkimi na svetu, ki sta jo ponovila.

22. 1. 1974

Dragi planinski prijatelji,

še le zdaj lahko odgovorim na pismo, ki ste ga poslali (alpinističnemu) klubu IECC v Tokio.

Od tam so poslali vaše pismo na moj naslov v Zenevo.

Ko sem ga sprejel, sem ravno odhajal na dolgo potovanje domov.

Najprej bi vam rad čestital za ponovitev naše smeri.

First of all I would like to congratulate you for having climbed the Eiger wall on my route. While you were climbing I was in Grindelwald too, but as I was very busy guiding Japanese guests I had no chance of meeting you.

With my best wishes for many happy hours on the mountains to all your club members.

+ Japan Expert Climbers Club, president
Eiger Direttissima 1969, captain

Takio Kato
Takio Kato

Takekazu Kato

Izrek iz pisma Meti Rotovnik, sotrudnici PV iz Velenja (Datum pisma: 22. januarja 1974)

Medtem ko ste jo plezali, sem bil v Grindelwaldu. Zaposlen sem bil z vodstvom japonskih skupin, in tako nisem imel priložnosti, da bi se srečal z vami.

Prilagam tudi opis smeri od zadnjega bivaka do vrha. Na teh zadnjih 300 metrih nismo pustili fiksnih vrvi. O direktissimi 1969 sem napisal knjigo z natančnim opisom celotne poti. Če imate koga,

da jo prevede iz japonščine, vam lahko pošljem izvod za 20 frankov.

Želim vam čimveč lepih doživetij v gorah, tudi drugim članom vašega kluba.

Za JECC (Japan Expert Climbers Club)
predsednik

vodja naveze v japonski direktissimi

Takio Kato

VARSTVO NARAVE

GOZD – DOBROTNIK

V »Naturschutz – und Naturparke«, reviji, ki izhaja štirikrat na leto v Stuttgartu in to v nemščini, angleščini in francoščini, se je v 70. zv. 1973 Kurt Jäger razpisal o pomenu gozda za zdravo ozračje. O tem smo že večkrat pisali, vendar ponavljanje tu ni odveč. V Nemčiji letno porabijo 35 000 ha gozdne površine za nova naselja, industrijo, promet, za vojsko in drugo. Jäger pravi, da je to daleč prehud poseg v krajevno atmosfero, kajti gozd ni samo surovinski vir, delovišče, vodni zbiralnik in regulator, naravni varuh zoper pomanjkanje kisika, zoper prah in smrad. Kisik se tvori s fotosintezo v listnem organizmu, listje sprejema ogljikov dioksid iz zraka, v nadaljnjem procesu pa se sprošča kisik in bogati atmosfero, zato ima s kisikom bogati zrak veliko terapevtično vrednost. Dve uri in pol dihanja v gozdu omogoča človeku, da prediha 2 kg očiščenega zraka. Kakšna vrednost, če pomislimo, da povprečni avto

na 1000 km, torej v 10 do 15 urah porabi prav toliko kisika kot človek v enem cellem letu. 2000 avtomobilov vsako uro na kaki glavni cesti izbruha kakih 1500 m³ izpušnih plinov. Med temi utegne biti 150 m³ ogljikovega dioksida in 60 g svineca, torej strupa. Biološko vplivanje gozda lahko izravna pomanjkanje kisika in višek škodljivih plinov ter zmanjša njihov toksični učinek. Amerikanci so ugotovili, da gozd ustvarja največ kisika – na enem ha iglavcev znaša letna količina 30 ton, listavci dajejo 16 ton, poljedelske rastline pa komaj 3 do 10 ton. Stoletna bukev, 25 m visoka, s 15 m široko krošnjo vsako uro producira 1,7 kg kisika, dovolj za dnevno porabo kisika pri dihanju treh oseb. Odrasel človek porabi na leto tretjino tone kisika. Da izgori 100 l bencina, je potrebna približno enaka količina kisika. Tehnika za proizvajanje energije in toplote v gospodarstvu je že v l. 1964 v Zvezni republiki Nemčiji požrla 30-krat več kisika kakor prebivalstvo z dihanjem. Gozd pa deluje tudi kot čistilec zraka, kot

sito za prah in izpušne pline. Tretjina vsega tega izvira iz industrije, prometa in ognjišč s centralnimi kurjavami vred. Gozd – po domače povedano – ustvarja boljši zrak s tem, da s svojimi debli, vejami, vejicami in listnimi organi hitreje spreminja onečiščen zrak v neškodljive koncentracije. Vsaka živa meja v mestu, kaj šele zeleni pasovi, parki in nasadi opravlja v tem pogledu koristno vlogo pri filtriranju raznih škodljivih, a v mestih žal neizogibnih »imisij«. Do neke meje seveda! Zato je danes nujna naloga raziskovalcev okolja, kako priti do tehnologije, ki bi zavrta slabšanje zraka.

Zato je sistematično pogozdovanje v okolici mest in vzdrževanje velikih parkov izredno važno. Če pade stara, košata bukev, je treba namesto nje posaditi vsaj 2500 sadik, da bi dosegli enako funkcijsko vrednost za atmosfero. Zato je gozd najgospodarnejše, najobsežnejše, najbolj zdravo okolje za človeka, ki se hoče okrepiti, pravilno gospodarjenje z gozdom spada torej v kategorijo humane, socialne dejavnosti.

Tako Jäger in ne samo on. Gradivo, ki ga je zbral v najbolj industrijsko razviti evropski državi, morda ni po naši meri, je pa vseeno vredno, da ga imamo pred očmi.

T. O.

VARSTVO NARAVE V LUČI POLITIKE

Dr. Wolfgang Engelhardt v Naturschutz – und Naturparke (zv. 70 1973) je zapisal nekako takole: Glavni problem človekovega bivanja je v tem, kako se bo v bodočnosti uveljavljala svoboda in enakopravnost posameznika in narodov. Glavna naloga naše generacije je, kako bomo obvladali stisko okolja, ki nam vedno bolj grozi. Od nekdaj se človek bori, kako bi se rešil lakote, žeje, mraza, vročine, bolezni itd. Danes nam je jasno, da je neomejena rast prebivalstva in proizvodnje, neomejena poraba energije in materije nemogoča. To človeštvu ne gre rado v glavo, je nekaj tako nepojmljivega kot nekoč Kopernikov sistem. Stvari stoje tako, da je treba prevrednotiti stari ideal svobode in enakosti, ustaviti naraščanje prebivalstva, naraščanje mest, z drugo besedo omejiti človeku pravice, ki so bile do zdaj skoraj nedotakljive. Orjaška milijonska mesta stoje pred problemi, ki jim niso več kos, tu ne gre samo za snago, vodo, zrak itd., marveč tudi za nepregledno in neukrotljivo moralno džunglo. Dr. Engelhardt pravi, da ima vsaka svoboda svoje meje in to gotovo tam, kjer postaja nevarna za sočloveka. Npr. neomejeno naraščanje prometa, masovne gradnje sekundarnih bivališč okoli velikih mest in vse drugo, kar pustoši prvo-

bitno pokrajino. A koliko je še drugih primerov! Osebnost in nacionalno častihlepje napada danes osnovne človekove pravice. Civilizacijsko tehnične svobode zahodnih demokracij se bodo morale omejiti, življenje se bo moralo spremeniti, sistem neomejene svobode na celi vrsti življenjskih področjih bo moral pasti že zaradi strahu pred bodočnostjo. Strah in svoboda nista združljiva. Alternativ skoraj ni več.

T. O.

NACIONALNI PARK VISOKE TURE

Visoke Ture so gotovo več kot samo avstrijska zadeva, zato je zanimanje za dogajanja v njih zelo veliko. Avstrijski dejavniki varstva narave in planinske organizacije se zadnje čase bore zoper tehnokratske načrte in tako imenovane »otviritvene sisteme« v okolici Sonnblicka, po domače rečeno, zoper pretirano turistično opremljanje, zoper turistično industrijo, ki ne pozna meja. Občini Heiligenblut in Rauris hočeta omogočiti v območju Visokega Sonnblicka moderno poletno smučanje na ledenikih, zato pa je treba zgraditi sistem vzpenjač, žičnic in sedežnic. Varuhi narave so odločno zoper te načrte.

T. O.

ZA ČISTO VODO

Avstrija je ponosna na svoja jezera in za čistost svojih voda zares skrbi. Samo v l. 1973 so izdali nad 2 milijardi za čistilne naprave jezerskih voda in za čistost pritokov, ki indirektno sanirajo jezera. V Avstriji je več jezer, ki so velikanske shrambe pitne vode, med drugimi popolnoma sanirano Zeller See in Almsee, prvo na Salzburškem, drugo na Gornjem Avstrijskem, poleg teh dveh velikanov pa je pitnih na stotine planinskih jezer.

Tudi Švica zna ceniti čistost voda. 479 čistilnih naprav dela za 725 občin in velikih industrij, v delu pa je še 190 takih naprav.

T. O.

PLANINSKI VRT – NEDALEČ OD JULIANE

Na Dobraču, ki ga naši sosede raje imenujejo z umetnim imenom Villacher Alpe, je urejen eden najlepših in največjih alpskih vrtov med parkiriščem »Rdeča stena« in prepadi nad Zilsko dolino. Na 10 000 m² je zbranih nad 5000 različnih alpskih rastlin, med njimi najredkejše cvetlice Južnoapneniških Alp in drugih alpskih predelov. Vrt je uredilo posebno društvo »Alpengarten Villacher Alpe«.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

POLJAKOVE »PLANINE HRVATSKE«

Planinsko-turistični vodič »Planine Hrvatske« je zaokroženo monografsko delo o hrvatskih gorah. Pečat monografije daje delu tudi navedba jugoslovanskih virov o posameznih gorskih skupinah, čeprav bi bilo zanimivo navajati tudi tujo literaturo o Dinaridih, ki ni skromna. Med slovenskimi viri pogrešam neplaninske, že predvojne izdaje, ki se nanašajo na Gorjance.

Avtor dr. Željko Poljak, pisec številnih vodnikov po posameznih gorskih skupinah v Hrvatski, je s pričujočim delom skrbno sistemiziral gorske skupine v Hrvatski in na preko 500 straneh razgrnil jedrnat opise pristopov na najvažnejše gore.

Avtorju se je zdelo pomembno, da je opisu hrvatskih gora v okviru upravnih meja okvirno dodal tudi nekatere gore zahodne Bosne, Gorjance (čeprav tega imena v opisih ne rabi) in celo Zasavske gore, kot prehod k bosanskim in slovenskim goram, ki so zanimive tudi za hrvatske izletnike. Če smo že pri obsegu vodnika, moramo omeniti posebno atraktivni del, t. j. otoške gore, s katerimi se lahko ponašajo redke evropske planinske zveze v svojih vodnikih. Med opisi otokov pogrešam Mljet, ki je hkrati narodni park in zato že s tega vidika zahteva svoje mesto v vodniku. Čeprav se ta otok ne ponaša z markantnimi višinami, je pa zaradi oblikovitosti in eksotične flore atrakcija zase.

Sistem opisov je nadvse priročen. Opise spremljajo karte s shemami grebenov in cestnih pristopov, s položajem koč in spomenikov, v zelo poenostavljeni tehniki, vendar pregledno. Vodnik poživljajo fotografije – preko sto – večinoma so avtorjeve. Bralec tako dobi vpogled v razgibanost gorskega sveta tudi slikovno. Poleg že omenjene navedbe literature k posameznim gorskim skupinam so koristna novost »vidokrug«, z imeni vrhov, nadmorsko višino, oddaljenostjo v km in stopinjah. Neredko so v te »vidokruge« ujete tudi slovenske gore, npr. pri razgledu s Sljemena na str. 153. Podobne »vidokruge« bi lahko vnesli v slovenske planinske vodnike, ki razglede z vrhov sicer opisujejo, vendar so manj nazorni in pregledni.

Nedvomno je za vodnik izrecne važnosti jedrnat opis pristopov in izhodišč v posamezne skupine, opis planinskih postojank ter naravnih in kulturnih znamenitosti. Polkrepki tisk povečuje preglednost. Bralci, ki so navajeni uporabe tujih vodnikov, bodo pogrešali obrobne vezne številke, vendar te za prehode med gor-

skimi skupinami ne prihajajo v poštev, ker so preveč oddaljene.

Uvodni del je zanesljiva informacija o hrvatskem gorskem svetu. Uporabnik vodnika bo že uvodoma dobil vse potrebne podatke o planinski organizaciji v Hrvatski, pregled planinskih postojank z legendo, oris možnosti nekaterih gornjskih dejavnosti, vključno smučanja, alpinizma in »globinske« alpinistike s speleologijo, transverzali pa podatke o transverzalah na območju SRH. Numerativno naštevanje naravnih in kulturnih zanimivosti je podobno kot pri slovenskih vodnikih.

Avtor je svoje najnovejše in poleg svoje monografije o Velebitu najtemeljitejše in najboljše delo posvetil 100-letnici organiziranega hrvatskega planinstva. Delo predstavlja v resnici hrvatski gorski baedeker, saj postreže z vsem, kar mora obiskovalec hrvatskih gora vedeti o svetu, kamor je namenjen.

Beležka o avtorju – pozornost izdajatelja, ki se redko sreča – razodeva bogato dejavnost zaslužnega hrvatskega planinskega delavca, ki je planinski kulturni dejavnosti posvetil dober del svoje življenjske dejavnosti. Avtorju za obsežno delo čestitamo z željo, da bi mu planinsko pero še dolgo tako plodno služilo za odkrivanje in opisovanje gorskih lepot, tako piscu vodnikov – monografij kot uredniku »Naših planin«.

Tone Strojín

PLANINSTVO V TELEVIZIJI

Res je nekaj fantastičnega, kar nam večer za večerom, dan za dnem, noč za nočjo prinaša naravnost v hišo televizija – fenomen moderne družbe: od dogajanja na Mesecu in v vesoljstvu do najbolj banalne reklame. V »Der Bergsteiger 1973/7« se G. Zwerger sprašuje, zakaj se TV tako malo zanima za ekspedicije, še manj pa za alpinizem, za plezanje itd. Tudi na UO PZS smo se že večkrat vprašali, zakaj je stanje tako, kakor da na stezi med TV in PZS ni gneče. In vendarle gre za avanturo, ki človeka vselej privlači. Menda so glede tega v ospredju na Japonskem, kjer časopisi in TV financirajo vse ekspedicije in teh imajo Japonci za seboj na stotine. Ker filmski producenti raje financirajo filme, ki na vse načine razprodajo nazorni seksualni pouk, in trdijo, da so planinski dokumentarni filmi in filmi, kakršne sta delala dr. Arnold Fanck in Luis Trenker, predragi, bi TV zlahka zapolnile krizo planinskega filma s televizijskimi kratkimi dokumentarci z vsem integralom planinske snovi. Münchenski televiziji se sicer ne more očitati, da do slej ni pokazala zanimanja, saj ima poleg

oddaje »Gozd in gora« še pokrajinski program »Pod našim nebom«, vendar se člankarju zdi, da uvrstitev ni najugodnejša, obenem pa graja nekatere vsebinske pomanjkljivosti. Potem našteva stvari, ki so mu bile všeč in ki naj bi se jih TV predvsem oprijemale, da bi zadostila okusu razgledanih planincev: pospeševala naj bi planinski film, še posebej objektivni, pošteni dokumentarni film. Morda bi pri tem lahko pomagal poseben komite pri DAV, ki bi filme »precejala«. Nedvomno je planinski film vreden, da ga umetniško oblikujemo in z njim bogatimo sodobno kulturo.

T. O.

NOVI ALPINISMUS

Poročali smo, da je alpinistična revija »Alpinismus«, nedvomno v desetletju 1960 do 1970 najbolj popularni publicistični medij med alpinisti, smučarji in planinci, v resnici kozmopolitsko in mednarodno usmerjeni alpinistični žurnal, v l. 1973 doživela velike spremembe in da je od nje

odšel glavni urednik Hiebeler, njen dejanski tvorec. Vendar so se stvari zasukale nekoliko drugače. Isti izdajatelj dr. Walther Heering, v Seebrucku na Chiemsee, je obdržal Tonija Hiebelerja kot odgovornega urednika in pritegnil novo urednico Marianno Heilmannsender. Avstrijsko zastopstvo revije je prevzel Hillstein Verlag J. E. Steiner v Salzburgu. Izhaja vsak mesec, posamezna številka stane 4,80 DM. Med inozemskimi stalnimi sodelavci ni mnogo novih imen. Na prvi pogled je revija še bolj krenila v smer pisanega planinskega magazina, čeprav je v glavnem obdržala vse prejšnje rubrike, v glavnem tudi metersko-tehnične metode, povečala pa je prostor za oglase in za turistične opise alpskega prostora, skratka: več komerciale pa manj športa, ali bolje, več gospodarskega duha in nekoliko manj športnega uživanja, vendar tudi tega še toliko, da bo »Alpinismus« z veseljem prelistaval tudi tisti del publike, ki se je pred desetletjem razveselil: »Končno, dobili smo alpinistično revijo kateksohen.«

RAZGLED PO SVETU

20-LETNICA EVERESTA

29. maja 1953 sta Šerpa Tensing in sir Edmund Hillary prva stopila na Everest. Malo pod vrhom ju je čakal John Hunt, kasnejši lord, vodja ekspedicije. 20 let po tem uspehu je 63-letni lord Hunt še vedno aktiven planinec. A poleg tega je od leta 1967 predsednik komisije za pogojno odpuščanje pripornikov, ki je v angleško pravo uvedel minister Roy Jenkins. Huntova komisija šteje 33 članov, ki se sestajajo v Londonu, Birminghamu in Manchestru. Od l. 1967 so pred koncem kazni izpustili 12.500 oseb. Samo 6,5% izpuščenih se je po izpustitvi slabo obnašalo. Lord Hunt se je s socialnim delom ukvarjal v vojski, štiri leta pri policiji in deset let kot direktor Award Scheme for Youth, ustanove vojvode Edinburškega. Za svoje zasluge pri delu z mladino je bil Hunt junija 1966 imenovan za dosmrtnega neera.

Hunt je svojevrsten mož. Diplomiral je z izrednim uspehom na vojaški akademiji v Sandhurstu in prejel od kralja zlato medaljo. L. 1931 ze prišel v Indijo kot tolmač za nemščino in francoščino, v kratkem pa se je naučil jezikov bengali, hindustani in urdu. S takim znanjem je bil dragocen za indijsko policijo, živel je več-

krat tudi preoblečen v domačina. Ves čas se je zanimal za planinstvo, pred Everestom je bil na 60 vrhovih v raznih visokih gorstvih. L. 1943 je prevzel instruktažo v »Commando Mountain and Snow Warfare School«. Ob koncu vojne je bil v Grčiji, leta 1956 pa je armado zapustil. Zdaj živi v južni Angliji blizu Henley-on-Thames. Za 20-letnico sta prišla k njemu Tensing (59) in Hillary (53). Skupaj so ugovorili, da se jim 20 let skoraj nič ne pozna.

T. O.

SMUČARSKI ŠPORT – QUO VADIS?

Tako nekako se v »Der Bergsteiger« 1973/12 vprašuje H. Iser, ko razmišlja o razvoju smuka in slaloma, o industriji, ki se je polastila smučarstva in ki iz leta v leta sejmarji s fantastičnimi novostmi, izrabljajoč pri tem smučarske šole, smučarske »kanone«, vsako leto kak nov stil ali vsaj novo nianso. Pri tem industriji pomagajo psevdoznanost in psevdopedagogika, »živalsko« resne razprave, ki jih razpravljajci večji del slabo razumejo, ko govore o fiziki spustov in tirajo učence v pravi fetišizem gibanja. In tako se je posrečilo narediti iz čudovite smučarije, po-

sebej spusta in krmarjenja, nekakšno kramarijo sredi med artistiko in modno novostjo z velikimi ambicijami in majhnim učinkom. Tako Iser in mnogi za njim.

Kaj pa če ni snega? Tedaj nastopi slaba volja, prakse na smučeh, jeza, prazen ništrc iz stvari, ki vendarle ogromno stane. Če se česa polasti množica, je normalno, če se tisto spreminja po namenu in po vsebini. Kako je, na priliko, masovni avtomobilizem spremenil užitek v potovanju! Zdaj ne gre več za klasična popotniška doživetja, važnejši je prestiž stroja, zmogljivosti železnih konj.

Tudi pri smučarji se je nekaj zgodilo: Prvobitno naravo je treba spremeniti v »proge«, nekakšne smučarske ceste, ki omogočajo prestižne orgije. Piste so prepolne, smučar ne more voziti, kakor bi rad, zato sem priskočijo na pomoč modni kreatorji in dobavitelji opreme, ki si zmišljajo vsako leto nove stvari, s katerimi se lahko razkazuje. Ni važno, če stvar postane smešna, važno je, da ji množica sledi, da ji podleže.

Vsaka stvar ima svoj konec in tako se tudi ta smučarska optika izčrpava in po malem se že opaža nagnjenje k »simplifikaciji«. Morda smučarsko prirejena pokrajina sama na sebi v gorskem svetu odbija, saj predstavlja nekakšno permanentno gradbišče, ki je skorajda nepopravljivo. V gorski svet vderejo brezdušni tuji tehnokrati brez srca za slog in posebnosti krajevne arhitekture. Domačinom so prihranjene stranske vloge smučarskih učiteljev in pistnih klovnov.

Iser končuje: In tako gre leto za letom. Nekomu se obljublja napredek, blagostanje, drugemu doživetja in odih. Pokrajina pa gre po zlu.

T. O.

STO METROV STENE NA DAN (Painted Wall)

Painted Wall je najvišja stena v Black Canyonu nad reko Gunnison v Coloradu. Visoka je 900 m in je prepletena s pegmatitnimi progami, zato je dobila ime »poslikana«. Karl Karlstrom opisuje v »Der Bergsteiger« 1973/12, kako so jo štirje ameriški plezalci plezali 9 dni. Že sredi šestdesetih let se je v steni poskušal Leyton Kor in splezal nekaj smeri IV. in V. stopnje. Stena je seveda ohranila vrsto skrivnosti. Demonska in goljufiva se zdi Karlstromu. Kadarkoli jo je ogledoval, je čutil bolečine v želodcu, nasledek strahu, ki ga ni mogel premagati. Stena je ves čas previsna, vrh stene se vidi iz vzhodja, nobenih razčlemb ne kaže, stojišč in nočišč za plezalca v njej ni, so le »visišča«. Skala je krušljiva, vendar se lomi le v večjih luskah. Kipi nad deročim Gumisonom večji del v senci, le za kako urico

posveti v tesen sončni žarek. Bobnenje hudaurnika je onemogočalo sporazumevanje že na pol raztežaja. Nepričakovana in ne ravno majhna težava.

Prvi poskus jim ni uspel. Naskočili so julija 1971 Rusty Baillie, Scott Baxter in Karlstrom. V štirih dneh so preplezali do najvišje točke, ki jo je dosegel Kor in morali so obrniti. Toliko da so se rešili!

Pri drugem poskusu so vzeli s seboj Davida Lovejoya, zdelo se jim je, da bo šlo v štirih lažje. Preden so se leta 1972 odločili za vstop, so slišali govorice, da je Painted Wall preplezal medtem neki Francoz, z njim še znani ameriški plezalci Royal Roblins, Bill Forest in Cris Jones. Toda njihova smer je bila lažja: »Če uspemo mi, bo uspeh večji od njihovega.« Odločili so se, da svojo smer imenujejo »zmaievo smer« in junija 1972 so vstopili s hrano in vodo za 12 dni. Brez težav so dosegli najvišjo točko iz leta 1971 blizu 400 m nad vodo. Velike težave pa so imeli, preden so uredili varovališče, ki so ga imenovali »Trije svedrovci«. Podobni so bili vsi nadaljnji raztežaji. Stena jih je držala 9 dni, 6 noči so »netopirili« v previsih nad reko. Vendar Karlstrom izjavlja, da so se navadili vertikale in ovešanja na varovalnih klinih. Ko so prišli na vrh, so bili zmedeni od horizontale, privaditi so se morali na normalno hojo.

Painted Wall so kmalu nato prepovedali, plezalci niso več smeli v grozovito maskirano steno. Prvi štirje plezalci upajo, da se bo našla kaka naveza, ki bo utrgala prepovedan sad. Karlstrom pravi: Če bo do tega prišlo, si bodo on in njegovi trije pajdaši pod steno postavili naslanjače in nekaj zabojev piva. Sedeli bodo na južnem breču Gunnisona in – gledali.

T. O.

VREME NA KREDARICI V MARCU 1974

Letošnji marec je bil po vsej Sloveniji zelo topel. Bil je v glavnem tudi dobro namočen, saj so mesečne višine padavin (razen na Primorskem, Jizerskem in v Ljubljani) presegle normalno vrednost.

Dasi je bila srednja mesečna oblačnost (7,0) na Kredarici nekoliko nad povprečkom obdobja 1955 do 1972 in je bilo zato število ur s sončnim sijem (118 ur ali 32% možnega trajanja sončnega sija) znižano, je bila srednja mesečna temperatura (-5,5°) za 1,9° nad normalno vrednostjo. Tudi ekstremni temperaturi: maksimum 5,4° (21. marca) in minimum -13,3° (11. marca) nakazujeta – v primerjavi z absolutnima temperaturnima ekstremoma Kredarice v obdobju 1955–1972 (maks. 7,5° dne 1. 3. 1960; min. -28,1° dne 5. 3. 1971) občuten pozitiven odklon temperature.

Mesečna višina padavin je znašala 94 mm, kar je komaj 89% normalne vrednosti; skupno je bilo na Kredarici v minulem marcu 13 dni s padavinami (od tega en dan z dežjem, ostalo s snegom). Snežna odeja je ležala ves mesec, njena maksimalna debelina je merila 360 cm. Najdebelejšo marčno snežno odejo so izmerili 28. marca 1970. Znašala je 450 cm.

Iz opisanega zaključimo, da je bilo vreme v letošnjem marcu planincem naklonjeno.

F. Bernot

- Ne čakajte,
da priljubljeno melodijo slišite slučajno –
kupite si gramofon
- sodobna ojačevalna tehnika
  - čist in naraven ton
  - pri reprodukciji gramofonskih plošč
  - lepa, moderna oblika
  - prodaja na kredit
  - garancija

 Iskra

ISKRAPHON PM-71

Skatla s keramičnim gramofonskim vložkom,
vložena v leseno furnirano kaseto. Ima samostojen ojačevalac z zvočnikom 2 W

ISKRAPHON PM-75
Vgrajen v plastično nelomljivo kaseto
v treh različnih barvah, s samostojnim
ojačevalcem in zvočnikom 3 W

ISKRAPHON RS-70 STEREO
Vgrajen v leseno furnirano kaseto – Pokrit
s prozornim pokrovom – Dva zvočnika, 3 W,
15 Ohma, sta vgrajena v posebni furnirani
omaričah, enako furnirana
kot kaseta

Inozemska zastopstva

Avgust Knor

Blindenstrasse 33

A. 1020 WIEN

Telefon 246-93-12

Telex 75-171

Priporočam se čevljarški industriji za
prodajo vseh vrst zgornjega usnja
in podlog

**ŽG LJUBLJANA
PODJETJE ZA TURIZEM
TRANSPORT
IN GOSTINSTVO**

LJUBLJANA, Moše Pijade 39 — Telefon: 313-044, 321-486

**IZLETI
PREVOZI
LETOVANJA
VOZNE KARTE
GOSTINSKE STORITVE
INFORMACIJE**

Turistične poslovalnice:

LJUBLJANA, Titova 40,
tel. 311-851, 311-852

CELJE, Titov trg 1,
tel. 23-448

MARIBOR, Partizanska c. 50,
tel. 21-217

POSTOJNA, Tržaška 4,
tel. 21-244

PULA, Mate Balote 4,
tel. 23-629, 23-033

ROGAŠKA SLATINA,
na železniški postaji

KOPER, Pristaniški trg 7

**Kolodvorske restavracije
Železničarski dom na Pohorju
Atomske toplice v Podčetrtku**